

הישיבה המאתיים-ושבעים ואחת של הכנסת הראשונה

יום שלישי, י"ג תמוז תשי"א (17 יולי 1951)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.20

חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א — (1951 *)

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

חלק זה, אם ישנם ילדים, הרי הוא החלק הרביעי, ואם אין ילדים, הרי הוא החצי. לכן הכנסנו הגבלה זו: „על אף האמור“ בכל צוואה יהיה שמור לבן-זוג חלק מן הירושה המגיע לו לפי סעיף-קטן (א).

נוסף לכך, לפי הצעת חברת-הכנסת דרורי, שינונו בכל מקום את השם ובמקום שהיה כתוב „בעל“, כתבנו „איש“.

חברת-הכנסת, כפי שאתם רואים, חוץ מן השינוי בסעיף 5, אין השינויים גדולים. לעומת המספר הקטן של השינויים בחוק, רב הוא מספר ההסתייגויות, הוא מגיע ל-50. עלי לצייין, שלפני הוועדה הובאו שני החוקים, החוק שהוכנס עלי-ידי הממשלה, והחוק שהוכנס עלי-ידי חברת-הכנסת כהן, יותר משהיה חוק לשוויון האשה, היה חוק המשפחה, וברור שבאו הסתייגויות רבות לחוק זה. לכן גדול הוא מספר ההסתייגויות לחוק, ומאחר שאני אחד מן המסתייגים — ואם גם לא אתם הראשיים, הרי בכל זאת חלקי בהסתייגויות חשוב למדי — לא אוכל להגן בשם הוועדה על נוסח הוועדה; את זה יעשה חברת-הכנסת בר-רב-האי.

הערתי האחרונה היא בקשר לשמו של החוק. כפי שאתם רואים את ההסתייגויות בקשר לשם, אני חושב לנכון שידונו עליהן אחרי שיתקבלו כל סעיפי החוק, מפני שאם לא תתקבל אף אחת מההסתייגויות, אולי יישאר שם החוק כמו שהוא, ואם יתקבלו ההסתייגויות — צריך יהיה לשנות את השם כפי שמציע אחד החברים. לכן אני מציע, לדון על ההסתייגויות בקשר לשם רק אחרי שכל החוק יעבור בכנסת. הוועדה ממליצה לקבל את החוק כמות שהוא.

היו"ר י. שפרינצק:

חברת-הכנסת, בחוק זה יש תשעה קבין של הסתייגויות. אני רוצה להזכיר לכם שעלינו להישאר בגבולות הזמן שקבענו לעצמנו.

אני מניח שנקבל את הצעת יושב-ראש ועדת החוקה, ששם החוק יידון בסוף הוויכוח.

נעבור להסתייגויות. רשות-הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חברת-הכנסת ניר, להבאת ההסתייגות בסעיף 1 של החוק.

נחום ניר-רפאלקס (ממ"ם):

כנסת נכבדה, נוסח סעיף 1 כפי שחברת-הכנסת הררי ואני מציעים, הוא כזה: „האשה והאיש שווים בזכויות; וכל הוראה בחוק האזרחי או הדתי, המפלה את האשה

היו"ר י. שפרינצק: אני מתכבד לפתוח את הישיבה המאתיים-ושבעים ואחת של הכנסת הראשונה. על סדר-היום: חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א — 1951.

רשות-הדיבור ליושב-ראש ועדת-החוקה, חוק ומשפט.

נחום ניר-רפאלקס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט): כנסת נכבדה. החוק הובא לוועדת החוקה, חוק ומשפט לפני כשבועיים. נתקבלה החלטה עלי-ידי הכנסת, שעל ועדת החוקה, חוק ומשפט להביא את החוק הזה, עד כמה שאפשר, עוד לפני הכנסת הראשונה. ועדת החוקה, חוק ומשפט התחשבה עם רצונם של חברת-הכנסת ועיבדה את החוק הזה, ומביאה אותו עכשיו לכנסת לקריאה שניה ושלישית. הוכנסו בחוק כמה שינויים, הייתי אומר, שינויים קלי ערך. בראש ובראשונה הוכנס שינוי בשמו של החוק, כפי שאתם רואים שמו של החוק המונח לפניכם הוא אחר, דהיינו: „חוק שוויון האשה“.

כן הוכנסו תיקונים בסעיף הראשון; לא הייתי אומר, שהתיקונים הם מהותיים, אלא — סגנוניים. הוכנסו תיקון בסעיף 3. אבל לצערי הגדול אני צריך להודיע לכנסת, שעכשיו ברגע האחרון הודיעו אלה שהיו בעד הצעת רוב הוועדה, שהם מתנגדים לסעיף כמו שהוא. לכן אני נמצא במצב קצת קשה, משום שגם אני מתנגד לסעיף זה, ואיני יכול להגן עלי. הסעיף תלוי ועומד עכשיו, אך הוא נמצא בחוק.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

חברת-הכנסת קליבנוב יגן עליו, זוהי הצעתה.

נחום ניר-רפאלקס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

השינוי הבא הוא בסעיף 5. סעיף 5(א) אומר: „על אף האמור בכל חוק אחר, זכויות בעזבון של ארמת מולק ומיטלטלים ייקבעו לפי ההוראות הניתנות בתוספת השניה לפקודת הירושה“. פקודת הירושה היא משנת 1923. עד עכשיו היה המצב כזה, שינוי ירושה בארמת מולק היו לא לפי פקודת הירושה, אלא לפי החוק הדתי. הדי לקים של הבנים והבנות לא היו שווים. החוק מכניס את התיקון, שהחלקים יהיו שווים. מובן, מותר לצוות את הנכסים — ופה הוכנס לפי דעתי השינוי המהותי היחיד בכל החוק — כלומר, יכול להיות מקרה, שבן-הזוג שעל שמו רשות כל הרכוש, יכול לצוות את כל הירושה לילדים, או לקרובים, או למסודות.

באופן כזה יכול האיש לשלול את הירושה, את החלק החוקי המגיע לאשה לפי פקודת הירושה משנת 1923.

ישיבה רע"א, י"ג תמוז תשי"א (17 יולי 1951)
— חוק שיווי זכויות האשה (ניר, הררי, וילנר) —

האשה לאותה דרגה בה נמצא האיש. נאמר בחוק: "כל הוראת חוק המפלה לרעה את האשה באשר היא אשה לכל פעולה משפטית — אין נוהגים לפיה". לעומת זאת, בהצעתנו אין אנו יוצאים מתוך הנחה ראשונית שכל הזכויות והיתרונות מגיעים לאיש, לגבר. עלינו מוטל עכשיו, בחסדי הכנסת הראשונה, להעלות את האשה לאותה דרגה בה נמצא הגבר. הנוסח שאנו מציעים מעמיד את האשה והאיש בדרגה אחת מלכתחילה וקובע כי האיש והאשה שווים בזכויות. לאחר זאת קובע הנוסח שלנו: "וכל הוראה בחוק האזרחי או הדתי המפלה את האשה באשר היא אשה או את האיש באשר הוא איש — בטלה". לדעתנו, בעצם הנוסח הקובע שמהיום ואילך תהיה האשה שווה לאיש — יש משום פגיעה באשה. אף פעם לא הייתי סבור — גם לפני הצעת חוק זו — שהאיש נעלה מן האשה. אלא שהיו ליקויים חוקיים, שלא אנו היינו אשמים בהם. אלא היו ליקויים בחוק העותומני ובחוקים שקיבלנו בירושה ולא היה לנו זמן לתקנם. אבל לא ייתכן שנקבע בכנסת הראשונה נוסח של חוק האזמר שמעכשיו תהיה האשה ראויה כאיש לכל דבר. אמנם המלה "ראויה", כפי שהיה כתוב קודם, כבר אינה נזכרת — וגם בכך יש משום תיקון — אך בכל זאת הסתייגותנו מרחיקה לכת ואינה מביאה בנוסח החוק כל הבל שהיה בין האיש והאשה.

לכן אני מציע לקבל את הנוסח שבהצעתנו על יסוד הנימוקים שכבר הזכיר חברי הכנסת ניר.

מאיר וילנר (מק"י):

כנסת נכבדה. אם נשאר את הסעיף הראשון כפי שהוצע עליידי רוב הוועדה, הרי יהיה זה חוק לא-שוויוני האשה. ומתפלא אני על מפלגת פועלי ארץ-ישראל שהיא מצטרפת להצעות שמשמעותן אי-שוויון האשה. הסעיף אומר: "דין אחד יהיה לאיש ולאשה בכל פעולה משפטית" הווה אומר שבכל שאר העניינים לא יהיה דינם אחד. וכדי לחזק את הדבר, בא סעיף 6 ואומר במפורש שבענייני נישואים וגטים וכל הכרוך בכך אין האשה שווה לאיש. מכאן, שהחוק הזה, למרות שהוא בא לתקן משהו במצב הקיים, מקיים באופן עקרוני את אי-שוויון האשה. זוהי משמעותה האמיתית של הצעת רוב הוועדה.

הצעתנו אנו אומרת בפשטות: "האשה והאיש שווים בזכויותיהם. וכל חוק מנוגד בטל ומבוטל". אם מתכוונים ברצינות, באופן עקרוני, ולא כתכסיס, לשוויון זכויות האשה — הרי אפשר לנסח זאת רק כך: "האיש והאשה שווים, וכל חוק אחר בטל ומבוטל". שאם לא כן יתקבל רושם שהכוונה היא לדבר אחר, ולא לשוויון זכויות האשה בישראל.

מהו ההבדל בין הצעתם של חברי הכנסת ניר והררי לבין הנוסח שלנו? ייתכן שאין הבדל עקרוני, אבל בהצעתם נזכר החוק הדתי. הם מכירים בחוק הדתי, אלא שלגבי ענין זה הם שוללים את תחולתו. אנו כופרים בעצם זכרתו של בית-משפט רבני או בית-משפט דתי אחר, ולכן נמנענו מלהזכיר בהצעתנו את בית-המשפט הדתי ואת החוק הדתי. על כן סבורים אנו שהצעתנו שלנו היא עקבית ופשוטה יותר — אם הכוונה היא לחוק שוויון האשה.

אנו רואים בסעיף הראשון את ציר הוויכוח, כיון שבסעיף זה כפי שנוסח עליידי רוב הוועדה יש משום הסכמה להמשך המצב של הפליית האשה במדינה. רק הצעת-אמת על שוויון זכויות לאשה תתקבל על דעת הציבור.

באשר היא אשה, או את האיש באשר הוא איש — בטלה. בין שתי הנוסחות ישנם שני הבדלים. בהצעת הוועדה כתוב, שדין אחד יהיה לאשה ולאיש לכל פעולה משפטית. זה אומר, שחוק מפעולות משפטיות ישנם עוד שטחים רחבים בחיים, שבהם לא יהיה דין אחד לאשה ולאיש לפי חוק זה. ואנחנו אומרים שהאיש והאשה שווים בזכויות בכל שטחי החיים.

ההבדל השני הוא: בהצעת הוועדה כתוב, שכל היראת-חוק שיש בה הפליה בענין זה — "אין נוהגים לפיה". אנחנו חושבים, שצריך להגיד "ברחל בטר הקטנה"; דהיינו, שכל חוק המפלה לרעה אשה מפני שהיא אשה, או איש מפני שהוא איש — בטל. אפשר לשאול מהו ההבדל? אגיד לכם: לולא היה הבדל, היה הרוב מקבל את הנוסח שלנו. אך מאחר שאין מקבלים אותו, הרי נראה שחוששים לכתוב במפורש שהחוק בטל, וכותבים זאת בצורה עדינה. אינני יודע מה תהיה הסאנקציה במקרה שינהגו לפי חוקים כאלה.

הנימוק להצעת הנוסח הזה: אינני חושב שאנו יכולים בכלל לשנות עליידי חוק את המצב הקיים. המצב הקיים הוא, שהאשה מופלית לרעה בכל שטחי החיים, אם כי אין זה כתוב בחוק. אינני מאשים בכך את הגברים ואף לא את עצמי; אני חושב שזוהי ירושת דורות, שזוהי תוצאה מכך שבמשך אלפי שנים החזיקו את האשה במטבח והיא לא הגיעה בדרך כלל לרמתו האינטלקטואלית של הגבר, על-פי טענתו הישנה של הקיסר וילהלם, שבשכיל האשה קיימים רק ארבעה דברים: לידים, מטבח, שמלות וכנסיה. וכן נוצר מצב בחיים, שהאשה אין לה אותן הזכויות שישנן לגבר. אני מבין, שעליידי חוק בלבד אי-אפשר לשנות את המצב, אך לחוק יש גם ערך הינוכחי. צריך לחנך את הדורות הבאים; צריך לחנך את כל אזרחי המדינה. אם הנוער שלנו — עד כמה שאני יודע — מחונך באופן כזה, שאינו מפלה בין גבר לאשה, הרי חוק ממנו רוב האוכלוסיה במדינתנו מקבל את ההפליה הזאת. כדי לחנך את האוכלוסיה לא די לומר שהאשה שווה לכל פעולה משפטית, יש לומר, שזכויות האיש והאשה שוות בכל שטחי החיים.

טוענים כנגדי ואומרים: האויל ואין אנחנו כות' בים חוקה, אין צורך בחלק דקלאראטיבי. ואני אומר, בדיוק להיפך: אילו היתה לנו חוקה ובחוקה היה כתוב, שהאשה והאיש י' להם זכויות שוות, היינו פטורים מלחזור על הדבר בחוק זה והיינו יכולים להסתפק בכך שנפרט בחוק, כמה מתבטא הכלל הזה. אך כשדנו על החוקה, אמר רוב חברי הכנסת שאינו רוצה בהאכלוסיה אלא בחוקי-יסוד. והנה, כשהגענו לדיון בחוק יסודי זה, אומרים שאין רוצים בדקלאראציה זאת, מפני שהיא שייכת לחוקה. אי-אפשר לשנות את הנימוקים בכל פעם. דוקא משום שאין לנו חוקה, עלינו להכניס לפחות בחוק יסודי זה את העקרון, שהאיש והאשה שווים בזכויותיהם בכל שטחי החיים.

לכן אני מבקש את הכנסת, לקבל את הניסוח שלנו בסעיף 1.

יוהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

כנסת נכבדה. לא אחזור על הדברים שאמר חברי-כנ' סת ניר ושאני מסכים להם. רציתי רק להשמיע נימוק נוסף להסתייגותו.

החוק, כפי שהיה מנוסח בתחילתו — ועוד נשאר בו ביטויים לאותו מבהה הנוסח — מעלה כביכול את

של הקהל הרחב וגם של חברי־הכנסת וביניהם חברי הכנסת אלמליח, שבוואי יודע את השפה.

לכן אני מבקשת, שבחוק בצורתו המוצממת כפי שהובא, תתנו לכל הפחות סיפוק לאלה, שבאמת מאמינים שהאשה שווה לזכר ולא תכתבו "ראויה", אלא "זכאית", אם אין מקבלים את ההצעה לכתוב "כשרה".

רציתי שייכתב "כשרה", ירדתי ל"זכאית". אך בשום אופן לא "ראויה".

היו"ר י. שפרניצק:

רשות־הדיבור לחברי־הכנסת ד. בר־רבהאי, שידבר בשם רוב ועדת החוקה, חוק ומשפט.

דוד בר־רבהאי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
כנסת נכבדה. אני חושב לי לזכות גדולה להביע מעל הבמה הזו את דעת רוב הוועדה בחוק שוויון האשה.

אני יודע, שחוק זה רחוק מלמצות את כל הבעיות הכרוכות במצב האשה. אני יודע, שחוק זה בא רק כדי להעלות על קצה המזלג כמה בעיות המתעוררות בקשר עם מצבה החוקי של האשה. ההצעה שעמדה כאן לדיון בקריאה ראשונה, התכוונה לבטל ממצאותנו כמה הפלי יות בולטות ביותר, ואחת מהן היתה ההפליה בקשר לכושר לפעולות משפטיות.

חוק זה אין לו פרטנסיות להקיף את כל הבעיה בשימויה. הוא צמח על רקע מציאותנו ובא לענות על מצב מציאותי מסויים. המצב המציאותי הוא, שבכתימת־משפט יכולה להתעורר שאלה של כושר הופעת האשה בתורת עדה, חובעת או נתבעת, וזה במצבים מסויימים.

חוק זה אינו בא להכריז הכרזות סתמיות, הכרזות של שוויון האשה. בנוסח שחברי־הכנסת ניר או הררי הציעו, הכרזה כזו ישנה במגילת העצמאות של מדינת ישראל. שם ישנה הכרזה על שוויון מלא בין אשה ואיש. אך כדי לתת לזה תוכן מציאותי, צריך לראות היכן קיימת בכל זאת הפליה, ולבטלה. זהו הענין שבא לידי ביטוי בסעיף הראשון: "דין אחד יהיה לאשה ולאיש לכל פעולה משפטית".

יהוד הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

אם כן, כל מה שנאמר במגילת העצמאות פסול?

דוד בר־רבהאי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כאן אני נתקלים בוויכוח, שהוא בחלקו מילולי. מאחר ויכוח מילולי זה מסתדר גם איזה רעיון עמוק יותר. חברי־הכנסת ורפהפטיג נמנע מלהשתמש במלה "דין" והוא אומר, שמה שכתוב בנוסחתי: "אשה ראויה כאיש לכל פעולה משפטית" מבטא בדיוק מה שכתוב בהצעתנו "דין אחד יהיה לאשה ולאיש וכיו".

זהו ויכוח מילולי, אך כנראה שמאחורי ויכוח מילולי זה מסתדר הרצון לא להשתמש במלה "דין".

הרוב בוועדה לא ראה נימוק מספיק להוציא מן ההגדרה המצמצמת כלי־כר יפה בעברית, והמביעה בדיוק את הרעיון הזה, את המלה "דין" — ולהחליפה בביטוי "האשה כאיש ראויה לכל פעולה משפטית", או במלה "זכאית" — אם נקבל את הצעת הגב' כהן — כאילו היה בזה ספק. אנו קובעים את הכלל: דין אחד לאשה ולאיש. קשה למצוא בעברית ביטוי יותר ממצה, יותר שלם, מה ביטוי הזה.

אך הוויכוח שלנו — של רוב הוועדה — עם חברי הכנסת ניר והררי, הוא לא רק בזה. הם אומרים: הוראה

כזו, ואני בטוח שדעת הנשים בישראל לא תהא נוחה מחוק מקוטע כזה, חוק שאינו הולם מדינה שהיתה צריכה לשמש מופת בענין שוויון זכויות האשה. סעיף ראשון זה, שהוא הסעיף המכריע, יש בו כדי לבטל את שמו של החוק. אין זה חוק של שוויון האשה.

זרח ורפהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

כבוד היושבי־ראש, כנסת נכבדה. קודמי רוצים מן החוק קצת יותר מדי. אם הם רוצים לעשות את החוק פלסטר, הרי עושים זאת כשהם דורשים שהחוק יבטיח לאשה שלא תשב במטבח. אם חברי־הכנסת ניר רוצה להבטיח זאת, יש לזה צעה קלה יותר — תחליפו את תפקיד דיכום, תשבו אתם במטבח ואת הנשים תשלחו לכנסת. אך תסלחו לי, רבותי, אם אינכם רוצים לעשות את החוק למגורח, אל תבואו בדרישה, שהחוק יבטיח לאשה למעשה שוויון בבית ובחברה. שום חוק אינו יכול להבטיח זאת. החוק יכול לתת את הנתונים, אך השוויון למעשה הוא ענינם של האשה ושל הגבר בינם לבין עצמם; זהו מלחמה מתמדת בחברה. החוק יכול רק לקבוע, שבפעולות משפטיות הגבר והאשה שווים, אך לא יותר. על יתר הדברים אין החוק שולט, אלא החברה.

רחל כהן (ויצ"ו):

ואיד אתה רוצה להטיל חוק שבת?

זרח ורפהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

האם תציעי חוק, שלאשה אסור לבשל במטבח?

רבתי, אני סבור שהנוסח שאני מציע אינו שונה בהרבה מהנוסח שנתקבל בוועדת החוקה, חוק ומשפט. וגם אינני רוצה להעסיק עכשיו את חברי־הכנסת ולנסות להסביר להם, מהו בעצם ההבדל בין שתי הנוסחות. ההבדל הוא דק מן הדק, אך אני מגן על הנוסחה המקורית כפי שהיא בהצעת הממשלה. אני סבור, שנוסחה זו שהגענו אליה לאחר חודשים רבים של עמל ומשאומתן, היא מדוייקת יותר, מתאימה יותר מן הנוסחה שנתקבלה בחפזן בוועדת החוקה, חוק ומשפט. היא אינה שונה בענין, אך שונה היא בניסוח. בוועדת החוקה ניסו חברי־כנסת לחפש ניסוח מסורתי דקא בענין שיש בו חשש של סטייה מהמסורת. אל תחפשו נוסח מסורתי לחפות על זה. לכן אני מציע לקבל את הסתייגותי, המחזירה את הנוסחה המקורית של הצעת הממשלה ליושנה.

רחל כהן (ויצ"ו):

כנסת נכבדה. הסתייגות שלי אינה לעצם ההגדרה, אלא לנוסח הסעיף, במקרה שנתקבל הסתייגותו של חברי הכנסת ורפהפטיג, זאת אומרת הצעת הממשלה במקורה: "האשה כאיש ראויה לכל פעולה משפטית".

אני מסתייגת מן המלה "ראויה". ייתכן שזה טרמין נכון מבחינה חוקית, אך תמיד צריכים להתחשב לא רק עם מובנה של המלה לפי המלון, אלא גם בזה איך מקבל אותה הקהל, איך מקבל אותה אורח פשוט: איזה מסקנות מסיק הציבור ממלה זו.

המלה "ראויה" כפי שהסבירו לנו, באה מפני שאנשי הרת התנגדו למלה "כשרה". רצו לכתוב: "כשרה לעדות", אך היתה סברה שהצעה זו לא תתקבל, וכך הציעו לכתוב "ראויה".

אני, כאורח פשוט, יודעת, שכשאומרים על מישוה "ראוי", פירושו, שהוא במדרגה נמוכה מזה שהוא ראוי לו. אתם יכולים להצטחק, אך זהו ענין של תגובה, תגובה

והכנסת החליטה להעביר את שתי ההצעות לוועדה, דהיינו, מטרתה של הכנסת היתה שהוועדה תטפל גם בהסדר העניינים המשפחתיים של האישה והאשה. החוק כפי שהוא מוגש עתה על-ידי הוועדה, איננו נמצע מלידן גם בעניינים שונים, כגון האפוסטרופות (בסעיף 4), עיני מזונות (בסעיף 3) ועניני עזבונות (בסעיף 5). יוצא, איפוא, שהחוק כפי שהוא מוגש לכנסת, אינו מסתפק רק בהכרזה מילולית ובקביעה כללית שכל מה שנוגד את עקרון השוויון בין האישה והאשה הוא בלתי חוקי, אלא את הקובע גם כללים חקיקים מעשיים בעניני יום-יום ביחס לאישה ולאשה.

ההסתייגות שלי ושל חברי-הכנסת שהסתייגו יחד אתי, יוצאת מתוך הנחה פשוטה, שאחד הדברים היסודיים לשיווי זכויות בין האישה והאשה, אחד הדברים המטרידים יום-יום את האישה והאשה — במקרה של הפסקת חייה-הנשואין וחי המשפחה — הוא רכישו של הווג, ואי-אפשר להתעלם מהבעיה הזאת, אי-אפשר שלא לדון בה ולא להחליט עליה. בהסתייגותנו אנו מציעים פתרון לבעיית הרכוש המשותף של הווג, והוא שכל הרכוש אשר אחד מבני הווג מביא אתו עם כניסתו לחיי המשפחה וכל רכוש שרכש בזמן חיי המשפחה יהיה שייך לשני בני הווג בחלקים שווים, בלי שים לב לכך אם הרכוש רשום על שם האישה או אם הוא רשום על שם האשה.

אין להתעלם מכך שבמציאות רוב רובן של המשפחות אינן נוהגות לדון בעניינים אלה, ואותו חלק במשפחה שהוא יותר אקטיבי או שהוא עוסק בעניינים הכספיים או הקנייניים במשפחה, הוא הרושם את הרכוש לפי ראות עיניו. יש וכל הרכוש רשום על-שם האישה וישנם מקרים שכל הרכוש רשום על-שם האשה, על-אף העובדה שהאשה עובדת במשק הבית של המשפחה ואינה עוסקת בדבר אחר. ישנם בעלים אשר מטעמים משלהם, ואולי מטעמים לא כליכך טהורים, רושמים את כל הרכוש על-שם האשה.

זר-המשטרה ב. ש. שיטריה :

ומה במקרה של מוות, כאשר ישנם ילדים מבעל קודם או מאשה קודמת?

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית) :

אגיע גם לזה. ישנן עוד שאלות שעוד לא הסכרתי בהסתייגותי זו.

ברור, שאם הרכוש רשום על-שם הבעל או על-שם האשה, במקרה שהם נפרדים הרכוש נשאר רשום על שם אותו אדם שעל שמו היה רשום לפני הנישואים. כל מבנה החיים המשפחתיים הנו מבנה של שיתוף גמור בכל שטחי החיים, ולא ייתכן שדוקא הרכוש, שהוא אולי הדבר הפחות חשוב בחיים המשותפים לזוג שהחליט לחיות יחד, יישאר מפורד ולא יהיה עליו הסכם. לדעתי, שניהם זכאים לבעלות על הרכוש המשותף. קשה גם לקבוע מי זכאי יותר לרכוש המשותף. יש משפחות שבהן עבדה האשה יותר כדי שהבעל יוכל ללמוד ולהגיע למעמד מסוים. יש והאשה, בעצותיה הטובות, גרמה לכך שהבעל רכש מה שרכש. אין כל סיבה להפלות בין האישה ובין האשה, רק מפני שעל דברים אלה אין נוהגים לדבר ובדרך-כלל עוברים עליהם בשתיקה, ולפתע, בשעה שהזוג עומד להיפרד, תתעורר הבעיה. במקרה

בחוק אורחי או דתי, המפלה את האשה באשר היא אשה, או את האישה באשר היא איש — בטלה. הרוב עמד על נקודת ההשקפה, שהוראות של חוק דתי אין מבטלים על-ידי הצבעה בכנסת. כבודה של הוראה בחוק הדתי במ" קומה מונח. מה שחשוב לכנסת הוא לא ביטול ההלכה, אלא שלא ינהגו במדינת-ישראל לפיה — וזהו בדיוק מה שנאמר: „כל הוראת חוק, המפלה לרעה את האשה באשר היא אשה בכל פעולה משפטית — אין נוהגים לפיה“. איננו באים לבטל את ההוראות של „שולחן ערוך“. זוהי מסורת.

אברהם אלמאליח (הספרדים) :

ומה בענין העדות של האשה?

דוד בר-רבי-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

כתוב פה: כל הפליה קיימת — אין נוהגים לפיה. אתה צריך לקרוא סעיף 1 ביחד עם סעיף 8 האומר, שכל בית-משפט וביחוד העומדים לדון אדם בענין המצב האישי — ינהגו לפי זה. אין שום טעם לדבר בכלל על ביטול הוראת חוק דתי, אך יש טעם לקבוע, שאין נוהגים לפי הוראה זאת; ועוד פחות יש מקום להתחכמות-יתר של וילנר, העושה מזה חוק אי-שוויון האשה. אך אינני מוכן להיכנס גם לוויכוח זה. לראות בסעיף, הקובע בצורה ברורה כל-כך, שדיון אחד יהיה לאיש ולאשה — דוקא קביעת מעמד של אי-שוויון — זוהי התחכמות-יתר המביאה את חברי-הכנסת וילנר לידי כמה וכמה מוסקנות גם בשטח חים אחרים, ואינני חושב שיש מקום לוויכוח זה.

אני מבקש לקבל את הצעת הרוב.

היו"ר י. שפרינצק :

שמעתם את ההסתייגויות ונימוקיהן, ועתה ניגש להצבעה.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת י. הררי ונ. ניר-רפאלקס לסעיף 1 לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת ת. טובי לסעיף 1 לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת ז. ורהפטיג לסעיף 1 לא נתקבל.

היו"ר י. שפרינצק :

אני מעמיד להצבעה את הסעיף הראשון בנוסח הוועדה.

הצבעה

45 —	בעד
9 —	נגד
8 —	נמנעים

סעיף 1 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. שפרינצק :

נעבור לסעיף השני, שיש בו מספר גדול של הסתייגויות. רשות-הדיבור לחברי-הכנסת הררי להנמקת הסתייגותו.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית) :

כנסת נכבדה. מחובתי להזכיר לכנסת שלפני ועדת החוקה, חוק ומשפט, היו שתי הצעות חוק — אחת מטעם הממשלה, והשניה מטעם חברת הכנסת רחל כהן, שהכילה כמה וכמה סעיפים על הסדר חוקי המשפחה —

כשהשמענו דרישה זו בוועדת החוקה, לא היה אפילו חבר אחד — החלל בחבר אגודת ישראל, הרב כהנא, וגומר בחבריה הכנסת ניר, וכולל גם את נציגי משרד המשפטים — שיאמר, שגישה זו אינה צודקת או פוגעת בהר-גזיות הדתיים של החיות הדתית. שמחתי מאד לשמוע זאת מהרב כהנא. השאלה הייתה רק בזה, שזוהי בעיה מסוכנת מאד. כפי שכבר אמר חבריה הכנסת הררי, צריך יהיה למנות ועדה, שתשב זמן רב ותכין חוק מורכב מכמה וכמה חלקים ומאות סעיפים. רוב הוועדה סבור, שההסדר של רכוש משותף סובל דיחוי; גם זה לא נורא — האשה שסבלה כל-כך הרבה, יכולה לסבול עוד קצת.

אני רוצה להפנות את תשומת-לב חבריה הכנסת לכך, שגם בקרב האוכלוסיה הוותיקה ישנם חוגים, שבלי כל חוק קבעו את העקרון של שותפות ברכוש. כוונתי להתיישבות העובדת, וחושבני שאותם חבריה הכנסת שיצרו את ההתיישבות העובדת, ובלי שיהא קיים חוק כזה הכי ניסו את הנוהג הזה, הם לא יבואו עתה להפריע לאלה הרוצים לקחת מהם דוגמה ולחקות את מעשיהם.

כן ברצוני להזכיר, שכבר לפני 28—30 שנה, בימי אוסישקין, קבעה קרן הקיימת לישראל כלל, שכל קרקע הניתן להתיישבות, ניתן על שם שני חברי המשפחה, האשה והבעל. כשם שקרן הקיימת לישראל לא פחדה, אלא להיפך, היא עמדה ולחמה על כך — חושבני, שגם חבריה הכנסת יכולים ללכת בדרך זו.

משה בן-עמי (הספרדים):
 דהיינו?

רחל כהן (ויצ"ו):

זאת אומרת, שכל דבר הבא מן ההון הלאומי ניתן לאשה ולאיש. ברצוני להזכיר לחבריה הכנסת, שחלק גדול של הישוב הוותיק שאינו קשור להתיישבות, רוב רובו השיג את רכושו הודות להון הלאומי שבא לארץ מהיהדות כולה, ובתוכה גם מנשים. כן עלי לציין, שמחצית האוכלוסיה הבאה עתה ארצה, מקבלת את הכל, את הקרקע, את השיכון, את הפחון ואת הבדון ואת האוהלה על חשבון האומה כולה. ואם כך — מדוע יאיר רכוש זה שייך רק לאיש ולא גם לאשה?

אני פונה לשר המשפטים ולנציגי משרדו: אני מבינה ואני מברכת את שאיפתם לחוקק חוקים מושלמים, אך חבריה הכנסת הררי כבר הביא כאן דוגמה של חוק אחד, ואני אביא דוגמה של חוק שני הקיים כבר כשלוש שנים — חוק חינוך חובה חנים — ועדיין לא ברצו בשלמותו. הכנסת בו תיקונים ועוד נכניס בו תיקונים רבים. פירושו של דבר, שאפשר לחוקק חוק ואפשר לתקנו אחר-כך. אני מבינה, שקשה למצוא פתרון לענייני נים מעשיים בחיים על-ידי חוק בלבד. צריכה לעבור תקופה מסויימת. יש להתקין תקנות ויש להכניס תיקונים, כמו בכל חוק אחר. ומדוע לא תעשו זאת למען מחצית האוכלוסיה, המחצית הטובה של האוכלוסיה כפי שכולי-כמ אומרים? אפשר להכניס את הענין הזה בצורה קצרה ובלתי-מושלמת בחוק הזה, והכנסת השניה תוכל להכניס בו תיקונים ושכלולים. שנית, אוכלוסיית הנשים משלמת מסים והיא רשאית לדרוש את הגדלת המנגנון, אם המנגנון אינו מספיק לעשות את הפעולה הדרושה בטמפו הדרוש.

מתו של אחד מבני הווג ישנן הוראות מיוחדות בקשר לירישה ולחלוקת הרכוש, ויש לקבוע הוראות גם למקרים של פירוד המשפחה. במקרה של מוות זכאי בן-הווג שנשאר בחיים לחצי הרכוש הרשום על-שם הבעל או על-שם האשה, וכך יש לקבוע גם לגבי גט. זה יפתור גם את בעיית המזונות, ואם ידרוש הבעל גני לא תחשוש האשה אם תדע שמחצית הרכוש היא שלה. ונחצית הכסף המופקד בבאנק עוברת אליה בתוקף החוק.

היו בוועדה שאמרו: על-ידי כך אתה מחדש חידושי שים מרחיקי לכת ורוצה להכניס משטר שעוד לא בשל ושהחברה הקיימת עוד לא הוכשרה לקבלו. בחוק האזרחי הצרפתי הידוע כקוד נפוליאון, שקיבל תוקף בשנת 1808, לפני 150 שנה בערך, הוכנס עקרון זה והוא קיים עד היום הזה; והכלל הוא, שהרכוש הוא משותף (זה נקרא: "רזים דה לה קומיניטי"), אלא אם הווג בא מראש לידי הסכם אחר. ואם בני הווג אינם רוצים לחיות חיי שיתוף מבחינה כלכלית או קנינית, הרי הם עושים הסכם הטעון אישורו וחתימתו של נוטריון. יש וכל רכושם של בני הווג הוא רכוש משותף ומשאריו חופש ברירה מוחלט לכל זוג לבחור בצורה הנראית לו. אך אם לא נקבעו מראש תנאים מיוחדים של חלוקת הרכוש של שני בני הווג, הרי כל מה שנר-כש על-ידי אחד מהם הוא משותף לשניהם.

היו כאלה שטענו טענה הפוכה לגמרי, שאני רוצה להכניס לחיים הקניניים המשפחתיים האזרחיים הוראות ותקנות מיושנות ולפני 150 שנה. אני מציע זאת כי הדבר נראה לי צודק, מעשי, וגם מתאים למציאות במקרה שהווג לא דן בעניינים אלה. וכרי, שברוב המקרים גם האשה וגם האיש נמנעים מלעודר שאלות אלה גם לפני הנישואים וגם אחרי הנישואים; ובמקרה שלא דנו בכדור, יהיה כרוך שהרכוש משותף. אם דיברו על נושא זה ובאו לידי הסכם אחר — הרשות בידם לבחור בחלוקה הנראית להם.

הערה אחרונה. אין כל ספק שמי שידבר בשם רוב הוועדה יאמר שהבעיות מסוכנות מאד, ושבעיה זו מועורת תרי"ג בעיות משפטיות. אני מסכים שאין זה פשוט; אבל במדינה זו עשינו דברים רבים שאינם פשוטים, וכשם שלא נאמר שבגלל תרי"ג בעיות משפטיות לא נקיים את צבא-ההגנה לישראל ולא נוכל לעשות עוד דברים רבים, כך גם אין טענה זו ממין הטענה, ולא יתכן לבוא ולומר, שאף-על-פי שאנו רואים דבר זה כחשוב ונחוץ, לא נעשה זאת, מפני שהוא כרוך בבעיות משפטיות.

ייתכן שנוסח ההסתייגות אינו מושלם. אם כך — נקבל תחילה את העקרון ואחר-כך נשפר את הנוסח, כשם שעשינו בחוקים אחרים. הנה למשל, בחוק הבחירות ק"ב לבנו ארבעה או חמישה תיקונים. אין כל מניעה שהכנסת השניה תקבל כמה תיקונים לסעיף הזה, לאחר שהוא יתקבל על-ידנו. אבל אין לקבוע מראש שאין לעשות את הדבר הזה, מפני שהוא קשה מבחינה משפטית. בקשתי האחרונה היא, שכל אותם חבריה הכנסת שיצאו או בתחילת דברי ולא שמעו את נימוקי, לפחות לא יצביעו נגד ההסתייגות מבלי ששמעו את הנימוקים.

רחל כהן (ויצ"ו):

כנסת נכבדה. לא אחזור על הדברים שהשמיע לפני חבריה הכנסת הררי ושאני מסכימה להם בהחלט. ברצוני להביא רק עוד כמה נימוקים שהוא לא השמיע.

נחום גיר־רפאלקס (מפ"ם):

אינני בקי כל־כך בדיני הדת, אך עד כמה ששמעתי מפי אבא שלי — הוא היה מספר לי על דיני גיטין, וקצת גם למדתי — רשאי האיש לבוא בכל מיני נימוקים ולדרוש גט מן האשה; על סמך זה, למשל, שהיא אינה נמצאת בבית בערבים — יכול האיש לדרוש גט; או אם היא למשל לומדת בשיעורי ערב — יכול האיש לבוא ולטעון, שהיא יצאנית. ואם נניח שאין חוק כזה — הרי מה איכפת לכם אם נמנע מן האיש בחוק שלא יוכל לטעון את הטענה הזו? — אדרבא, הצביעו בעד הסתייגות זאת. אנו יודעים, שבחיים מתערב הבעל במקצועה של האשה ויכול למנוע ממנה לעבוד ממקום למקום בטענה שזה מפריע לחייהם. וכדי למנוע טענות כאלו, ידע'נא האיש הרוצה להתחנן, שזה קיים בחוק.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

במקום סעיף 2 המוצע, אני מציע את שני הסעיפים הבאים. אקרא אותם תחילה. סעיף א', «כל מה שהיה שיין לאחד מבני הזוג בשעת קשר הנישואין וכל מה שרכש בתקופת קיום הנישואין במתנה, כירושה או בתוקף צוֹוֹ אה, וכל הפירות וההכנסות מהם, הם רכוש הנפרד של בן־הזוג. אין לנושיו של בן־הזוג האחר שום זכות תביעה על רכוש נפרד זה. האשה זכאית להשתמש ברכושו הנפרד של בעלה רצו בתחום צרכי משק הבית וחינוך הילדים בהתאם לרמת־החיים הרגילה של הזוג». כאן יש להוסיף: «וכן להיפרך».

סעיף ב', «כל אחד מבני־הזוג רשאי להתעסק בכל מלאכה, מקצוע או עסק. הכנסתו ממקורות אלה בתקופת קיום הנישואין הופכת לרכוש משותף של הזוג. לכל אחד מהם זכות על חצי רכוש זה. הרכוש מתנהל כחידה אחת בהסכמת שני בני־הזוג. כל פעולה שתיעשה ברכוש משותף זה בלי הסכמת שני בני־הזוג — תהיה בטלה. בתחומי הנגלת משק בית רגילה וחינוך הבנים והבנות מותר לאשה להוציא הוצאות ולחוב חובות על חשבון הרכוש המשותף. זכות שכירות בדירת המגורים המשותפת ותחזו שכירות הדירה נחשבת לרכוש משותף, וזכויות בני־הזוג שוות בה אף אם קנין הבעלות שיין לרכוש הנפרד של אחד מבני־הזוג. בשעת התרת הנישואין מתחלק הרכוש המשותף בין בני־הזוג שווה בשווה כלי לפגוע בזכות בן־הזוג לתשלומים או רכוש אחר, כפי שיפסק בית־הדין לעניני המשפחה לבן־הזוג או לבנים ובנות».

רחל כהן (ויצ"א):

כל זה, אם לא התקבל ההצעה הראשונה.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אם לא יתקבלו שתי ההסתייגויות של קודמי, אני מכניס את הסתייגותי זו, אם כי היא גם נבדלת במשהו מהשתיים הללו.

אשתומם אם באי־כוח מפלגת פועלים, הקוראים לעצמם „סוציאליסטים“, יצביעו נגד כל אחד משני התיי קונים האלה. ומדוע? כמדומני, שכל התייקונים שהוצעו עד עכשיו היו תיקונים מעשיים ואינם המצאות שנפלו לפה מן השמים והתבשלו ביום שהממשלה הכניסה את הצעתה. אלו הן הצעות, שתנועת הפועלים בארץ־ישראל וגם מחוצה לה נלחמה להן במשך עשרות בשנים ובכמה ארצות בעולם גם השיגה את מבוקשה.

אני מבקשת את חברי־הכנסת לקבל את התיקון הזה, אם גם בצורה בלתי־מושלמת, כדי שיתקבל עוד בכ־נסת הראשונה, ואז איכל להיווכח שבאמת ישנו רצון כן להתאים את עמדת האשה לעמדת הגבר.

נחום גיר־רפאלקס (מפ"ם):

כנסת נכבדה. הייתי רוצה, שחברי־הכנסת ואלה מחברי־הכנסת שידברו בשם הוועדה, לא יתחבאו מאחורי קשיים טכניים בענין זה. כן לא הייתי רוצה, שינמקו את אי־קבלת ההסתייגות בטענה, שאין זה שיין לעצם הענין, מכיון שזה שיין ליחסים בינו לבניה ואנו מדברים כאן על שוויון האשה. אנו אומרים בפירוש, שענין הרכוש המשותף אינו שיין לענין זה, אך הוא שיין לחוק הזה, מפני שאנו רוצים, כשם שרוצה חברת־הכנסת רחל כהן, שחוק זה יקבע את היחסים בין האשה לבין הגבר בחייהם המשותפים.

אני מבין, שיתקלו בקשיים טכניים, כשיבואו לבצע את החוק בחיים. אך אני בטוח, שאם הכנסת תקבל את ההסתייגות הזו, יושב משרד־המשפטים במשך שבוע ויתן לנו את הקובץ הנכון להגשים את הסעיף הזה, כדי שלא יישאר חלל ריק בתוקף שלנו, אף־על־פי שבשטחים רבים בחייו קיים חלל ריק.

ולעצם הענין, אם הרכוש שלו ושלה הוא באמת משותף, הרי מדוע לא לומר זאת בפירוש? אנו אומרים עכ"ר דת האשה ועבודת האיש, כלומר עבודת שניהם יוצרת את רכוש המשפחה. שהרי אם האיש הולך לעבודה, אשתו הנשארת בבית, המכינה את ארוחת הצהריים ומחנכת את הילדים, נותנת לו את היכולת לעבוד, כי הידיעה שמישהו מטפל בילדיו היא נותנת לו אפשרות לחיות חיי־משפחה תקינים.

אל תשכחו, שאי־שוויון זכויות האשה חדר עמוק עמוק בלב כולנו. ואם האיש והאשה חוזרים בשעה 4 או 5 אחרי הצהריים הביתה, מן העבודה, הרי האיש שוכב ונתן, ואת ארוחת הצהריים צריכה האשה להכין — זוהי הפסיכולוגיה שלנו. עליכם לזכור, שלולא כך, לא היה האיש יכול לעבוד. ומדוע יעשה זאת על חשבון האשה? ראוי־נא את העוול הנעשה מצד הממשלה: כשאנו מדברים על מס־הכנסה נפרד — אומרים לנו, שהוא צריך להיות משותף, כשאנו אומרים — משותף, אומרים לנו — לא. כי אם נפרד, יוצא אפוא, שבשלב מגפה הרי זו פרה, ובשביל חלב — הרי זה פרי. הרכוש הנוצר עלידי שניהם, צריך להיות משותף לשניהם. יש להם רכוש משותף, ושניהם צריכים לנהל אותו.

ישנה דעה — ואני יודע שהיא חדרה לתוכנו במשך שנים רבות, היא בדמנו — שאפילו הרכוש, שהאשה לבדה רוכשת לה, האיש הוא בעליו. מקובל אצלנו היהודים, שהאשה אינה רשאית אפילו לקנות קנין ומה שהיא קונה, הוא קנין האיש. (קריאות מספספס ליהודים) הדתית: זה לא נכון! בחיים זה כך, האיש הוא המרשה והאיש הוא שאינו מרשה, ואם הרכוש הוא משותף, ואנו רוצים להכניס זאת בחוק, הרי למה להתנגד לכך?

אני רוצה כבר עכשיו להגן על ההסתייגות השנייה באותו סעיף, שהאשה היא חפשיה לבחור מקצוע ולעסוק בו בלי הסכמת האיש.

משה בן־עמי (הספרדים):

כלום יש חוק שמונע אותה מכך?

במה ציבורית בארץ, ועקרונותיה בשטח זה הם די ברור רים, מוצקים, ואנו הוכחנו אותם לא פעם.

הוויכוח בנינו, בין הרוב בוועדה ובין המסתייגים בסעיף זה, אינו לעצם הענין, ולחינם יטחנו אותו לווני כוח זה בגבולות החוק לשוויון האשה. אני רוצה שוב להזכיר לכם, מה אומר סעיף 2 של החוק שמתוכו צמחו הסתייגויות אלו, מה הוא בא להסביר. סעיף 2 של החוק בא להסביר את זכויות האשה הנשואה על רכושיה, לא לבטל את ההפליה הקיימת, את האפשרות החוקית שבע"ל ישלוט בתוקף חוק אחר ברכושה באשר הוא בעלה. זה מה שסעיף 2 בא לבטל. זהו העיקר.

ישנה בעיה מסובכת מאד ורצינית מאד של יחסי הקנין במשפחה, אם חבריהכנסת הררי סיפר לנו על החוק הצרפתי, אני מצטער מאד שבהזדמנות זו לא סיפר לכם גם זאת, על כמה סעיפים ודפים משרע ב"קוד" הצרפתי חלק זה של יחסי הקנין ומשפחה, כי אז הייתם רואים, שהדברים אינם ניתנים לפתרון קל. הייתם יכולים לראות זאת גם מתוך שתי הסתייגויות. אם תקראו בתשומת-לב את ההסתייגות של חבריהכנסת הררי, כהן וניר מצד אחד, ואת ההסתייגות האבנטואלית של חבריהכנסת ברייהודה מצד שני, תראו, שההסתייגויות הללו מוצאות פתרונות שונים לאותה בעיה. ואני יכול לומר לכם: משרד-המשפטים פעל והכין סקירה קצרה של פתרונות לבועית אלה לפי המקובל במדינות מודרניות — מדינות סקאנדינביה, אנגליה, צרפת. אנו רואים שבכל המדינות הללו, עם הרצון הטוב להסיר דיר את מצב האשה ביחס לרכוש המשותף במשפחה, הגיעו לפתרונות לא לגמרי שווים. בעיה זו תלויה ועומדת, ואין כל ספק, שבכנסת הבאה תתרום מפא"י את תרומתה להסדר הענין הזה. אך השאלה היא, מה זה שייך לחוק שוויון האשה? השאלה היא, אם יש הכרח לכך במסגרת סעיף 2 של החוק, הקובע שלאשה נשואה תהיה כשרות מלאה —

אברהם אלמאליה (הספדים):
מה זה כשרות ולא זכות?

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אינני אחראי לניסוח הבלשני.

— ושהקנין שרכשה לפני הנישואין לא ייפגע על-ידי קשר הנישואין? זוהי נקודת הכובד. ונקודת הכובד היא רק בזה, שבעלה לא ישלוט על רכושה מאותו רגע שקידש אותה.

אני רוצה להוסיף רק שני משפטים ולהסביר, עד כמה דברים אלה אינם ניתנים להכרעה פשוטה כל-כך. כשאני קורא את ההסתייגות של חבריהכנסת ברייהודה וחברי הכנסת הררי, רואה אני, שהדבר דורש שינויים בחוק האזרחי הכללי, בחוק הגבלת שכר-דיירה, ובחוק פשיטת רגל — זה פולש לכל מערכת החוקים.

רחל כהן (ויצ"ו):
אז מה יש?

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
לבעיה זו אין כל קשר לפתרון הרדיקאלי והצודק של שוויון האשה, ואני בטוח, שבשעה שנדון בפתרון בעיה זו, — גברת כהן, הלוחמת האמיצה לזכויות האשה, לא תמצא יידיים, תומכים ובני-בית נאמנים יותר מאלה שיושבים על הספסלים האלה.

מתוך הנחה, ששני בני-הזוג באים בבית הנישואין לא לשם קבלת זכויות חמירות נוספות ואף לא על מנת שאחד מהם יהיה אחרי זה כולו תלוי בשני — ואז, על-פי רוב, או כמעט תמיד, זהו גורלה של האשה בלבד — קובעת ההסתייגות הראשונה, שמה שהיה רכושם של כל אחד מבני-הזוג לפני הנישואין, יישאר רכושו גם הלאה. אלא אם מתוך הסכם התלישו אחרת.

האשה אינה מאבדת את זכותה לרכושה, האשה אינה נכנסת בבית הנישואין על מנת להיפך לאשה "עשירה" או "עניה", אלא, משום שהיא מתקשרת עם בחיר לבה להקמת משפחה. תישמר זכותה לכל מה שהיה לה לפני הנישואין.

נשאר גם יתרון לאשה, שעל הוצאות משק הבית, שלרוב היא אחראית לו אחריות ישירה, רשאית היא להוציא כסף מסכומים, שהם בעצם רכוש הצד השני.

הסעיף השני בא להוסיף ולהשלים את הראשון; הוא אומר, שגם אחרי הנישואין, רשאי כל אחד מבני-הזוג, להתעסק באופן חפשי בכל מקצוע, מלאכה ועסק, וההכנסה מכל עסק או מלאכה שהם עוסקים בו, בין אם לאחד ובין אם רק אחד מבני-הזוג, תהא רכושם המשותף. אני זוכר, וחושבני שכולכם זוכרים, איך נלחמה ההתיישבות העובדת לזכות הפרומאלית, שעל חוזה החכירה תחתום גם לאשה ולא רק הגבר. זה היה בימי של-טון המאנדאט, כשלא יכולנו לחלום שנתן חוקי של-טון זה. אז הכנסנו בגבולות חוקי המאנדאט דרך הקרן הקיימת-לישראל וקרן-היסוד את התיקון הזה, שהרכוש אינו שייך לגבר בלבד אלא לשני בני-הזוג כאחד.

חושבני, שבמדינת-ישראל יש לעשות זאת בצורה מושלמת יותר, והעיקר, כוללת יותר, שתזכה בזכות זו לא רק את החלק היותר מאורגן היותר מתקדם של גושי המדינה, אלא כל אשה במדינת-ישראל, גם את התימני, גיה, שרק עכשיו הגיעה באווירון ממעמקי תימן ואולי אינה מתמצאת עדיין בכל הענינים האלה. החוק יגן עליה, ידריך אותה, ויבטיח את זכויותיה עוד לפני שהיא כעצ-מה הבינה אותן.

אותם החברים שבזמנו נלחמו בשם ההתיישבות העובדת לזכויות אלה, אינם תומכים במלחמה זו עכשיו. כנראה מתוך הנחה, שאין שהות לעסוק בזה. בעצם יכלה הממשלה במשך שנתיים וחצי להכין את החוק על כל פרטיו. אך אם היא לא עשתה זאת, הרי צריך לקבל עכשיו את ראשוני התיקונים גם אם יהיה צורך לבוא אחר כך בכל מיני שינויים ותיקונים נוספים במשך 4 שנות כהונתה של הכנסת השניה.

אם אנו ניגשים ברצינות לחוק ולא רק מבחינה דקלאראציונית, הרי עלינו לקבל את שני התיקונים האלה.

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
כנסת נכבדה. נדמה לי, שהרוב בוועדה שהיה מורכב ברובו מחברי מפא"י, נאמן על הגנת זכויות האשה, ואם הוזכרה כאן פעולת ההסתדרות בהתיישבות העובדת בקשר עם זכותה של האשה לחתום על חוזה חכירה יחד עם בעלה, הרי יש למפא"י חלק לא קטן בהישג זה. לכן לא היה צורך לעשות אפלאציה בכיוון זה. למפא"י —

יהודה הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
למפא"י יש שליש בוועדה.

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
מפא"י אינה חדשה על כמה זו, ואינה חדשה על שום

שרי-המשפטים פ. רוזן :

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה. גם אני מבקש לדחות את כל ההסתייגויות הנוגעות לרכוש המשותף שבני-חוק שוויון זכויות האשה, במה חברת-הכנסת כהן והציעה חוק אחר לגמרי, חוק המשפחה, חוק שאולי רק בסעיף אחד נוגע בשאלות שוויון זכויות האשה. אם היא מציעה חוק יחסי המשפחה, היא מעוררת בזה שאלה נכבדה מאד אך מסובכת מאד. כבר אמר חברת-הכנסת ברייב-האי, כשתעינו בחוקים של מדינות אחרות תמצאו, שההוראת המסדירות את יחסי הרכוש של בני-הזוג, תופסות מקום גדול בחוקים האזרחיים. בחוק היוזע לי בעיקר, הקודם הגרמני משנת 1900, משתתק פרק זה על פני 200 סעיפים, מסעיף 1363 עד סעיף 1563. ואם נסתפק בכך, כפי שמציעים כאן, לנגוע בקצה המולג באחת הבעיות המסובכות ביותר, עליידי הכנסת סעיף הצהרתי, נעמיד את בית-המשפט בפני חידות, שאין למצוא להן פתרון.

בצורה כזאת אי-אפשר לדון ברצינות בשאלה חשוייה ומסובכת כליכך. אינני יכול לומר בשם הממשלה, מהי עמדתה לגבי עצם השאלה העקרונית, אם לגרוס, שהרכוש שנרכש אחרי הנישואים יהא רכוש משותף, או רכוש נפרד; לא היתה לנו כל שהות לדון בשאלה זו. שמעתי כאן נימוקים, המתקבלים לכאורה על הדעת, לביסוס הדרישה, שמה שבני-הזוג ירכשו לעצמם אחרי הנישואים, יהא רכוש המשותף, אך יש לשקול היטב את הדבר. כל זמן שיש הסכמה בין בני-הזוג והם חיים יחד ויש יחסי שלום ביניהם — כל השאלות האלו, אין הן חשיבות מכרעת, אף-על-פי שהשפעת הסדר זה על סדרי הירושה היתה ניכרת. שאלות אלו מתעוררות בעיקר כשחיי המשפחה אינם חיי שלום אומרים, שדוקא במקרה זה מוטב שהרכוש יהיה משותף. הגישה המודרנית, למשל בכל הארצות האנגלו-סאקסיות, היא הפוכה. תארו לעצמכם מקרה כזה: האשה חיה בנפרד מבעלה והיחסיים ביניהם רעים. לפי הצעת המסתייגים כל תמיכה שאשה זו תקבל מאחיה, מאביה וכו', תהפוך לקנין משרת, תפ, לא הבעל ושלמה, אם כי חיה בנפרד ממנו. אינני אומר, שאי-אפשר לפתור בעיה זו; באותם הקודמים שהזכרתי, תמצאו לה פתרונים. אך אני אומר, שאי-אפשר להסדיר שאלה מסובכת כליכך על-ידי הצהרה בלבד, בלי להיכנס לפרטיה. — א למשל במקרה שאשה העומדת בפני גירושים מקבלת רכוש בירושה. לפי הצעת מר הררי והגב' כהן יהפוך הרכוש הזה לרכוש משותף, אלא אם יוכנס בחוק סייג — ובאותם החוקים שציינתי תמצאו סייגים כאלה. לא ייתכן, אפוא, לדון באופן כזה פשוט בדבר מסובך כליכך. עם כל הכבוד שאני רוחש לוועדת החוקה, חוק ומשפט (ואני מקווה שלא אפגע בכבוד הוועדה הזאת, שהשקיעה עבודה רבה ופוריה כליכך בתקופת הכנסת הזאת בהרבה חוקים), — נוצר בה בימי חיינו מים אחרונים מצב של „הרבצת“ ההסתייגויות. הכניסו כל מיני ההסתייגויות, ובהרבה מהן לא היה דיון כלשהו, או שהדיון לא היה מספיק רב לא היה ממצה. שימו לב גם אל לשון ההסתייגויות, ותארו לעצמכם, שהסתייגויות האלה ייכנסו כלשונו ובנוסחן המעורפל לספר החוקים שלנו. הבעיה היא מסובדת מאד. אני יכול לתאר לעצמי, שרבים מכם נוטים לפתרון השווי, כי מה שמציעים כאן שהרכוש שבני-הזוג ירכשו לעצמם אחרי הנישואים ייחפך לרכוש משותף, יש לו תקדים בחוק השווייצי ודי. וכנגד זה אתם דוחים את הפתרון השווייצי ואת

הפתרון האמריקני. הפתרון הצרפתי למשל שעליו מסתמך בעיקר חברת-הכנסת הררי — הוא בכל זאת שונה קצת מהצעת המסתייגים. שם יש לבני-הזוג כמה בריי-רות; ורק באין ברירה, כשאין בני-הזוג מסכימים לדרך מסוימת, הופך הרכוש לרכוש משותף. אך במקרה כזה מנהל הבעל את הרכוש, ואילו כאן מציעים הנהלה משותפת של הרכוש בידי הבעל והאשה יחד. מתעוררות עוד שאלות מסובכות, למשל: מה הם הנכסים שהופכים לרכוש משותף? חברת-הכנסת כהן הציעה בהצעתה המקורית הצעה מתקבלת יותר על הדעת: ההכנסה מעבודת הבעל ועבודת האשה במשק הבית ייחשבו כשווי ערך וידו רכוש משותף. אלא שאחרי כן שינתה את דעתה, ועכשיו היא כבר מציעה, שהנכסים שיהפכו לנכס משותף יהיו לא רק ההכנסות מהעבודה, אלא גם מתנות וגם ירושות. לשאלה מסוימת זאת תמצאו פתרונים שונים ומגוונים בחוקים שונים.

רבותי, איני אומר, שאנו דוחים את עצם הרעיון של רכוש משותף, אם כי לי באופן אישי יש ספיקות רבים, אינו שיטה עדיפה יותר. בענין זה אינני מחוזה דעה בשם הממשלה. ייתכן שהממשלה הזאת או הממשלה הבאה תלך דוקא בדרך הנוצעת בהסתייגויות, מה שאני אומר — הוא, שאי-אפשר לספול בשאלה רצינית כליכך בצורה לא-רצינית כליכך. הובר אינו שייך לחוק זה. חוק שוויון זכויות האשה — בזה מודה גם חברת-הכנסת ברייב-האי ואפילו חברת-הכנסת ניר; בזה מודים כולם. השאלה שמעוררים כאן היא חדשה לגמרי ואנו נצטרך לפתור אותה כשנחוקק את חוק המשפחה, שיהיה חלק מחוק אזרחי כללי.

מטעמים אלה אני מבקש אתכם לדחות בשלב זה את ההסתייגויות, בלי לקבוע על-ידי הצבעתכם עמדה לעצם העקרון.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון :

גם לאחר ששמעתי ההתראה מטילת האימים, כי חברת-הכנסת ברייב-האי „ישתומם“ אם מישור לא יצביע אחר, הריני מודיע שאצביע נגד ההסתייגות של מר בר-יהודה וגם נגד ההסתייגות של חברת-הכנסת הררי ואחרים. „ישתומם“ חברת-הכנסת ברייב-האי. גם האיום השני של מר ברייב-האי, כי הוא ישלול ממי שלא יצביע כמוהו הזכות להיקרא בשם סוציאליסט, אינו מטיל עלי כל פחד, אדרבא. איני יודע מי הסמיך את חברת-הכנסת ברייב-האי לחלק ציונים? מי תמנענין בציוני? מי מבקש הכשר מפיו או מפי חברת-הכנסת ציונינג? אין לי כל ענין לשכנע חברת-הכנסת ברייב-האי מיהו סוציאליסט ומי אינו סוציאליסט, מי נאמן להתיישבות עובדת ומי לא. אסביר רק לחברת-הכנסת כהן מדוע לא הכניסה הממשלה הצעה על כל אותם הענינים שהצעתה דנה בהם, ומדוע מבקשת הממשלה לא לקבל חלק מהצעותיה בדיון זה. לא מפני שהממשלה מתנגדת לרוח הצעותיה — איני קובע ברגע זה אם הממשלה מסכימה אהא או לא — אלא מפני שהממשלה נתנה התחייבות מסוימת בקבלה על עצמה תפקידי הממשלה באישור הכנסת — והיא סבורה שעליה לעמוד בהתחייבותה. מותר לחברת-הכנסת ברייב-האי לחשוב שכל זה לשם בחירתו, אדוני ברייב-האי, כל אשר עשיתי בארץ 45 שנה — נעשה לשם בחירתו אלו, ולא תפסול העבודה הזאת. עשיתי מה שעשיתי בארץ — ואם הכל היה לשם בחירתו לא אתבייש בעבודתי. היה

של קומונה. חבר בקיבוץ אין לו כלל רכוש משלו, ואין הוא מוכרח להחתך דוקא עם אשה המסכימה למשטר כזה, ייתכן שהאשה לא תרצה למסור רכושה לקיבוץ, האם בגלל זאת לא תוכל להחתך? בעיית רכוש אנשי המשפחה היא מסובכת ויש לבררה לגופה, ואין אנו חייבים להכריע בה עכשיו מפני שהכנסת חייבה ועדת החוקה להביא חזרה לכנסת במשך 10 ימים חוק שיווי זכויות האשה.

אהרן ציזלינג (מפ"ם):

הכנסת הביאה את החוק של הגברת כהן, וראש-הממשלה אינו יכול לסלף זאת.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

סגנון קריאת-הביניים שלך פוטר אותי מתשובה ולא אתווכח אתך, מר ציזלינג. — אין להכביד על הכנסת בביטול האפליות נגד האשה בסוגיות משפטיות מסובכות שאינן שייכות לענין. אני יכול להצביע בעד שותפות הרכוש, אבל אני מתאר לעצמי שמישהו, שמחייב לא פחות ממני שיווי זכויות לנשים, יתנגד לשותפות הרכוש, אם מתוך דאגה לאשה או מתוך גימוק אחר. בעיית רכוש המשפחה לא תברר, וכל החוקים על הרכוש טעונים בדיקה, ונצטרך לקבוע ספר חוקים ציוילי חדש, אבל אל נעמיס כל אלה על חוק שוויון האשה. ואבקש כל החברים שהם מחייבים שיווי זכויות האשה שלא יכבידו ללא צורך על החוק המוצע בהכנסת דברים צדדיים, ולו גם חשובים. שאינם שייכים לענין.

היו"ר י. שפרינצק:

ניגש להצבעה.

הצבעה

בעד התיקון של חברי-הכנסת ע. אסף, י. הררי, ר. כהן ונ. ניר-רפאלקס לסעיף 2 — 19 נגד — 44

התיקון לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת נ. ניר-רפאלקס ור. כהן לסעיף 2 לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת י. בריהודה לסעיף 2 לא נתקבל.

סעיף 2 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. שפרינצק:

נעבור לסעיף 3. רשות-הדיבור לחברי-הכנסת כהנא.

קלמן כהנא (החזית הדתית המאוחדת):

כנסת נכבדה. קשה מאד לדבר על החוק הנדון, אל תוך הציבור החוזרה דעה, כאילו יש בבית הזה כאלה הלוחמים לזכויותיה של האשה, וישנם כאלה הרוצים לשע"ב את האשה ומתנגדים לזכויותיה. ברצוני לקבוע שהמ"צב הוא אחר. ישנם כאלה שאינם בעד השוואת-זכויות פור"מאלית והם מתחשבים במציאות החיים — וזה לא רק אצלנו, אלא בעולם כולו — ובה במידה לפחות רוצים להגן על זכויותיה של האשה. ויש כאלה, שאינם מתחש"בים במציאות החיים בעולם כולו במשך כל הדורות וגם

זמן שחברי-הכנסת ברי-היהודה פסל המונח פועל — והש"תמשתי בכוננה זה בלי רישונו של מר ברי-היהודה.

הממשלה התחייבה בהכנסה לשלטון להשוות האשה בזכויות ובחובות בחיי המדינה, החברה והמשק ובכל מערכת החוקים. היא לא התחייבה להכין קודם ציוילי חדש. לא מפני שאין צורך בו, להיפך, נראה לי שיש בו צורך רב. כי לא טוב שבמדינתנו עדיין יש שליטה לחוקי הנגילה העותומנית, שאינם אלא ירושת המשפט המוס"לימי מימי הבינים. אלא מפני שהממשלה לא האמינה כי בארבע שנים אלה — היינו סבורים שהממשלה תאריך 4 שנים — נספיק לעשות קודם ציוילי חדש, כי ידענו נה צפוי לנו בארבע שנים אלה ומהו המאמץ שיירדש מאתנו למען הכפלת הישוב ולמען פיתוח הארץ, ומשוב כן לא התחייבנו על ספר חוקים אורחי חדש. אבל היה דבר שלא יכולנו לדחות, אם כי ידענו שקיבוץ גלויות ובנין הארץ קודם לכל. לא יכולנו לדחות ביטול דבר האפליה הקיימת בחוקי הארץ נגד האשה. לא אומר עכשיו מידע — ניסיתי לעשות זאת לפני שבועיים, וניסו לעשות את חברים אחרים. ראינו בזאת חובת כבוד. וראש"הממשלה התחייב על כך בגשתו לכוונן הממשלה. זה היה אחד התנאים הראשיים לכינון הממשלה.

וראש"הממשלה רואה חובת-כבוד לעצמו לעשות זאת בכנסת הזאת, כי לפני הכנסת הזאת התחייב על כך. הוא יכול היה להתחייב רק לפני כנסת זו, והייתי רוצה שחברת-הכנסת כהן וחברי-הכנסת הררי יעוררו לנו בביטול האפליה הקיימת עדיין בחוקי המדינה נגד זכויות האשה באשר היא אשה. אין ביטול אפליות אלו פותר כל הבעיות הנוגעות למשפחה, ולא קיבלנו על עצמנו לפתור בשנות כהונתנו אלה כל הבעיות, אבל על שיווי זכויות וחובות של האשה התחייבנו, והחוק המוצע על-ידי הממשלה מצ"טמצם אך ורק בענין אלמנטרי זה — ענין החשוב בעינינו מכחינה מוסרית וחברתית. שרה-משפטים כבר הודיע שאפילו בשטח המצומצם אין החוק בא לשנות חוק הנשואין והגטין, כי גם על כך התחייבנו בכוננו את הממשלה. ודבר זה פורש בחוק, אבל מחוץ לקידושין וגירושין — שהחוק הקיים לגביהם אולי אינו מניח דעתנו, אבל אין בו הפליה נגד הנשים — התחייבנו, ואנחנו מציי"עים לבטל כל אפליות הקיימות במערכת החוקים שלנו, בין אלה שעשינו בעצמנו ובין אלה שירשנו ממשלת המאנדאט ומתורכיה, כלפי האשה כבאשר היא אשה. ואני פונה במיוחד לחברת-הכנסת כהן. בהצעת החוק שלה יש כמה דברים נכוחים, ויש אולי גם דברים מפוקפקים הטעונים בירור. אני כשלעצמי מחייב שותפות רכוש גמורה של האיש והאשה בחיי המשפחה. המשפחה היא משהו יותר משותפות ברכוש, ושותפות הרכוש נכללת בשותפות הגדולה יותר. אבל תיתכן גם דעה אחרת. מישהו רש"א להניח, שאם לאשה היה רכוש גדול מזה של בעלה לפני הנישואין, אין חלק מהרכוש עובר לרשות בעלה בתוקף הנישואין. וגם להיפך — אין הבעל מפסיד רכושו מפני שנשא האשה. הבעיה הזאת טעונה בירור לגופה, ואינה שייכת להשוואת זכויות הנשים. בחוק המוצע עלידנו אנו מסתפקים בקביעה, שאשה נשואה אינה מפסידה זכותה המלאה על רכושה לאחר נישואיה, ואנו מבטלים החוקים הקיימים שנכסי האשה הנשואה משתכבדים לבעלה. אנו משווים בענין זה זכות האשה לזכות האיש — ובהשוואה זו אנו מסתפקים לעת עתה, ואין אנו קובעים הלכות חדשות בנוגע לרכוש המשפחה. הלכות אלו אינן כל-כך פשוטות, ואתן רק דוגמה אחת. בארצנו יש צורת משק

ענים כל הזמן, שלפניהם היתה מטרה אחת — ביטול הפלילות לרעה. מדוע אתם המהססים לא רציתם בשום אופן להגדיל כרוחב-לב כזה את האפשרות להקנות לא־שה זכויות של אדם עצמאי, ופה הטלתם עליה חובה נוספת?

מסיבות אלה, כיון ששארות בחיים הפלילות לרעה, מוצדק שתהינה גם הפלילות לטובה, ואני בעד מחיקת הסעיף הזה.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

כנסת נכבדה, הואיל והכנסת לא קיבלה את הסעיף שנועד להסדיר את העניינים הקנייניים, את עניני הרכוש בין האשה והאיש, אין כל סיבה לחייב את האשה במוזנות ילדיה ובעלה, ממה נפשך — אם אין נותנים לה רכוש, אם אין דואגים לרכוש המשותף, שהוא רכושה של האשה לא פחות משל בעלה — לא ייתכן לקחת ממנה את המגיע לה, ויחד עם זה לחייב אותה במוזנות.

עלי להביע את התנגדותי לנימוק שהשמיע שר-המש" פטים, הוא אומר שענין הרכוש המשותף אינו שייך לחוק הזה. האם ענין המוזנות שייך לחוק זה? האם ענין המ' זונות נוגע לשוויון בין הבעל והאשה?

שר-המשפטים פ. רוזן:
שם יש הפליה.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

וברכוש אין הפליה?

אם החוק הזה דן רק בשוויון זכויות ואינו כולל עניינים של קניין ורכוש — מדוע שייך לכאן ענין המוזנות?

בעיקר מתפלג אני לטענה שלחוק זה הוכנסו הסתייגויות בסיטונות, בלי שיקול וכלי מחשבה. האם כל מה שכתוב בחוק נכתב בשיקול ובמחשבה? האם מה שכתוב בחוק עשוי לשמש בסיס מספיק להחלטתם של בתי-הדין בעניינים אלה? כאן לא כתוב אלא שהאשה חייבת במוזנות אישה, והאם חייבת בפרנסת ילדיה, במידה שהנסיבות מח' ייבות ונותנות, מה צריך בית-הדין לעשות אם הנסיבות מחייבות — את מי הן מחייבות, ומתי הן מחייבות? מה הן נותנות ומתי הן נותנות? האם נצפה לכך שפתאום יבוא לבית-הדין מאור גדול והוא יראה לו מה הן הנסיבות, את מי ומתי הן מחייבות ומה ומתי נותנות. בית-הדין לא ידע כיצד לפתור את הדברים, אם כולנו מסכימים שהענין הוא רציני ביותר ודורש שיקול מיוחד — וזהו גם דעתי — אדרבה, לא נצביע על החוק. אין לדחות הסתייגות משום שהיא טעונה שיקול דעת, אם אתם סבורים שיש לקבוע בחוק רק עניינים שאינם טעונים שיקול דעת, הרי יש לקבוע הוראות מפורטות בכל ענין וענין, וקודם כל בסעיף 3 (א), הדין בענייני מוזנות. לא ייתכן להשאיר הוראה סתמית שהאשה חייבת במוזנות בעלה וילדיה במידה שהנסיבות מחייבות ונותנות. הרי כאן יש צורך בשיקול של כל פרט, וענין זה ודאי שהוא חשוב לא פחות מענין אדמת מולק. אם רצונכם לדאוג לאשה — יש לקבוע את כל הפרטים בחוק.

רבנות, אני מציע שסעיף 3 יימחק, ממש כפי שנמ' חקה הצעת התקון שלנו לסעיף 2, ולא נכניס דבר, ואז יהיה שיווי משקל בחוק, ונדע בפירוש שקבענו שאלה הגרים מתחת לגשרים מותר להם לגנוב לחם. המציאות היא שישנה הפליה בין הבעל והאשה. מאחר שלא נתקבל התיקון לסעיף 2 ולא קבענו שזכות שני בני הזוג לרכוש

בדורנו אנו. דוקא הסעיף הנדון מוכיח זאת, כאשר הוא אינו לטובת האשה, אלא לרעתה. סעיף זה קובע, שהאשה חייבת במוזנות, והוא מוסיף: „במידה שהנסיבות מח' ייבות ונותנות“.

מציאות החיים שלנו היא, שהאיש הוא המפרנס העי' קרי בבית. אין אנתנו מתכוונים, וסוף-סוף אין איש מתכ' וון, להרוס את הבית בישראל. אין ספק בכך, שאם תשרור הארמוניה בנישואין, הרי שבשעת הצורך, אם תהיה לה האפשרות תפרנס האשה גם את אישה, אך הדבר יכול ליהפך לרוועץ לאשה, אם אין שלום בית באשמת הבעל. עדידי זה שהאיש חייב במוזנות האשה, הביא בית-המשפט בשעת הצורך לפירוק הנישואים, ואם היה אפשר — לאיחוי הקרע. החיים הם מסובכים למדי ויש צורך גם באמצעים כאלה, שיכולים להיות יעילים.

שמענו מפי חוגים רבים של נשים, שהן מתנגדות לחיוב האשה במוזנות בעלה. עלידי כך יכול לקרות, שה' איש שיעזוב את אשתו באופן שרירותי, יוכל לטעון שהיא תפרנס את עצמה, לפחות במקרים שפרנסה את עצמה לפני הנישואין. זה עלול לא פעם לשבור את המשפחה בישי' ראל.

הנוסח שבחוק האומר, שהחיוב הוא במדה שהנסיבות מחייבות ונותנות, אינו ברור ואינו קובע מסמרות לדבר. לכן אני מציע, דוקא לטובת האשה, למחוק את הסעיף כולו.

בן-ציון דינבורג (מפא"י):

גם אני מציע למחוק און הסעיף הזה מתוך הנימוקים הבאים.

אין החוק הזה דן בכללותו בענייני המוזנות, או בעני' יני רכוש, או בענייני סידור חיי המשפחה בכלל. ולכן עלולה הכנסת סעיף זה רק לערער את הנוהג והזכויות של האשה הקיימות בנידון זה, ואין בו משום תיקון כל' שהו.

אמנם סעיף קטן ב' אומר, שבית-הדין הוא שצריך לזון בענין זה, אך אלה הן מלים גרידא ואין באפשרותן לתקן את הדבר. כי במציאות גוררות המלים ויכוח אחריות. הן נותנות מקום לאיש להבוע מוזנות מאשתו. והרי אנו חיים במדינה, שיש בה עדות שלמות שהבעלים נהנים מעבודת האשה. והאם אין לחשוש, שיראו בזה אישור חוקי למנהגם זה? לכן אני אומר, שהכנסת דבר זה מערערת למעשה את חובת המוזנות של האיש ועלולה להביא לנהוג אחר בחיינו, שיערער במידה רצינית את זכותה של האשה ויפגע במצבה.

ודאי שבפרינציפ אינני מתנגד לכך, אך אומר, שמחובת הכנסת לדון בענין זה בכובד ראש תוך לימוד המציאות כמות שהיא, זאת אומרת, להקים ועדה שתבדוק את הנוהג ותקבע חוק כללי לסידור חיי המשפחה ודיני רכושה. סעיף זה נוגע לא רק לשוויון משפטי, אלא לכל חיי המשפחה ולכל קיומה. ולהטיל פתאום חובות על אשה לפרנס את בעלה וילדיה — אינו מתאים לתנאים שלנו. לפי דעתי, וזוהי הטלת חובות נוספות ואני מציע לכנסת להצביע בעד מחיקת הסעיף הזה.

רחל כהן (ויצ"ו):

כנסת נכבדה, אינני מפחדת משום נטל נוסף שיוטל על שכמי האשה בפרנסת המשפחה. היא עשתה, היא עושה, היא תעשה דברים כאלה תמיד. אני רק מתפלאת על מחברי החוק הזה, על הממשלה שהביאה אותו, הטר

3 אינו שייך לפי דעתי לחוק זה. בעיית המזונות קשורה קשר בלתי־נפרד בשאלת הרכוש. אם במצב הנוכחי האיש הוא למעשה בעל־הרכוש או בעל חלק גדול מהרכוש, שהוא מחוץ לרכושה הנפרד של האשה, הדול בנסיבות של היום יהיה נגד האינטרסים של האשה להטיל עליה נטל פרנסת הבית או מזונות האיש — וזה איננו צודק. אנו נוכל לטפל בבעיה זו כשנטפל בבעיית הרכוש של המשפחה. אני בכל אופן, מצטרף לדברי שר־המשפטים שאמר לפני כן, שגם זוהי בעיה חשובה מאד, אך צריך לחקור אותה ולהעמיק בה. לכן כשנטפל בבעיה זאת — כבר לא בכנסת הראשונה — נטפל גם בשאלת המזונות. אני בעד מחיקת סעיף זה, כי איננו שייך לחוק, אך אם זרוב יקבל, שסעיף זה שייך לחוק, הרי אני מציע נישוח אחת: „בית־המשפט או בית־הדין מוסמך יכול לחייב את האשה במזונות אישה ואת האם בפרנסת ילדיה, במידה שהנסיבות מחייבות ונותנות“. ואם יהיו נסיבות יוצאות מן הכלל, תהיה לכית הדין האפשרות לעשות זאת, אך אל תטילו חובה כזאת.

משה בן־עמי (ספרדים):

איך יוכל בית־הדין לקבוע זאת כשאין חובה?

זרח ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

עלידי החוק מאפשרים אנו לבית־הדין לקבוע זאת. הסתייגות השלישית היא, אם הכנסת בכל זאת תקבל את הנוסח שנתקבל בוועדה. הצעתי היא למחוק את סעיף־קטן 3(ב). סעיף זה מכניס אנדרלמוסיה גדולה בבעיית המזונות. בדרך כלל, לפי המצב החוקי כיום, שייכת בעיית המזונות לבית־הדין המוסמך ולא לבית־המשפט המחוזי. מה עלול לקרות כאן? בית־הדין המוסמך יתחיל לדון בבעיית המזונות או בבעיית הגירושין, ותוך כדי דיון יטען הבעל, שהוא רוצה לפנות לבית־המשפט המחוזי ולדרוש שישאלו לפרנס אותו או את בני ביתו. ואז יטפלו בבעיה אחת שני בתי־דין שונים בבית אחת. זה יכול להביא את כל המשפטים המשפחתיים לידי התמטטות. זה ימיט לא פעם אסון על האשה. זה יוכל לשמש עילה לסחיבת משפטים לאין־סוף. בית־המשפט המחוזי יפריע לבית־הדין הדתי, ובית־הדין הדתי יפריע לבית־המשפט המחוזי. כשכל הבעיה שייכת לבית־הדין הדתי, אי־אפשר להוציא ממנה פרט אחד ולמסור אותו לבית־המשפט המחוזי. אני מרגיש, שבית־המשפט העליון, מתנגד באחד מספקי־הדין האחרונים שלו להבחנה שהיתה קיימת בימי משמלת המנדט לפי ספקי־דין בין „אלימוני“ ו„מינטנס“, גם כן מתוך הנחה, שאי־אפשר להוציא מדי בית־הדין הרבני חלק מן הבעיה ולמסור אותו לבית־משפט אחר.

לכן אני מבקש, למחוק את כל הסעיף, או בכל אופן, את סעיף־קטן 3(ב).

שר־המשפטים פ. רוזן:

אדוני היושבי־ראש, כנסת נכבדה, הממשלה אינה עומדת על הסעיף הזה, ואם הוועדה מוכנה גם היא לוותר עליו, תהיה הסכמה כללית למחיקתו. מובן, שאני אינני יכול לדבר בשם הוועדה, אני יכול לדבר רק בשם הממשלה. הממשלה אינה מעוניינת בסעיף זה אחרי שהוועדה שינתה את הצעת הממשלה, והכניסה את הסעיף הקטן 3(ב), שלא היה בהצעתה המקורית. אני רוצה רק לומר בזכות הסעיף שאנו מוותרים עליו, שבשעתו נוסח בהשפעתו והנפרדתו של נשים שטענו, שאין להפלות את

היא משותפת — יש הפליה לרעת האשה. משום כך איני רואה מקום לחייב את האשה בפרנסת ילדיה. לדעתי אין להטיל חובות אם אין ניתנות לצדן זכויות, כדי לשמור על שיווי משקל מסוים בחוק, אני מציע לנהוג לגבי סעיף 3 כפי שנהגנו לגבי סעיף 2 — לא להיכנס לפרטים.

שמואל כץ (תנועת החרות):

סעיף זה, כפי שהוא מנוסח, עומד בניגוד לשם החוק, כי משמש הוא הפליה ברורה כנגד האשה. גם אילו היינו מקבלים את ההסתייגות הקודמת הנוגעת לרכוש, גם אז היה הסעיף הנה מפלה את האשה לרעה. הוא מניח שוויון בין האיש והאשה בשטח אחד, שעם כל הרצון הטוב או הרע, אין בו שוויון, והוא בשטח הכושר הפיסי. הסעיף מניח כהנחה יסודית, שישנו שוויון בכושר הפיסי בין הגבר ובין האשה. סוף־סוף החוק הזה אינו מיועד לעדת מיליונרים או רכושנים, הוא מיועד בדרך כלל לעם של אנשים עמלים, ולכן מטיל הסעיף הזה חובת־עבודה שווה על האשה והגבר כאחד.

אם כן, הוא התנגשות בין שתי חובות שוות, חובת הגבר לעבודה, וחובת האשה לעבור, וכל בעל יכול לט־עון בבית־המשפט, שאין חובתו לפרנס את אשתו או את ילדיו גדולה יותר מחובת האשה, כפי שהוגדרה בחוק זה. כי מאותו הרגע שקובעים שישנן נסיבות שהאשה צריכה לפרנס את הבעל, הרי הגדרת חובתה היא בדיוק כהגדרת חובתו של הגבר. כהוב בסעיף, כפי שהוא מנוסח: „האשה חייבת במזונות אישה, והאם חייבת בפרנסת ילדיה, במידה שהנסיבות מחייבות ונותנות“. מזה יוצא שאפשר להגדיר גם את חובת האיש באותן המלים עצמן: „האיש חייב במזונות אשתו והאב במזון נות ילדיו במידה שהנסיבות מאפשרות זאת“.

אם הסעיף הזה לא יימחק, — ואני אתמך בהצעה למחוק את הסעיף — הרי אנו רוצים לתקן את הנוסח שלו כדי לקבוע (אם יתקבל העיון, שהאשה חייבת לפרנס את בעלה, או את ילדיה בנסיבות מיוחדות) את חובת הבעל כחובת בכורה. כלומר, רק אם בית־המשפט ימצא שהוא אינו יכול לפרנס את עצמו ואת הילדים, רק אז יש להטיל את החובה הזאת — כחובה ממדרגה שניה — על האשה. אין צורך לומר בקשר להסתייגות השניה שהוכנסה על־ידינו, שאם נפסקו החיים המשותפים באשמת האיש, תהיה האשה פטורה מן החובה לזון את אישה. אנו מציעים להוסיף גם זאת לסעיף זה.

זרח ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

יש לי שלוש הסתייגויות, וברשותו של היושבי־ראש אנמק את כולן יחד. אני רוצה להקדים ולומר, שההסתייגויות שלי הן בחינת הסתייגויות אבנטואליות. אם לא תתקבל ההסתייגות הראשונה — תבוא השניה; אם לא תתקבל ההסתייגות השניה — תבוא השלישית. בכל ענין של „אם תמצא לומר“ פוסק הרמב"ם לפי „האם תמצא לומר“ האחרון, מתוך הנחה, שאם הגמרא מניחה שיכולה להיות עמדה שניה, הרי זה מחליש את העמדה הראשונה. אני רוצה לומר, שלא כן הדרך בהסתייגויותי. אני חוק מאד בהנחתי הראשונה, אף־על־פי שאני מביא הצעה שניה ושלישית, ואין אני מביא הצעות נוספות אלא מתוך חשש, מי יודע מה שיכול לקרות בכנסת.

הסתייגותי הראשונה כבר נומקה בעצם על־ידי חברי כנסת אחרים. ההצעה היא, למחוק את כל סעיף 3. סעיף

יני המעמד האישי, ואז נדון גם בשאלה זו. אני אומר מראש, שלפי דעתי צריך לשנות את השיפוט שינוי יסודי, אבל לאו דוקא בקשר למוזנות של האשה, כי אם בקשר לכל השאלות המרובות המתעוררות לגבי הזכויות והחובות של בני המשפחה. אינני יודע מה יגיד כעת חברי הכנסת ברייב-האי, שתמך בדעת הרוב בוועדה, לאחר ששמע את הסתייגותו של חברו לסיעה ואת הודעת שר המשפטים בשם הממשלה — אולי לא ירצה עוד להגן על דעת רוב הוועדה — על-כּל-פּנים אני מגן בזה על דעת רוב הוועדה ומציע לקבל את סעיף 3 אגב מחיקת סעיף-משנה (ב).

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אבקש את היושבי-ראש לאשר קודם כל, לכנסת, בבישיבה הקודמת של הכנסת הוחלט לחייב את ועדת החוקה, חוק ומשפט, להביא למליאה את שני החוקים, גם את הצעת הממשלה וגם את הצעתה של חברת-הכנסת כהן.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

לא!

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אבקש לאשר זאת.

היו"ר י. שפרינצק:

אני יכול ברגע זה לאשר, אלא על-פי ההגיון. מסרנו לוועדה את הצעת החוק של הממשלה, ואת הצעת החוק של חברת-הכנסת כהן, אך לא נאמר מה יצא מזה, ולא נאמר שצריך להעביר בחזרה את שני החוקים. אני מש-חומם ששאלתי שאלה זו.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אני מבקש את סליחתכם, אך אם תסתכלו בסטנדרט גראמה תיוכחו לדעת, שהוחלט למסור את שני החוקים יחד לדיון בוועדה, וזה אומר...

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

לדיון כן, אך לא להביא בחזרה.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אני אפטר למסור שני חוקים יחד לדיון בוועדה, ואחר כך להציע לחייב ולהביא למליאה רק אחד מהם.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון:

זו היתה הצעת וילנר — בן-גוריון. אני יודע מה שהצעת.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

הדבר חשוב לי כדי להוכיח, שרוב הוועדה לא הלך בעצם בעקבות החלטת מליאת הכנסת. התיקונים שאנו מביאים באים למלא את החלטת המליאה.

לא אתנגד למחיקת סעיף מס' 3, אחרי שבענין השי-חוק ברכוש כבר הוחלט על-ידי הרוב בכנסת, שלא לשמור על שוויון, אם אין שומרים על שוויון בשותפות ברכוש, אייפאשר לחייב את האשה בדברים לגבי הבעל, לכן אני מסכים שמאחר שלא קיבלו את התיקונים הקוד-מים, אפשר למחוק את סעיף 3, אך את כל התוספות שלנו צריך בכל זאת לקבל.

אני זוכר את הזמן שלבן-גוריון היה חשוב מה חושבים על „פועליותו והסוציאליזם שלו“ עשרות אלפי

את האשה לא לטובה ולא לרעה. כיום אין אשה עשירה חייבת במוזנות כולם שאין בכוחו להתפרנס. היו טענות, שאין זה נכון ולא מסירים את ההפלות לרעת האשה. יש להסיר גם את ההפלות לטובתה. אך אינני מתעלם מטענות היתנגדות ששמענו כאן.

אני רוצה לומר לחברת-הכנסת הררי — ואני סונה אליו כלמישפטאי וגם כלמדינאי — כמדינאי אין הוא צריך להיות כה נרגז, כשההסתייגות שלו נופלת פעם. לממשלה קרו דברים יותר רעים בכנסת הזאת. אך גם על המשפטאי הררי אני מתפלא כשהוא משווה את הקושי שבתי-המשפט יעמוד לפניו כשהיה עליו לפרש את ההוראה: „האם חייבת לפרנס את ילדיה במידה שהנסיונות מחייבות ונותנות“ — אל הקושי שבתי-המשפט יעמוד לפניו, כשהיה עליו לפרש את ההוראה הכללית, שהרכוש שבני הזוג יוכשים אחרי הגשוואן ייהפך לרכוש שם הנישואין.

אני מצטער שאינני יכול להסכים עם חברי הררי, אך לעצם הענין גם אני הייתי מציע למחוק את הסעיף.

היו"ר י. שפרינצק:

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת קליבנוב.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה. אני מוכרח להביע את המהוני הרב על מורך הלב שתקף פתאום גם את הממשלה וגם אותם חברי-הכנסת שהשתתפו בעיבו-החוק הזה בוועדת-המישנה של ועדת החוקה, חוק ומשפט.

אני חושב שסעיף זה עומד במקומו הנכון, וניסוחו חזק מסעיף-משנה (ב), הוא ניסוח נכון. קשה להבין למה קמו עליו פתאום מכל הצדדים, כי הרי הוא מסקנה הגיו-נית מן העקרונות המונח ביסוד חוק זה, עקרון של שוויון זכויות האשה, ושוויון זכויות בענין שלפנינו אין לו הצ-דקה אלא אם יהיה מלווה גם שוויון של חובות מבחינות רבות. אם כי ביחסי המשפחה מופלית האשה לרעה בנקודים רבים, מבחינת החוק, הרי בענין חובת המוזנות היא מופלית לעיתים לטובה ללא כל הצדקה. כל אחד יודע מנטיון החיים שלנו, שיש מקרים שאשה בעלת נכסים ובעלה הכנסות מרובות מרכושה, מסרבת להש-תתף בהוצאות המשפחה אף כי בעלה אינו מרוויח די הצו-ר, מפני שאינו מסוגל לעבודה או מפני שעבודתו מכני-זה מעט מדי. טענת האשה היא, שלפי החוק הקיים מוטל כל הגטל של סיפוק צרכי המשפחה על הבעל בלבד. אם כן, מדוע לא נשלם את שוויון האשה גם על-ידי הטלת חובת מוזנות עליה, שווה חובת כבוד. נכונים דברי אר-גוני הנשים באמנם: „אין אנו רוצות רק ליהנות מעזרת הגברים לנו, אלא אנו רוצות גם לעזור להם מצדנו, כל אימת שתהיה לנו היכולת לכך“. אינני רואה כל סיבה, לא להגיד זאת בפירוש בחוק.

לעומת זה, אני מתנגד לסעיף-משנה (ב), ולא אחזור על הנימוקים שכבר הביא חברת-הכנסת ורהפטיג. אין כאן מקום להכניס שיפוט חדש דוקא בעניני מוזנות האשה. השאלה, באילו בתי-משפט צריכים להיות נידו-נים יחסי האיש והאשה בקשר למוזנות, היא כשלעצמה שאלה נכבדה מאד הדורשת את פתרונה, והבעתי את דעתי עליה בוועדת-המישנה. אולם שוכנעתי על-ידי בא-כוח הממשלה וגם על-ידי אחדים מחברי הוועדה, שאין כעת השעה כשרה לכך, ודיה צרה בשעתה; עוד יגיע הזמן לדון על סמכות ברייהודין הדתיים והאזרחיים בעני-

פועלים כמגני, ואז היה אומר, שכל דקלארציה שאחריה לא הוצע פירוט של הגשמה, אין לה ערך. לעתים אין היא אלא מסכה על אירצון להגשים. והנה, גם הפעם הסביר לנו בן-גוריון, שמה שהוא התחייב בהכרזה, הוא מנילא. אך אנו חושבים, שזה דבר הרבה יותר רציני וצריך לפרט את הדקלארציה לפרטים ופרטי פרטים של הגשמה. לכן אנו מציעים שלושה פרטים של הגשמה זו.

הסעיף הראשון: „האשה והאיש קובעים תוך הסכמה את מקום מגוריהם, את אורח חייהם, את הנהלת המשק והרכוש המשותף ואת דרכי החינוך של בנותיהם ובניהם.“

את השויון צריך להחזיר למעשה לכל פרטי ההווי, לכל מה שיוצא מגדר של יחס אישי של אחד לשני והופך לדבר כולל ומחייב כחיי משפחה. המשפחה היא אחד מתאי היסוד של החברה, והחברה רשאית ואולי חייבת בענין זה לקבוע גם אפשרות של שויון ממשי. אנו מציינים לא רק לדקלם על כך, אלא גם לפרט ולקבוע מה זה אומר למעשה.

הסעיף השני: „אם אחד מבני-הזוג מבכוז את הר"כוש המשותף לצרכי מותרות, או מתנות, או בצורה אחרת, וכתוצאה מכך עלול הרכוש להפסיד מערכו יותר מחמישית, או כשיש חשש מבוסס של הברחת הרכוש הנפרד באופן אחר, זכאי בן-הזוג השני לפנות לבית-המשפט המחוזי בבקשה, להטיל עיקול על הרכוש או למנוע את הפעולות המיוקרות כלעיל.“ אני מניח, שאין צורך להסביר את תוכן הסעיף הזה המובן מניסוחו; צריך להבטיח למעשה, שהצד השני, האשה — וזה אומר כמעט תמיד: האשה, שכן לפי החוקים הקיימים הבעל הוא בדרך כלל בעל הרכוש — תוכל במקרה זה לפנות לבית-המשפט ולדרוש ממנו הגנה ממשית על שיווי הזכרי יות שלה ברכוש.

הסעיף האחרון: „כל אדם חייב לספק את הצרכים ההכרחיים לאביו, לאמו, לסבו ולסבתו כשהם מחוסרי אמצעים ונטולי כושר עבודה ואפשרויות פרנסה, אלא אם-כן יוכח, שאדם זה משולל כל רכוש או מקורות הכנסה, המאפשרים לו לעשות זאת.“ אני מסכים שהסעיף הזה אינו קשור בענין שיווי האשה, אך זה חלק מאותו חוק שהוצע לפני הכנסת על-ידי חברת-הכנסת רחל כהן והועבר לוועדה, אמנם אנו הבאנו מהחוק הזה רק פירוים, כי שאר הדברים בוודאי שאי-אפשר להביא בלי לעבדם קודם עיבוד רציני יותר בוועדה, והעיבוד הרציני ביותר, נמנע לא על-ידי אלה שהציעו ותמכו בחוק, אלא על-ידי הרוב, שלא רצה אפילו לדון בוועדה ולח"שוב על הפרטים האלה. לכן היינו נאלצים לא להביא כמה וכמה פרטים אפילו בצורת הצעת תיקונים, אך את הדברים הפשוטים האלה המובנים לכל איש ושלדעתנו כרויים בצורתם — הבאנו לפניכם.

היו"ר י. שפרינצק:

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת רחל כהן.

רחל כהן (ויצ"ו):

כנסת וכבדה, על אותם הנימוקים שדיבר חברת-הכנסת ברייהודה ושאיני מסכימה אתם — לא אחזור. אני מסכימה לכל נימוקיו וגם לדעתו, שלא כדאי להסריד את הוועדה למסור לה חוק שתדון בו ולא תביא אותו לכנסת.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

לכן הצבעתי נגד.

רחל כהן (ויצ"ו):

אבל, כבוד ראש-הממשלה, ישנו כאן רוב, והן אתה מדבר תמיד על דמוקרטיה, ואני גאה על כך.

אני רוצה לדבר כאן קצת גם מבחינה אחרת — מבחינת זכויות הרכוש. החוק קובע, שאשה ובעל שווים בזכויות בירושה, ובתוספת גם נאמני, שזהו הדבר היחיד שנתקבל על-ידי רוב הוועדה, ואני מקווה שיתקבל גם על-ידי רוב הכנסת. החוק מגיין על האשה, שהבעל לא יוכל להיות חפשי בצוואה בכל הרכוש, שלא יהא אפשרי לשלול מן האשה לגמרי שום חלק שהיא.

הדברים נוגעים לשני בני-הזוג; לא הייתי רוצה להעמיד את האשה או את האיש במצב כזה, שאחד מבני-הזוג ירצה במותו של השני, מתוך תקווה, שבמות השני מוכסח לו חלק ברכוש, וכל זמן שהשני חי יכול הוא לבזבז, או למסור אותו במתנה ולעשות בו כטוב בעיניו. כדי למנוע אפשרות של כוונה זו, שאני רואה אותה כדבר גרוע ביותר בחיי המשפחה, שאחד מבני הזוג ירצה במותו של השני, אני מציעה סעיף זה: „אם אחד מבני-הזוג מבכוז את רכושו הנפרד (ובשביל הבעל רכושו הנפרד פירושו, גם הרכוש שהביא בעצמו לפני הנישואין וגם מה שרכש יחד עם אשתו בחיי הנישואין) לצרכי מותרות או מתנות או בצורה אחרת, וכתוצאה מכך עלול הרכוש להפסיד מערכו יותר מחמישית, או כשיש חשש מבוסס שיברית באופן אחר את הרכוש הנפרד, זכאי בן-הזוג השני לפנות לבית-המשפט המחוזי בבקשה, להטיל עיקול על הרכוש או למנוע את הפעולות המיוקרות כלעיל.“

ומה שנוגע לסעיף ביחס לחובה לפרנס את אביו, אמו, סבו או סבתו, במקרה שיש צורך בכך — אני מסכימה לכן שזה שייך לחוק המשפחה שאתם רוצים להציע ושהדבר אינו מתקשר כאן באופן טבעי, אך יש ערך מוסרי רב להצעה זו. אני שמוחה ששר-הסעד נוכח פה ואוכל להזכיר לו, שכמה וכמה פעמים פניתי אליו מאז תחילת כהונתו במפעל הסעד, וכמי שניהלה את מחלקת הסעד דרשתי להביא חוק שיחייב את הבנים לפרנס הוריהם. זהו חוק סוציאלי הקשור בעניני הסעד, חוק שיחוסר כסף למדינה, באם ילדים על-ידי-כוחות יפרנסו את הוריהם הזקוקים לכך. אם תתקבל תוספת זו אשמח מאד, ואם לא תתקבל, אני מקווה שעד שיתקבל חוק המשפחה, ידע האיש שיעמוד בראש משרד-הסעד לדאוג לחקיקת חוק מתאים.

היו"ר י. שפרינצק:

ניגש להצבעה על ההסתייגויות לסעיף 3.

קודם כל נצביע על התיקון של חברת-הכנסת כהנא, ורדפטיג, הררי ורחל כהן, המציעים למחוק את הסעיף על כל סעיפי המשנה שלו.

הצבעה

הצעה נתקבלה.

היו"ר י. שפרינצק:

אני שמח לציין שהצעה זו נתקבלה פה אחד. ההסתייגות השניה לאותו סעיף, הנוגעת לחובות וזכויות האשה במשפחה, היא בעצם סעיף בפני עצמו. רצוני לדיע פה עמדה רוב חברי-הוועדה ביחס להצעה זו.

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט): רוב הוועדה מתנגד לכך.

שיבה רע"א, י"ג תמוז תשי"א (17 יולי 1951)
— חוק שיווי זכויות האשה (שפרינצק, בורג, כץ, כהנא, ר. כהן, בר"ב-האי) —

היו"ר י. שפרינצק:

נמשך איפוא בהצבעה על ההסתייגויות.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת נ. ניר-רפאלקס לסעיף 3
— נוסח סעיף-קטן (א) — לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת י. ברי-הודה לסעיף 3
— להוסיף סעיף-קטן (ד) — לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת ר. כהן ונ. ניר-רפאלקס
לסעיף 3 — להוסיף סעיף-קטן (ד) — לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת ר. כהן ונ. ניר-רפאלקס
לסעיף 3 — להוסיף סעיף-קטן בדבר חובת
התמיכה בהורים ובהורים-זקנים — לא נתקבל.

הישיבה נפסקה בשעה 19.07.

הישיבה נתחדשה בשעה 20.40.

היו"ר י. בורג:

כנסת נכבדה. אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת
המוקדשת להמשך הדין ולהצבעות על חוק שוויון האשה.
נעבור לסעיף 4. רשות-הדיבור לחברי-הכנסת כ"א.
שינמק את הסתייגותו של חברי-הכנסת יוחנן בדר לסעיף
זה.

שמואל כץ (תנועת החרות):

כדאי היה שנשמע מכאיכות הרוב, או מכאיכות
משרד-המשפטים, מדוע בסעיף 3 הכניסו את הכינוי "טב"
עיים". הן האם והאב כאחד הם האפוטרופסים הטבעיים על
ילדיהם. סוף-סוף אנו דנים בחוק ולא בסיפור מעשי
בראשית, ובחוק אין צורך לכבוע דברים שהם טבעיים. כל
אם ואם יילחמי בבית-המשפט על זכותם לאפוטרופסות
של הילדים. כל אב ואם יטענו לטבעיות האפוטרופסות
הוא גם את לא חזיה לכד גושפנה חוקית. אם שר-
המשפטים הגדיר את הניסוח החוקי היה כניסוח שנעשה
לפי מיטב החכמה המשפטית המודרנית, הרי אני סבור
שהסעיף הזה נוסח במיטב ההתחממות המודרנית, התי-
חמקות מחוק אבסולוטי. נאמר בסעיף שחוק ממקרים
יוצאים מן הכלל, הרי האם והאב הם האפוטרופסים על
דילדיהם. איני חושב שיאה לנו להכל נוסח שיש בו התי-
חמקות. הייתי מוכן, איפוא, מיישבי-ראש הוועדה או
ממי שיזן על נוסח הוועדה לנסות לשכנע את הבית מדי-
יש צורך לדבר החוק על טבעיות זו. ומדוע אי-אפשר לה
להורים לעמוד על זכותם הטבעית הזו מבלי שיושבי-ראש
ועדת החוקה. חוק ומשפט יתן להם את הזכות לר. ו
בעיקר מוזר דבר כזה כשהוא מופיע בחוק שוויון האשה.

היו"ר י. בורג:

עתה נשמע את הסתייגותו של חברי-הכנסת כהנא,
המציע ניסוח מיוחד לסעיף זה.

קלמן כהנא (החזית הדתית המאוחדת):

לפי הידוע לי, אין בחוק תקנות מתאימות לניהול
נכסי דניידי עליידי האפוטרופסים. קיים חשש, הן לגבי
האב והן לגבי האם, שניהגו באפוטרופסותם שלא לטובת
הילדים. ישנם ועדי פועלים רבים שבמקרה של מות האב,
כאשר משתלמים פיצויים, הם תובעים שנוסף על האם

יתמנה עוד אפוטרופוס כדי שיגן על זכותם של הילדים.
בסעיף 3 (ב) נאמר אמנם שבית-המשפט ינהג בדיני אפרי-
טרופסות בהתחשב עם טובת הילדים בלבד, אבל על ידי
כך בסעיף 3 (א) קובע שאם מת אחד ההורים, הנשאר
בחיים הוא האפוטרופוס הטבעי, קיים חשש שעד שחבר
לבית-המשפט ההכרעה אם הדבר לטובת הילד או לא כבר
יהיה מאוחר. לכן אני מציע לנסח את הסעיף כדלהלן:

"בית-המשפט או בית-הדין המוסמך ינהג בעניני
אפוטרופסות על ילדים, הן על גופם והן על רכושם,
בהתחשב עם טובת הילדים בלבד. דין שווה לאב ולאם
לאפוטרופסות."

אני רוצה להדגיש שבניסוח זה מובטח שהאם יכולה
לשמש אפוטרופוס לילדים במידה שווה לאב. לדעתי יהיה
זה רק לטובת הילדים אם יתקבל הנוסח שהצעתי.

היו"ר י. בורג:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת רחל כהן, שתמק את
ההסתייגות המשותפת לה ולחברי-הכנסת ברי-הודה.

רחל כהן (ויצ"ו):

כנסת נכבדה. אני מקנאה בחברי-הכנסת ברי-הודה
שהוא מסר לי את ההנמקה. קשה מאד לנמק כשידוע
מראש, שזה לא יתקבל. כל נימוק הגיוני שאביא, לא
יעמיד בפני היום שיתרוממו נגדו. ובכל זאת אנסה.

ההצעה היא להוסיף אחרי סעיף-קטן (ב) סעיף-
קטן (ג): "כשעת פירוד בין בני-הזוג, בין אם הפירוד
הוא זמני ובין אם הוא קבוע, הרי בהעדר הסכם בין
בני-הזוג יחליט בית-הדין לעניני משפחה, אצל מי צריכים
להיות הבנים והבנות ומי חייב בהחזקתם, ועליו להתחשב
בעיקר בטובתם החמירת והרוחנית של הבנים והבנות.
דינם של בנים ובנות שנולדו מחוץ לנישואין שווה בכל
אלה שנולדו בנישואין". בחוק הממשלה מדובר על אפרי-
טרופסות אחרי מות אחד ההורים, ואנחנו מוסיפים,
שבמקרה של פירוד רק טובת הילדים תקבע איפה יתחנכו
הילדים. החוק הקיים אומר, שבמקרה של גיטין שייכת
הבת לאם, ואילו הבן אינו שייך לאם, אלא עד גיל 6.
ומגיל 6 ואילך שייך הוא לאב; טובת הילד קובעת זאת,
כלומר: חינוכו למצוות. כך סבורים הרבנים. ודעתנו היא,
שהמושג "טובת הילד" הוא מושג רחב מאד, ולא צריך
לקבוע מראש מסמרות לא לגבי הבת ולא לגבי הבן למי
מבני-הזוג צריך למסור אותם לטובת גידולם וחינוכם.
ומשום כך עומדים אנחנו על בתי-דין מיוחדים לעניני
המשפחה, שיקבעו אצל מי צריכים הילדים להתחנך.

החלק השני נוגע לנישואין ילדים. אם אחד ההורי-
ים נטש את ילדו, בנו או בתו, יש למצוא אמצעי
חזק מזה הקיים כיום, שיחייב אותו בקנס כבד, שלא
יהא כדאי לו לנטוש את ילדו מבחינה חמרתית. מאחר
שידע שיבוא על ענישו גם עליידי כך שיצטרך לשלם פי-
שלושה ממה שהיה עולה לו הילד, ונוסף לכך יקבל עונש
מאסר או קנס, או שניהם יחד. אנחנו חושבים, שנישואת
הילדים הוא אחד העוונות הגדולים ביותר שהורים יכו-
לים לעשות לילדיהם. הורים שהביאו ילדים לעולם, חיי-
בים לפרנס אותם, ויקרה מה שיקרה בחיי בני-הזוג.

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
כנסת נכבדה. אני נענה ברצון לבקשתו של חברי-
הכנסת כץ, להסביר לו ולנסות לשכנע אותו, מדוע יש
הכרח להשאיר את המלה "טבעיים". מה היא כוונת כל

— חוק שיווי זכויות האשה (בר"ב-האי, בורג, ורהפטיג, בן-גוריון, ע. מימון) —

היו"ר י. בורג:

נעבור לסעיף 5, רשות-הדיבור לחבר-הכנסת ורהפטיג, להנמקת הסתייגותו.

זרח ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

יש לי 3 הסתייגויות לסעיף זה, וארשה לעצמי לנמק את שלשתם. אני סבור, שסעיף 5 אינו במקומו בחוק זה. הוא בא לתקן את פקודת הירושה, אני יודע, שבממשל רדי-משפטים קיימת ועדה לעניני חוק הירושה, המטפלת בחוק הירושה חדש, שיבוא במקום חוק הירושה הערבי תומני. בכל אופן יודע לי, שיש ועדה המטפלת בהצעת חוק ירושה חדש. בפקודת הירושה הקיימת ישנם הרבה דברים שהכרחי לתקנם. אני חושב, שפקודת הירושה הקיימת אינה טובה לא רק בנקודה זו. אני זה טוב לתקן פרט אחד בחוק, שאינני יודע בעצם אם הוא יתוקן או יקולקל על-ידי ההצעה, בה כשעה שכל פקודת הירושה עומדת לביקורת. יאמרו לי, נכון שפקודת הירושה צריכה להיות מחוקת, אלא שבניתיים רוצים לתקן את ההפליה נגד האשה בחוק הירושה בקשר לעובדן. אני סבור שזו גישה לא נכונה. בשעת הקריאה הראשונה של חוק זה דיברתי על כך. אני יודע שבתוך הוועדה המטפלת בחוק הירושה החדש, מתחבלים על הדעת פריניציפלים מחוק הירושה העברי המקורי. בחוק הירושה העברי יש נקודות, שהאשה מופליה בהן לטובה, ונקודות אחרות המפלות את האשה לרעה. אני כופר בכך, שבעניני ירושה מוכרח להיות שוויון מכאני. בענינים אלה צריכה להיות גישה סוציאלית, וזוהי גישה מקורית יותר. יש להבטיח את זכויות האלמנה וזכויות הבנות הפנויות. אי-אפשר לחלק את הרכוש כפי שהוא לחלקים שווים. ישנן בעיות סוציאליות הדורשות פתרון. אמנם חוק הירושה המקורי שלנו אינו דומה לחוקי הירושה בארצות אחרות, אך הוא טוב יותר לפי דעתי. חוק הירושה שלנו דואג לא לשוויון מכאני, אלא למשפחה, ולא-רפיצול רכוש פרודוקטיבי, ולזכויות כבוד, להבטחת זכות האלמנה וזכות הבנות הפנויות. אין לדבר על כך, שעליידי הכנסת שוויון מלאכותי לחוק, אנו מקבלים חוק ירושה טוב יותר.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

אי-השוויון הוא מלאכותי.

זרח ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

גם השוויון הוא מלאכותי לפעמים. אני רוצה להבטיח את זכויות האלמנה וזכויות הבנות הפנויות. אלה הן פרינציפלים בילגיות לאשה והיא צריכה לשלם בעדן במקרים אחרים. ענינים אלה אינם שייכים לחוק זה. נשאיר זאת לחוק הירושה, ונדון על כך בקשר לחוק הירושה. לכן אני מציע למחוק את סעיף 5.

את הסתייגותי השניה אני מציע במקרה שהסתייגותי הראשונה לא תתקבל. אני מציע שיהא כתוב: "אך מזונות האלמנה והבנות עד שישארו יוטלו על העובדן לפני חלף קתו". אם הכנסת תקבל את הפרינציפ של שוויון בין האשה והאיש, אני רוצה שיובטחו לפני כן מזונות האלמנה והבנות עד שישארו. אני רוצה להבטיח את הזכות הזאת לפני חלוקת העובדן.

עדה מימון (מסא"י):

מדוע רק הבנות? מאימתי אתה דואג לבנות?

הסעיף הזה? לפי המצב הקיים ברגע זה בארץ יש במגילה סעיף, הקובע את סולם האפורטופסים הטבעיים. אפורטופסים אלה אינם זקוקים לשום מינוי, אין להם צורך לפנות לבית-משפט. האב, למשל, רק על יסוד היותו אב הוא אפורטופוס טבעי ומופיע בשם ילדיו. אין המצב כך ביחס לאם. האם אינה מופיעה כלל בסולם האפורטופסים הטבעיים. מהי התוצאה מכך? הנה דוגמת מן החיים — וחוק זה צמח על רקע המציאות שלנו. אם האם מתה, האב אינו זקוק למינוי בתור אפורטופוס; הוא מוסיף לשלוט ברכוש, באותו חלק שעבר באופן חוקי לילדיו, כאפורטופוס טבעי שלהם. אם האב מת, האם זקוקה למינוי מיוחד על-ידי בית-המשפט. ואני רוצה להביא דוגמה מהפראקטיקה שלי בענינים העובדים בקריית-חיים. אם מתה האם, שום דבר אינו משתנה; אך אם מת האב, יהאשה נשארת עם ילד או שני ילדים, היא זקוקה למינוי מיוחד על-ידי בית-משפט. האפורטופוס הכללי דורש ממנה דיווח-שבוען בכל שנה על אופן הנהלת הרכוש שנשארו, והרכוש הזה היא הדירה שבה נשארה לגור יחד עם שני ילדיה. אשה שאינה יודעת איך לכתוב את הדיווח-שבוען, פונה לעורך-דין מדי שנה בשנה. לשם מה? מפני שהיא אם ולא אב. מפני שהיא אינה כלולה בסולם של האפורטופסים הטבעיים במגילה. — אם הצלחתי לשכנע אותך, חברי-הכנסת כך, אשמח לכך, מפני שהמלה "טבעיים" היא הקובעת את תכנון של הסעיף.

הוא הדין ביחס לתיקוני של חברי-הכנסת כהנא. לעצם הענין, לולא בעיית האם, הייתי מוכן לקבל את ניסוחו. אך ניסוחו בנוי על הנחה, שבית-המשפט או בית-הדין המוסמך ינהג בענין האפורטופס בהתחשב עם טבת הילדים בלבד — אלה הם דבריהם חיים, ואני מקבלם בשתי ידיים. אלא שפה יש הנחה שבית-הדין ידון בכל מקרה ומקרה. וזה עומד בסתירה להנחה. שאם אחד מהם מת, הרי הנשאר בחיים הוא האפורטופוס הטבעי. לפעמים יש שטובת הילדים מתעוררת על-ידי קרובי הנפטר בקשר עם סגולות מיוחדות של בן-הזוג שנשארו בחיים, כי השאלה היא, אם זה יהיה לטובת הילד להשאירו בידי בן-הזוג ואם בן-הזוג יכול להיות אפורטופוס. זוהי בעיה אחרת לגמרי.

סעיף 4 כפי שנוסח בחוק אינו בא אלא לקבוע, שהאב והאם דין אחד להם בענין האפורטופס, כל אחד מהם יכול להיות אפורטופוס טבעי ואינו זקוק למינוי, לבית-משפט ולכל שאר הדברים הכרוכים בכך, וכתוך זה גם לא להוציא כסף בתורת מסי משפט.

מה שנוגע לתוספת שחברת-הכנסת כהן וחברת-הכנסת ברי-הודה הציעו, אינני רוצה להרחיב את הדיבור על כך. ההצעות הן חשובות, נהדרות בחלקן, אך חורגות בהחלט ממסגרת החוק. אהיה האחרון להגיד משהו נגד חובת הורים לפרנס את ילדיהם ולחנכם, וגם חובת הילדים לפרנס את הוריהם היא, "דברי אלהים חיים". אך כל זה אינו שייך לחוק שיוויון האשה ומפני זה אני נאלץ לבקש את הכנסה, לדחות גם את התוספת היפה הזאת.

היו"ר י. בורג:

אני מעמיד למנין את ההסתייגויות, ואחר-כך אעמיד למנין את הסעיף כולו.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת י. בורג לסעיף 4 לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת ק. כהנא לסעיף 4 לא נתקבל.

סעיף 4 בנוסח הוועדה נתקבל.

הצעתם של חברי-הכנסת י. ברי-הודה ורי, כהן, להוסיף סעיף נוסף לסעיף 4, לא נתקבלה.

החוק של הוועדה אינה לטובת האשה, אלא במקרה שה-
עובד הוא גדול. אם העובד גדול, ייתכן שהאחוז המוצע
בחוק יכול לספק את האלמנה במידה מסויימת; אבל אם
העובד אינו גדול (וחשבני שבחוקיקת חוקים עלינו להת-
חשב עם החוגים הנרחבים בישוב, שאין להם עדיין הון
רב) יהיה הדבר לרעת האלמנה. ולכן אני מציע להשאיר
לאלמנה את זכות המזונות המוטלת על הורשים לפי דין
תורה. נוסח הצעתי הוא, להוסיף בסוף סעיף קטן א' את
המלים: „אולם זכות האלמנה למזונות אחרי מות אישה
שמורה לה: הורשים חייבים בהם.“

היו"ר י. בורג :

חבר-הכנסת בדר ויתר על הנמקת הסתייגותו לסעיף
זה. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת קליבנוב.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים) :

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה, אני מסתייג מן
המורבר בסעיף-משנה (ב). כי השינוי שאנו מכניסים
בחוק הירושה בנוגע לנכסי מולק ומיטלטלים, יחול על כל
עובד שהצו לחלוקתו יינתן אחרי שנכנס חוק זה לתקפו, אף
אם המנוח מת לפני שהחוק נכנס לתקפו. יש פה
קביעה טרוראקטיבית בלתי-מוצדקת בהחלט ותמנעת
לרוח החוק שלנו. אדם עושה בנכסיו בחייו לפי המצב
החוקי שקיים בזמן המעשה, ואין הוא דואג וגם אין
ביכולתו לדאוג ולהביא בחשבון את השינוי שיבוא אולי
בחוק לאחר מותו. אין בדרך כלל לפגוע בתקפה של
פעולה שהיתה כשרה מבחינת החוק בשעה שנעשתה.
נניח שאדם כתב צוואה וחילק בה את רכושו באופן
מסויים, או נניח להיפך, אדם נמנע מלכתוב צוואה והניח
ליורשיו לחלק את עזבונו לפי חוק הירושה, הרי בשני
המקרים האלה עשה האדם מה שעשה או נמנע מהעשייה
לפי רצונו החפשי ומפני שהביא בחשבון את מצב החוק
באותו הזמן וידע מה יהיו התוצאות של עשייתו או
הימנעותו מן העשייה. באיזו זכות נבוא כעת אחרי מותו
של אדם זה, כשאנו משנים את החוק, לבטל את רצונו של
המנוח — האם לא תהיה כזה מעין „מעילה באמון“? הרי
אפשר לטעון, ובצדק, שאילו ידע המנוח, שלאחר מותו
ובשעת חלוקת עזבונו ישתנה החוק, היה עושה אחרת
ממה שעשה או היה נמנע לגמרי מן העשייה. יש לשמור
על כך, שלאורח יהיה בטחון בחוק.

אני מציע איפוא שיהיה כתוב : „הוראות סעיף-קטן
זה יחולו על כל עובד של אדם שמת אחרי שנכנס חוק
זה לתקפו“, ולמחוק לגמרי את המלים הבאות אחרי זה :
„אף אם המנוח מת לפני שנכנס חוק זה לתקפו“.

וזהו הסתייגותי הראשונה.

אני רוצה גם להצטרף לאלה שהציעו למחוק את
המלים האחרונות בסעיף-משנה (ג) השמורות זכות לבן
זוגו של אדם על החלק החוקי בעזבונו. הדבר אינו שייך
לגמרי לחוק שלפנינו, אלא מקומו אולי בחוק אחר הנוגע
לצוואות. נוסף לכך, אם צריך לשמור בשביל מישהו על
החלק החוקי, הרי יש לשמור גם בשביל היקדים ולא רק
בשביל האלמנה. אנו מציעים איפוא, שכל ההוראה הזאת
בדבר החלק החוקי תוצא מן החוק הזה ותובא לדיון
בשעה שידונו על חוק הירושות והצוואות בכלל, ונקוה
שדיון זה יתקיים בכנסת השניה בהקדם האפשרי.

זרח וררפטג (החזית הדתית המאוחדת) :

אני דואג לבנות יותר משאני דואג לבנים. כשבת
תגיע לפרקה, אם ירצה השם, אדאג לה יותר משאדאג
לבני. אולי גישתנו בענינים אלה היא גישה שונה. אכיר
תינו דאגו המיד לבנות יותר משדאגו לבנים, אם נשאר
עזבונו קטן, לא יועיל הדבר לאלמנה או לבת הפנויה,
כשיקבלו חלק ממנו, בה בשעה שלא יובטחו להן מזונות,
שהם יותר חשובים מאיזה חלק מיטלטלים שישארי
בעזבונו. רציתי להבטיח בהסתייגותי, שהאלמנה והבת
הפנויה יקבלו מזונות מן העזבונו, וזהו הסתייגותי השניה.

הסתייגות השלישית היא למחוק בסעיף-קטן (ג) את
המלים : „על אף האמור בצוואה...“ תוספת זו מערערת
את כל הפרינציפלים של הירושה שבחוק הירושה הקיים.
התוספת קובעת, שבצוואה שלו לא יוכל אדם לעשות
בעזבונו מה שהוא רוצה. הוועדה רוצה, שבכל אופן
הצוואה לא תוכל לפגוע בחלק של האלמן או של האלמנה.
אילו היינו דנים בפקודת הירושה, והיינו רוצים להבטיח
את החלק החוקי גם בשביל הילדים, אפשר היה להתווכח
על זה, אך מדוע להבטיח דוק את החלק של האלמנה
ושל האלמן ולא להבטיח גם את חלקם של הילדים? הלא
עלידי כך מקפחים את הילדים. כי בעל העזבונו יכול
לחלק את העזבונו כפי שהוא רוצה ולא להבטיח לילדים
ולא כלום. עלידי כך שבמבטיחים את החלק החוקי לאחד
ולא לכל הורשים, מקפחים את חלקם של הילדים הקטנים
איי-אפשר לשנות את פקודת הירושה העותומנית לטובת
האלמן או האלמנה ולקפח את זכויותיהם של הורשים,
ובעיקר של הילדים. לכן אני חושב, שאת זה צריך
למחוק.

רחל כהן (ויצ"ו) :

אתה סותר את עצמך. קודם אמרת שצריך להבטיח,
ועכשיו אתה אומר שלא צריך להבטיח.

זרח וררפטג (החזית הדתית המאוחדת) :

אני טוען, שעלידי כך מקפחים את זכויותיהם של
היתומים הקטנים. זה בניגוד לפקודת הירושה הקיימת.
אני מציע איפוא למחוק את כל הסעיף, ואם לא, הרי
למחוק את המשפט הסופי בסעיף-קטן (ג) ולקבל את
הסתייגותי, להוסיף את הזכות של האלמנה והבנות.

קלמן כהנא (החזית הדתית המאוחדת) :

כאשר דנו בישיבת הוועדה בשאלה זו של החלפת
חוק הירושה של התורה בחוק הירושה העותומני, שאל
אחד מחברי הוועדה את איש הייעוץ המשפטי, אם הוא
חושב שבחוק הירושה העותומני הוא כלי השלמות וכדאי
לקבוע במקום חוק הירושה שחופפת עליו מסורת של
דורות ואלפי שנים, ומה גם שהדבר נעשה דרך אגב.
תשובתו של היועץ המשפטי היתה שלילית. הוא הודיע
שאין הוא חושב את חוק הירושה העותומני לחוק טוב.
על-אף הכל נתקבלה בוועדה החלטה להחליף את חוק
הירושה של התורה בחוק זה.

אני מצטרף להצעתו של חבר-הכנסת וררפטג
למחוק את הסעיף הזה, אולם אם הצעה זו לא תתקבל,
רצוני לעמוד בעיקר על זכותה של האלמנה. אני רוצה
להדגיש שלפי חוק ישראל יש לאלמנה זכות לקבל מזון
נות מן העזבונו במשך שנים רבות, ונקבע סכום שיאפשר
לה רמת-חיים דומה לזו שחיתה בה בבית בעלה. הצעת-

ראש-הממשלה ד. בן-גורדיון:

אעמוד רק על הסתייגותו של חבר-הכנסת ז. וררפטינו בנוגע לסעיף קטן (א) בסעיף 5.

מר וררפטינו שוב מנסה להתחמק מעצם השאלה ורוצה להסביר לנו שביהדות ריחמו על האשה ודאגו למזונותיה. לא זוהי השאלה.

החוק המוצע על-ידי הממשלה רוצה לקבוע עקרונות פשוט וברור: לאשה יש כל הזכויות שיש לגבר. יש נקרים שמקנים לאשה זכויות יתר — כשהאשה היא בהריון או בלידה. כי רק האשה יכולה להרות וללדת. אבל בדרך כלל אנו רוצים שתהיה שוות-זכויות. לפי החוק שאנו מציעים היו ננות צלפחד מקבלות חלקו בירושת אביהן גם אילו היו לצלפחד בנים. אין אנו מציעים פילאנטרופיה ורחמנות ביחס לאלמנה — יש לדאוג לאלמנה וליתומים, אבל חוק אנו רוצים להקנות לאשה זכויות, שוויון בזכויות, ולא לגמול לה חסד. אנו רוצים לעקר מהגורש ההגנה שבאצונו מידה שהיא האשה נחותה מהגבר מבחינה משפטית; ואין זה ענין לדאגת-יתר. לילד קטן יש לדאוג יותר מאשר לאיש גדול. האב חייב לפרנס ילדו, ואינו חייב לפרנס בנו הבוגר, כי הבוגר יכול וצריך לפרנס עצמו. על ילד קטן יש לרחם, כי הוא הלוי באחרים. ובר וררפטינו מסביר לנו שביהדות ריחמו על האשה. איננו רוצים ביחס רחמנות לאשה — אנו רוצים שתהיה שווה-זכויות. אפשר לקבל עקרון זה, אפשר להתנגד לו — אבל אין להתחמק ממנו על-ידי לימוד סגוריה על היהדות שיש בה רחמנות. אין אנו רוצים ברחמנות שלא במקומה, אנו רוצים שבנות צלפחד יירשו שווה בשווה גם אם יש להן אחים — אין דבר זה קיים עכשיו בדין, ואל תסתדרו מאחורי החוק העותומני, ואל תאמרו שאין הוא טוב מהחוק היהודי. לא איכפת לנו כלל אם החוק העותומני טוב או רע — אנו רוצים לקבוע הלכה שהאשה יש לה חלק בעובון כמו לגבר. השתמשו במלה „עובון“ ולא „ירושה“ — לפי זה הרב מימון.

בשאלה זו יש לקבוע עמדה ברורה. על חבר-הכנסת וררפטינו להגיד ברורות: אם הוא מחייב שיווי זכויות האשה או הוא מחייב הפליה? אנו רוצים לבטל כל אפליה, וסעיף קטן (א) בסעיף 5 בא לבטל אפליה במקרה של מות האב או האם המניחים אחריהם עובון. אנו רוצים לקבוע שבמקרה של דין אחד לבנים ולבנות. הרחמנות לאשה מעליבה הכרתנו המוסרית. אנו רוצים בשוויון האשה. במקום שיש לרחם — נרחם, אבל אל נרחם על חשבון שוויון-זכויות.

נחום ניר-רפאלקס (יו"ר ועדת-החוקה, חוק ומשפט): כנסת נכבדה, אם יש סעיף בחוק הזה שיש לו ממשות — הרי זה בעצם סעיף 5, מפני שהיא קובע ענינים שלא היו עד כה, וסעיף קטן (א) של סעיף זה כתוב באופן יורדי, והוא חוזר לפקודת הירושה העותומנית משנת 1923. אך תכנו הוא פשוט מאד, תכנו הוא: שניים וכ' נות יורשים חלק שווה. לפי הדין היהודי עד כה — האשה בכלל אינה יורשת, ורק הבנים יורשים, ולא הבנות.

שר-הדתות י. ל. מימון:

סליחה, זה לא נכון, הדין איננו כך.

נחום ניר-רפאלקס (יו"ר ועדת-החוקה, חוק ומשפט): עד כמה שאני יודע את הדין בתור עורך-דין, זה כך. לצערי הגדול זה כך, ואני רוצה לתקן את הדבר.

בסעיף זה אנו אומרים, שאנו רוצים להשוות את האשה אל הגבר, ולהשוות מולק אל מירי. אך הטענה, שכאילו מתנגדים לכך שאנו נתערב בדין הדתי, אינה בעצם אלא קצת הסוואה. האמת היא, שחבר-הכנסת אלה מתנגדים לתוכן השינוי ואינם רוצים להשוות את הבת לבן בזכויות הירושה. אבל תסלחו לי, בבקשה, בשנת 1923 יצאה פקודת ירושה, הקובעת שינוי ירושה במירי שונים הם מן הדין הדתי. לפי הפקודה יורשים לידים וילדות באופן שווה. זאת עשתה הממשלה הבריטית, שקבעה שגם האשה יורשת. במשך 28 השנים האלה לא שמעתי שהרבנים שלנו ימחו נגד פקודת הירושה משנת 1923. הם קיבלו את הדבר הזה מפני שדינא דמלכותא דינא, מפני שזאת היתה ממשלה בריטית ולה מותר היה לקבוע את הדין שאשה יורשת כמו הגבר. אבל לנו — לממשלה היהודית, לכנסת היהודית — אסור לנגוע בדיני הדת. אם חיינו במשך 28 השנים בצורה כזאת בקשר עם אדמת מירי, נוסף לחיות בצורה כזאת גם בקשר לאדמת מולק, ומשום כך הטענה הזאת אינה יכולה להתקבל כאן.

בקשר להוספתו של חבר-הכנסת וררפטינו, שאם יתקבל סעיף קטן (א), צריך להכניס: „אך זכות האלמנה על מזונות אחרי מות בעלה“ וכי, — אגיד לו פסוק בלטינית: *timeo danaos et dona ferentes!* והואיל ולא כל חברי-הכנסת מבינים לטינית, אתרגם אותה לעברית תרגום חפשי. כשהגוש הדתי מביא פה דבר מה לטובת האשה — הרי זה חשוד בעיני. הדבר הוא פשוט: אם תגידו, שאין דין אשה בירושה כדין גבר — מובן שצריך להכניס את הסעיף הזה, אך אם אנו משנים את החוק ואומרים, שהאשה מקבלת חצי עובון, הרי אם אין לידים, היא כבר בטוחה במזונות שלה, ולמה להבטיח אותה שנית, ואם ישנם לידים — הרי היא מקבלת רבע, והילדים מקבלים שלושה רבעים, ולכן גם הילדים מובטחים וגם האשה. מהי איפוא הטובה שאחם מביאים לאשה? אילו אמרתם, שבמקרה שימחקו את הסעיף, תסיפו זאת — הייתם עקיבים, אלא שאין זאת נותנים שוויון לאשה, אלא עושים לה טובה שלפי דעתו היא איננה זקוקה לה.

ועכשיו אעבור להסתייגותו של חבר-הכנסת קליבנוב, הדורש למחוק את סעיף קטן (ג), המדבר על החלק בעובון לבן-זוגו של המנוח. את זה רוצה אני להגיד גם לחבר-הכנסת ברי-ב"האי וגם לחבר-הכנסת קליבנוב, ואני אומר זאת מפני שהענין הזה אינו שייך הנה. אני מבין, שחוק הירושה בכללו אינו שייך הנה, אם היועץ המשפטי אמר לחבר-הכנסת כהנא שחוק הירושה איננו טוב, אני מקבל את הדעה הזאת. גם אני איני שבע רצון מפקודת הירושה העותומנית, אבל אני מוכרח להודות שהיא הרבה יותר טובה מן הדין היהודי. נכון, שיש צורך לשנות את החוק כולו, אך כאן אנו מטפלים בעניות במידה שהן נוגעות לגורלה של האשה. כי זהו חוק שוויון האשה, ואם מדברים על שאלה זו, אנחנו אומרים: אם אחם, חברי-הכנסת, לא קיבלתם את התיקון שלנו לסעיף 2, לא קיבלתם את התיקון שלנו שהרכוש יהיה משותף לאיש ולאשה והשארתם את המצב כמות שהוא. יודוע שבארץ רשומים 90% מהרכוש על-שם הבעל ולא על-שם האשה, (כמוכן, אם האיש אינו רוצה לשלם חובות הוא רושם את הרכוש על שם האשה) — הרי צריכים אנו לקבל את סעיף (ג) כפי הציעה הוועדה. אין אנו אומרים כאן לשנות את חוק הירושה, אלא במידה שאנו רוצים להגן על האשה בחיים המשותפים שלה, אשר בהם יחד עם בעלה יצרה את הרכוש הזה, שלכל הסחות יעבור אליה החלק

אפשר להבין זאת; אך אם היה חוק, לא ייתכן שהחוק החדש יבוא במקומו של החוק הישן.

שלישית — אני חפץ להעיר על ענין הצוואה. לא ייתכן לשלול את זכות הצוואה. יש אצלנו דין קדום האומר, ש"אסור להעביר ירושה אפילו מבן רע לבן טוב". ובכל זאת, אם כתוב כך בצוואה — מעבירים גם מבן לבן, כי בעל הצוואה הוא בעל-בית על הירושה ועל הצוואה שהוא כותב. איננו יכולים לגזול מאיש את זכותו על הצוואה. לכן אני מתנגד לסעיף זה של מתן רשות למישהו להוציא מהצוואה את זכות הירושה.

אמנם הממשלה רשאית לקבוע, שיחלק את העובון בין האיש ובין האשה. אך את הצוואה יש לקיים, זה לא רק דבר שבדתי, אלא דבר המקובל בכל האומות. זוהי מצווה לקיים דבר המת. צריך לקיים מה שאיש הבטיח בצוואה. עכשיו באים פתאום לשנות.

לכן אני אומר, שיש למחוק את כל הדברים האלה השוללים את זכות הצוואה.

ושוב — אני מודה, שיש לממשלה רשות לקבוע, שאת העובון יש לתת לאיש ולאשה כאחד. הממשלה רשאית לעשות זאת, אך לא לשנות צוואה.

הי"ר י. בורג:

נעבור להצבעה על ההסתייגויות לסעיף 5, ולאחריהן נצביע על הסעיף בנוסח הוועדה.

הצבעה

הצעתו של חבר-הכנסת ז. ורהפטיג — למחוק את סעיף 5 — לא נתקבלה.

התיקון של חבר-הכנסת ז. ורהפטיג לסעיף 5 (א) לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ק. כהנא לסעיף 5 (א) לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת י. בדר וי. קליבנוב לסעיף 5 (ב) לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ד. בר-רביהאי, ז. ורהפטיג וי. קליבנוב לסעיף 5 (ג) נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת י. בדר לסעיף 5 (ג) לא נתקבל.

סעיף 5 נתקבל.

הי"ר י. בורג:

נעבור לסעיף 6. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת גיר להנמקת ההסתייגות המשותפת לו ולחבר-הכנסת טובי.

נחום גיר-רפאלקס (מ"ם):

יש לי הכבוד להגן על 5 הסתייגויות. קודם כל אני מציע, למחוק את סעיף 6 האומר: „אין חוק זה בא לפגוע בדיני איסור והיתר לנישואין ולגירושין“, כי כל אי-השוויון הקיים הוא דוקא בשטח הנישואים והגירושים הניתנים לפי הדין הדתי.

זרח ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

מה זה דין דתי? זה דין יהודי!

נחום גיר-רפאלקס (מ"ם):

אני חושב את עצמי ליהודי, ואני חושב את הדין הזה לדתי.

המגיע לה אחרי מותו של האיש. אני חוזר ואומר: החוק הזה אינו בא לשנות בכלל את פקודת הירושה אלא נוגע באותן הבעיות הנוגעות לאשה.

אשר להסתייגות האחרונה של חבר-הכנסת קליבנוב בנוגע לטרוראקטיביות — אלה הם מקרים נדירים מאד. אם מישוהו מת לפני שהחוק קיבל תוקף ועוד אין פסק-הלכה בבית-המשפט, החוק קובע שהחלוקה תיעשה לפי חוק זה. בא חבר-הכנסת קליבנוב ואומר, שפירושו של דבר הוא טרוראקטיביות. עלי-פי רוב אין טרוראקטיביות מתקבלת על הדעת בענינים פליליים; שם זה פרינציפ יורדי שקבעוהו היוריסטים. אמנם בחוק פושעי המלחמה סטינו מפרינציפ זה, אך הפרינציפ מבוסס על דבר אחד: אם אני קובע שמעשה מסויים הוא עוון, אינני יכול להעניש אדם שעשה עוון שבועיים קודם שקבעתי זאת, כי הוא לא ידע באותו רגע שיעלה על דעת המחוקק להכניס חוק שיקבע שנת מאסר לאותו עוון. מפני זה מתנגדים לטרוראקטיביות. אך מה ענין שמישהו אצל הריסיני? על איוו טרוראקטיביות מדובר כאן? טרוראקטיביות בעניני ירושה? אילו היה האיש יודע שיוצע חוק כזה האם לא היה מת? נניח, שביום בהיר אחד, נגיד ב'29 ביוני, מובאים שני משפטים בעניני חלוקת עובון לפני בית-המשפט המחוזי. במקרה הראשון האיש מת ב'17 ביוני, יום לפני קבלת החוק, ובמקרה השני מת ב'18 ביוני, אחרי קבלת החוק, לפי זה יוצא שבית-המשפט המחוזי יוציא שני פסקי-דין שאינם דומים אחד לשני.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

ובנוגע לחוזים האם אין קורים דברים כאלה?

נחום גיר-רפאלקס (י"ר ועדת-החוקה, חוק ומשפט): חבר-הכנסת קליבנוב מזכיר כאן חוזים, אך שכרו יצא בהפסדו. כדי לא לתת לבית-משפט אפשרות להר-ציא ביום אחד פסקי-דין שונים, מרשים להם טרוראקטיביות בענין אזרחי, שאין לו שום שייכות לענינים פליליים. אני מציע, לא לקבל את ההסתייגות של חבר-הכנסת קליבנוב.

הי"ר י. בורג:

רשות הדיבור לשר-הדתות, הרב מימון.

שר-הדתות י. ל. מימון:

כנסת וכבודה.

לאחר הדברים שנאמרו כאן, אני מוכרח להעיר כמה דברים. לא יהיה זה אמת לומר, שלבנות אין זכות ירושה כמו לבנים. זה מקובל מדורי דורות לפי שקבע אחד מהפוסקים האחרונים, שלבת יש זכות ירושה כמו לבן. במארוקו למשל, ישנה תקנה מלפני 100 שנה, שהבת יורשת יחד עם הבן.

היהדות הדתית ביקשה למצוא דרך, איך לקיים גם את הדת וגם להגן על האשה ולדאוג לטובתה. משום זה הצעתי לתקן דבר זה, ובכל הפעולות האלה לקרוא לה בשם עובון ולא בשם ירושה, ואינני נכנס כאן לעניני מונות.

שנית — אני חפץ להעיר על דבר, שבני חושב שה' צדק היה עם אלה שדרשו אותו. אני מבין, שאם איש מה לפני כמה שנים יש לחלק את הירושה בהתאם לחוק שהיה קיים אז, ולא שחוק חדש יחול על איש שמת לפני כמה שנים. לולא היה קיים חוק בומן שהאיש מת —

והוא הדבר גם לגבי עגונה. אני רוצה לשאול, מה היא ההצדקה לכך, שאם אשה נעלמת, נניח במשך 15 שנים — הבעל יכול למצוא את דרכו ולקבל היתר נישור אים ולהתחתן, אך אם הבעל נעלם, היא נשארת עגונה אומללה לכל ימי חייה? זכרו נא, שאין זה דבר תיאורטי בלבד. חיילי מלחמת השחרור, שהם נעדרים, והם היו עלי-פי רוב אנשים צעירים מאד, נשותיהם הצעירות נידור נות להיות עגונות לכל ימי חייהן. הפליה זו היא הגרועה שבכל ההפלות. אם מדברים על שוויון האשה, מדוע לא לבטל את העגינות? הסבירו לי את הצדק שבדבר, חוץ מן העובדה, שזה כתוב ב"שולחן ערוך". יכול להיות, שבשביל משהו זה חשוב. אך מדוע צריכה האשה, במקרה שבעלה נעדר, להיות אומללה כל חייה? אני מבין שצריך לחכות זמן קבוע, ואם אין ידיעות, היא מותרת לנישואים. אני עוד יכול להתפשר על הזמן, אני יכול להוסיף עוד שלושה חדשים. אך כל זה אינו צריך לעשות את האשה אומללה, או — סלחו לי, אתם חברי הגוש הדתי — שיש לקבל את העובדה שהיא תחיה חיי מין בלי נישואין. לפי דעתי, אין זה פגע גדול כליכך, משום שבני-אדם הוא בסופו של דבר רק בני-אדם.

והסתתיגותי האחרונה — להוסיף הוראה זו: "אך דין שווה לאשה ולאיש לגבי היתר נישואים, אם בן-הזוג אינו שפוי בדעתו". ידוע שאם האשה אינה שפוייה בדעתה, יש לבעל אפשרות ולהתגרש ממנה, בדרך של קבלת היתר מאת הרבנים, או בצורה אחרת. הסבירו לי, מדוע אשה שבעלה השתגע, צריכה להיות קשורה אליו בכל חיים?

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

לפי החוק הרבנים אינם יכולים לתת היתר. אסור לקחת שתי נשים.

נחום ניר-רפאלקס (מפ"ם):

אם אתה חושב כך — ואינני רוצה להתווכח על זה — מדוע לא תכניס זאת בחוק, הרי אין זה יכול להזיק? כיון שמישהו יכול לפרש אחרת, הרי מוטב לכתוב זאת. אך אני שואל: הסבירו לי באופן הגיוני, מדוע האיש אינו צריך לחכות עד שאשתו תהיה בריאה — ולפעמים אשה יכולה להיות בלתי-שפוייה בדעתה כל ימי חייה — ומדוע האשה כן צריכה להיות אומללה? מהו הקשר בין זה ובין הדת?

אליהו-משה גנזובסקי (החזית הדתית המאוחדת):

הסביר-נא באופן הגיוני, מדוע הם צריכים להיות שווים?

נחום ניר-רפאלקס (מפ"ם):

הסבירתי באופן הגיוני שגם האיש וגם האשה — שניהם ילודי אשה הם, לא הם בחרו להיות איש או אשה ולכן צריכות להיות להם זכויות שוות בכל שטחי החיים. אנהני מציעים לבטל גם את ההפליה הזאת ולמחוק את סעיף 6.

היו"ר י. בורג:

בסעיף זה רשות-הדיבור לחבר-הכנסת וילנר להניח יקת ההסתתיגות המשותפת לחבר-הכנסת ניר וטובי.

מאיר וילנר (מק"י):

כנסת נכבדה, הסעיף הזה, יחד עם הסעיף הראשון הם נקודות התורסה של חוק זה.

כל אי-השוויון של האשה הוא דוקא בעניני הנישור אים והגירושים. ולא אביא לכם כאן דוגמות. אך לפי יתר ההסתתיגויות אפשר לראות את ההפליה, ומשום כך אנו רוצים שסעיף זה יימחק.

אך ישנה גם ההסתתיגות שניה. במקרה שסעיף זה לא יימחק, הרי אני מציע למחוק את המלים: "בדיני איסור והיתר", כי סעיף זה בא לפגוע בחוק. מדוע? משום שכונתנו היא, בעצם, שהחוק הזה יהיה דוקא שייך לכל עניני נישואים וגירושים. אם אתם תקבלו את הצעתנו, הרי אני רוצה להציל לכל הפחות מה שאפשר להציל. אם כתוב: "בדיני איסור והיתר" — הרי אלה הם ענינים פרודוראליים. לפחות בענינים פרודוראליים אני רוצה ליצור שוויון לגבי האשה בחוקים אלה, בחוקים של נישואים וגירושים. ואני מציע לכתוב במקום זה: "באיסורים ובהיתרים".

ההסתתיגות שלי ושל חבר-הכנסת הררי אומרת לכתוב: "אך איש פנוי ואשה פנויה — נישואיהם מותרים; וכל איסור שבחוק או בנוהג הדתי החל על נישור איהם — בטל".

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

אח פנוי ואחות פנויה?

נחום ניר-רפאלקס (מפ"ם):

זה אסור לפי החוק. איש פנוי מותר לו להתחתן לאשה פנויה, על אף כל האיסורים הקיימים בחוק הרתי. אני מתכוון למשל לעניני החליצה, שזה ענין לא כל-כך מובן. אשה שמת בעלה, היא מוכרחה לקבל חליצה מאחי בעלה. כוונה זו היתה אולי נורמאלית לפני כמה אלפים שנים, כשהיי העם היו מבוססים על שבטים והמשפחה רצתה דוקא בכנים, שהם ממשיכים את המשפחה ולא הב-נות. זה נשאר נכבדיתנו אצל המושלמים החושבים שאדם שאין לו בנים הוא נחות דרגה. וקוראים לו "אבו אל בנאת". גם אני הנני "אבו אל בנאת" ואין לי כל רגש נחיתות. דב-רים אלה היו מתאימים אז, אך לא בחיים המודרניים הנהוגים כיום. אשה, שאחי בעלה הוא בן 5 שנים, אינה יכולה להתחתן ולחיות חיי נישואים, והיא מוכרחה לחכות עד שהילד יגיע לגיל מוכרחה ויוכל לתת לה חליצה. ואשר לפרודורה של החליצה — אינני רוצה לחזור כאן על דברי חברת-הכנסת עדה מימון. פרודורה זו אינה מתאימה אפילו לימי הביניים. זה היה מתאים לחיים שלפני שלושת אלפים שנה.

אני רוצה לשאול ולשמוע, מהו ההגיון בכל הדבר הזה, מלבד זה שזו היא אות מתה? נוסף לכך אני מת-כוון לדבר השני, שכהן איננו יכול לשאת אשה גרושה, היו מקרים, שכהן התגרש מאשתו ואחרי-כך רצה לשאתה חזרה — ואסור היה לו לעשות זאת, משום שכהן היה משרת בבית-המקדש והוא היה חלק מהטכס הדתי. אז אולי לא היה נאה שיאמר, שכהן התחתן עם אשה שהיתה נשואה לפני כן. אולם מה הוא ההבדל בין כהן — מלבד לשמותיהם כגון: כהן או כץ — ובני, שאני ישראל? אין כל הבדל. אני רוצה לדעת, מהו ההגיון לכך? כוונת ההסתתיגות הזו היא למנוע הפליה לגבי האשה, מפני שהאיש שנשאר אלמן, איננו צריך לחכות לחליצה של אחות אשתו. יש כאן הפליה, אי-שוויון הנוגע לנישור אים ולגירושים. אם רוצים באמת בחוק שוויון האשה, הרי עלינו לבטל את ההפליה הזאת.

להגדיר, אם אלה הם עניני ירושה או ענינים סוציאליים, או חוקים פרינציפיוניים על שוויון האשה, לכן אני רואה אפשרות וצורך שיהא סעיף מיוחד, הקובע שהאיש והאשה יקבלו שכר שווה בעד עבודה שווה. ידוע שבשטחים רבים הדבר איננו כך. יש מקצועות ויש מקומות שבהם מקבלת האשה בעד עבודה שווה מבחינת המאמץ וההכשרה, שכר עבודה נמוך יותר, באשר היא אשה. ראיתי כמה כפרים, שבהם מקבלת האשה בעד אותה עבודה עצמה, שכר נמוך יותר, באשר היא אשה, והגבר מקבל שכר גבוה יותר, אם כי גם שכרו אינו מספיק לקיום, אך שאלה זו אינה שייכת לענין זה. הצעתנו אומרת לבטל את הבדלי השכר בכל אותם המקרים שבהם מקבלת האשה שכר נמוך יותר, באשר היא אשה.

אנו מציעים להכניס לחוק גם את שוויון ערך עבודת האשה במשק ביתה לערך עבודת הגבר בעבודת חוץ, כחוץ לביתו. אנו חושבים, שכל ענין אישויון האשה נובע בראש וראשונה מאישויון סוציאלי, מחוסר התנאים — באשמת תנאי המשטר הכלליים — לעלייתה של האשה בסולם הסוציאלי של החברה. אחד הדברים הקונקרטיים המפלה את האשה ואיננו נותן לה עלות בסולם הסוציאלי של החברה הוא: איקיום הבחנה חוקית לערך עבודת משק הבית של האשה, ואיקיום סידורים סוציאליים, כגון דאגה לילדות ולתינוקות, בצורה שתאפשר לאשה למלא את עבודתה המקצועית בהפסקה מינימאלית ביותר, בלי שהילדים, או עניני משפחה דומים, יפריעו לה. שני דברים אלה אינם קיימים במדינתנו. כוונתו של הסעיף שאנו מציעים היא, להביא שוויון בשכר עבודה. וגם שוויון ערך עבודת משק הבית מבחינה חוקית, מבחינת הרכוש, שהמשפחה צוברת באופן משותף. לא הכנסנו לסעיף זה את הצעותינו הסוציאליות על בתי-תינוקות וגני ילדים בשביל כל התינוקות והילדים, כי זה אינו שייך לחוק הנידון. הצעתנו, אם כי היא לא תפתור את השאלה כולה, הרי היא תפתור אותה בבטחון המוחשיות ביותר. כגון: שוויון בשכר וערך עבודת משק הבית.

היו"ר י. בורג:

אני מקווה, שבפרוטוקול תתן ניסוח מדויק של דברי רשות-הדיבור לחברת-הכנסת כהן, בינתיים רוצה אני למסור, שעליידי מחיקת סעיף 3 משנתה סדר המספרים של הסעיפים, אך אני אנהג לפי הכתוב, כדי למנוע אי בהירות. בניסוח הסופי יהיו המספרים מדויקים.

רחל כהן (ויצ"ו):

כנסת נכבדה. נדמה לי, שמוכן מאליו שבשעה שנדחו כל ההסתייגויות הקשורות בהצעת החוק שלי, הנקרא: „חוק המשפחה“ ושמטרתו להסדיר את חיי המשפחה, אין כל ערך לסעיף זה, וגם אין כל תקוה שיתקבל, אין טעם שיופיע בלי כל מערכת החוקים האחרים. לכן אני מבקשה, לא להעמידו להצבעה.

היו"ר י. בורג:

חברת-הכנסת הררי ויתר על הנמקת הסתייגותו. רשות-הדיבור לחברת-הכנסת בררביהאי בשם הוועדה.

דוד בררביהאי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כנסת נכבדה. הוויכוח כאן הוא לפעמים לא נוח ולא קל, לא מפני שהנושא אינו ברור, אלא מפני שמנסים בשולי הוויכוח להעבירו לצדדים מרוחקים לגמרי וצוללים במים אדירים, ובנידון וידן לענינים שאין להם שייכות

אליהו-משה גנחובסקי (החזית הדתית המאוחדת):
מדוע?

מאיר וילנר (מק"י):

שלא כחברת-הכנסת ניר, שפנה אל החזית הדתית, אני פונה אל מפא"י: איך אתם נותנים יד להרכת כל החוק הזה מתכנו? איזה שוויון זכויות לאשה הוא כשאתם מציגים עים להשאיר אישויון בדברים החשובים ביותר? חוקי הנישואין והגירושין, עניני החליצה והענינות הם חוקים המשפילים את כבוד האשה ואת כבוד האדם. ולא רק הבנים, אלא גם מפלגת פועלי ארץ-ישראל, הקואליציה כולה נתנה ידה לכך. אני שואל: מה נשאר מן החוק, אם מכניסים את סעיף 6 המשפיל, שאינו מתאים למדינה מודרנית ואינו קיים לא רק בארצות סוציאליסטיות אלא אפילו לא בארצות קאפיטליסטיות רבות? מה נשאר מן החוק אחרי שאתם, חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל, סומ"כים את יריכם על סעיף-ימי-הביניים הזה? מה נשאר מכל הדיבורים על חוק שוויון זכויות האשה, או על חירות האדם? להשאיר את הסעיף הזה, הרי זה אומר, להוציא ממסכת שוויון זכויות האשה את עניני הנישואין, הגירושין, הענינות והחליצה, וכך נעשה החוק ריק מכל תוכן מוסרי וחוקי, מכיון שעניני שוויון זכויות האשה אינו ענין של ירושה בלבד; הוא קודם כל ענין של ביטול עקרונות של החוקים הדתיים, המשפילים את כבוד האשה, הרומסים את כבוד האדם שלה.

שושנה פרסיץ (הציונים הכלליים):

מה זה?

מאיר וילנר (מק"י):

זוהי האמת. ב-1951 הגיע הזמן לבטל את חוקי ימי הביניים.

בנימין מינץ (החזית הדתית המאוחדת):

לבטל אותם ברוסיה.

מאיר וילנר (מק"י):

אין רוסיה; יש ברית-המועצות.

לרבנים ולחזית הדתית יש מיעוט קטן בכנסת ומיעוט בעם. יש בכנסת רוב מוחלט, המתנגד לסעיף 6, אך מתוך תכסיסים פוליטיים וקואליציוניים אין מבטלים את הסעיף, המבטל למעשה את כל ערכו של החוק, לכן, סיעתנו —

בנימין מינץ (החזית הדתית המאוחדת):

שהיא רוב במדינה!

מאיר וילנר (מק"י):

— תומכת בהצעה, לבטל את הסעיף כולו.

אם הסעיף יישאר, נראה זאת כאילו אין חוק שוויון זכויות האשה במדינה, כי אין זה אלא מעשה הונאת דעת הציבור, כי סעיף 6 מבטל לגמרי את שוויון זכויות האשה.

היו"ר י. בורג:

אולי תוכל לנמק גם את התוספת שהציע חברת-הכנסת טובי לסעיף 6?

מאיר וילנר (מק"י):

אם סעיף 6 יבוטל, אנו מציעים להכניס סעיף מיוחד בענין אחר, שיבוא אחרי סעיף 5. הואיל וחוק זה מורכב בין כך מסעיפים שונים, ובאופן סורמאלי קשה

— חוק שיווי זכויות האשה (בר"ב-האי, ז'בוטינסקי, כץ, בורג, בן-גוריון) —

ישירה לחוק מצומצם זה. נודה על האמת: חוק זה איננו בא להסדיר את עניני הנישואין והגטיסין במדינת-ישראל.

ערי ז'בוטינסקי:

האם החוק בא להסדיר את עניני שוויון האשה?

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
יש משהו מגוחך ועמורר צחוק, כשחבר-הכנסת וילנר מדבר על חירות, וחבר-הכנסת ז'בוטינסקי הופך להיות לאביר חופש הפרט. ואני משאיר לכנסת ההחליטה, מה מצחיק יותר.

שמואל כץ (תנועת החרות):
יש לך חוש הומור משונה מאד.

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אני מודה, שחוק זה איננו בא להסדיר עניני גיטין בישראל. אין זאת אומרת שאני מודה עם כל הסדרים הקיימים בקשר לבעיה זו, שהיא אחת הבעיות היסודיות של חיינו. אני מאמין באמונה שלמה, שנגיע לפתרונות ותיקונים יסודיים בשטח זה.

ערי ז'בוטינסקי:

הממשלה התחייבה לעשות זאת בכנסת זאת.

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
האם אני יכול לבקש הגנה מהיושבי-ראש?

היו"ר י. בורג:

ניתנת אפשרות לקריאות-ביניים.

דוד בר-רב-האי (בשם רוב הוועדה):
מי שחושב, שעליידי קבלת תיקונים דרך אגב בחוק שוויון האשה אפשר למצוא פתרון לבעיות רציניות אלה, אינו אלא טועה, ונואם שלא לענין. אני מוכן להביא דוגמות מהתיקונים שהוצעו כאן.

חבר-הכנסת ניר, למשל, רצה למחוק את סעיף 6. נניח שאנו מוחקים את סעיף 6 — ומה יוצא לך? חוק נישואין חדש בארץ? — לא, אלא שנשאר מקום ריק. לכן הפתרון הוא בשטח אחר לגמרי. הפתרון הוא — אם יש פתרון כזה — בהוצאת ענין הנישואין והגטיסין מסמיכותם של בתי-דין רבניים. אם אתה מוחק את סעיף 6, אתה משאיר חלל ריק. חבר-הכנסת ניר מוסיף הרהור פשוט: "אך איש פנוי ואישה פנויה — נישואיהם מותרים, וכל איסור שבחוק או בנוהג הדתי החל על נישואיהם — בטל". ומה ביחס לאיסורים הקשורים בדרגות הקירבה המשפחתית, לפי איזה חוק בא כל זה? נניח לרגע אחד שהכנסת קיבלה זאת. מה אסור יהיה מחר ומה מותר מחר? מי יורה זאת? האם יוכלים אתם לחשוב, שדרך אגב מצאתם פתרונות לבעיה זו? איזה פתרונות הם אלו כשבמסורת נשארים בתקפם איסורים אחרים המקובלים במדינות שונות — וזה לא תמיד מזדהה. אנו היוריסטים יודעים, שדרגות הקירבה המתוררות או האסורות בנישואים אינן מזדהות במאה אחוז במדינות שונות. איננו יכולים להשיג איר חלל ריק, מפני שאם ב-10.30 בערב, אגב דיון בחוק שוויון האשה, ביטלה פתאום הכנסת את כל חוקי הגטיסין והנישואים, הרי היא השאירה את המדינה בחלל ריק, הדברים הם הרבה יותר רציניים.

ערי ז'בוטינסקי:

אתה אומר, שזה אינו שייך לחוק שוויון האשה?

דוד בר-רב-האי (בשם רוב הוועדה):

אני טוען שכל פרי מבשיל בזמנו, בעונתו ואין לקי טוף פרי ירוק מן העץ. שורה של בעיות שהובאו פה חורגות ממסגרת החוק הזה, וכל אחת מהן היא בעיה ממורה. יכול אנו להביא, דוגמות טראגיות מאד מענין החליצה והעגונה, אך זה אינו נוגע לנו כרגע זה, ועוד נשוב לזה.

ערי ז'בוטינסקי:

ישנה התחייבות של ראש-הממשלה, שהתחייב בפני הכנסת להביא את חוק שוויון האשה לכנסת הראשונה.

דוד בר-רב-האי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אני חושב, שראש-הממשלה ידוע כאדם הפרע את השטרות שלו, ואם הוא התחייב חזקה עליו שיפרע את התחייבויותיו, ואינו זקוק לערבות שלי ולא לתזכורת שלך.

אם בסעיפים אחרים עשינו פלישות לחוק האזרחות, חוק פשיטת הרגל, חוק השטרות, הרי כאן פולשת חברת-הכנסת כהן אפילו לחוק הפלילי, מטילה ענשים, ומנסה עליידי חוק זה לחבול ורועות עולם. אני מציע, לקבל סעיף זה באותה צורה שהוצעה עליידי הוועדה, ושאינו בו לא פחות ולא יותר, ממה שנאמר בו.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

חבר-הכנסת נכבדים, ישנם מקרים שבהם לא נוח לדבר; לא נוח לדבר בשעה שנשמעות תביעות נכונות ביסודן ואין אתה משום מה יכול לקבל אותן. במקרה זה טוב להשתמש ולשתוק — אולם לא אעשה זאת. דוקא מפני שלא נוח לדבר — עליתי על הבימה ואומר דברי.

איני מוכן לעשות הויכוח עם חסיד ערך האדם, חבר-הכנסת וילנר. אבל חבר-הכנסת ז'בוטינסקי שנמצא בכנסת מאז הפתחה, היה צריך לדעת כי מה שאמר לנו אינו מתאים לאמת. חבר-הכנסת ניר דיבר לענין, ואם כי איני יכול להזדהות עם כמה ביטויים שלו, לא אחלוק על עצם טענותיו. אולם חבר-הכנסת ז'בוטינסקי תבע מאתנו פרעון שטר — מילוי התחייבות הממשלה. עלי להגיד למר ז'בוטינסקי שסעיף 6 בהצעת החוק, הקובע שאין החוק משנה חוקי הנישואין והגירושים, בא לשם מילוי התחייבות מפורשת שלנו כלפי הכנסת הזאת. בשעה שהצעתי קווי-היסוד שעל פיהם נוסדה ואושרה הממשלה, הודעתי שלא נעשה שניזימים בכנסת זו בחוקי נישואין וגירושים, ואנו עומדים בדיבורנו.

אין זו תשובה על הטענות לגופו של דבר ששמענו מפי חבר-הכנסת ניר.

כבר אמרתי שאיני יכול להזדהות עם כמה ביטויים שלו, ואיני יכול גם להזדהות עם התעלמותו מחומר הבעיה. הדבר אינו כליכך פשוט כפי שהוא נראה למר ניר.

חבר-הכנסת בר-רב-האי כבר ענה על חלק מהטענות. לא די למחוק סעיף 6; אם אנו רוצים לסדר מחדש דבר הנישואין והגירושים — עלינו לחוקק חוקים חדשים. אין להניח חלל ריק. היה כמדומני נסיון בארץ אחת הקרובה ללבו של מר ניר לעשות כל דבר הנישואין והגירושים לענין פרטי, שאין למדינה כל ענין בו. מי שרוצה להינשא

ישיבה רע"א, י"ג תמוז תשי"א (17 יולי 1951)
— חוק שיווי זכויות האשה (בן-גוריון, בורג, ז'בוטינסקי) —

היו"ר י. בורג :

נצביע על הסתייגותו של חברי-הכנסת בדר, שויתר על הנמקתה, האומרת שאין סעיף 1 נוגע לדיני נישואים וגירושים.

ה צ ב ע ה

התיקון לא נתקבל.

היו"ר י. בורג :

נצביע על ההסתייגות המשותפת לחברי-הכנסת הררי וניר, המציעים להוסיף הוראה מסויימת.

ה צ ב ע ה

התיקון לא נתקבל.

היו"ר י. בורג :

נצביע על הצעתו של חברי-הכנסת ניר, להוסיף עוד הוראה על תקופה של שנתיים.

ה צ ב ע ה

התיקון לא נתקבל.

היו"ר י. בורג :

נצביע על הסתייגותו של חברי-הכנסת ברי-הודרה, המ' ציע להוסיף הוראה בנוגע לבני זוג שאחד מהם אינו שפוי בדתו.

ה צ ב ע ה

התיקון לא נתקבל.

היו"ר י. בורג :

חברת-הכנסת רחל כהן ויתרה על הסתייגותה לסעיף 6, ויתרה כמובן על הצעת התוספת לסעיף 6. עלינו איפוא להצביע על הצעת התוספת של חברי-הכנסת תופיק טובי, בדבר שכר שווה בעד עבודה שווה.

ה צ ב ע ה

ההצעה לא נתקבלה.

היו"ר י. בורג :

נצביע על סעיף 6, כפי שהוצע על-ידי הוועדה.

ה צ ב ע ה

סעיף 6 בנוסח הוועדה נתקבל.

ערי ז'בוטינסקי :

אבקש למנות את הקולות.

היו"ר י. בורג :

אני מוכן. נצביע, איפוא, שנית על הסעיף בנוסח הוועדה.

ה צ ב ע ה ש נ י ה

בעד סעיף 6 — 38

נגד — 12

נמנעים — 3

סעיף 6 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. בורג :

אני מעמיד להצבעה את סעיף 7, שאין בו הסתייגות.

ה צ ב ע ה

סעיף 7 בנוסח הוועדה נתקבל.

— יינשא. מי שרוצה להתגרש — יתגרש. אולם מיד עמדו על הטעות החמורה והמסוכנת שבגישה פשטנית זו, וחקקו חוקים חמורים. לא ייתכן דבר הגירושין בלי סידור חוקי. אנו רוצים שלנישואין יהיה תוקף חוקי, כי יש תוצאות חשובות לנישואין הפיסיים ויש לקבוע סדר על זכויות ברכוש, על מזונות לילדים, על טיפול בילדים, על זכויות האשה והאיש וכדומה. והוא הדין בגירושים. אינני מכיר שום ארץ ושום חברה תרבותית שבה אין סידורים חוקיים בנוגע לנישואין ולגירושים. אין אנארכיה בענינים אלה אפילו באותה הארץ שחברי-הכנסת וילנר סבור כי הוא יודע מה נעשה בתוכה. אין להשאיר בענין זה חלל ריק — אלא יש הכרח בחקיקה.

לא נעלם מאתנו שדבר העגנות הוא מהדברים הנור' עקים השמימה. לשמחתנו אני יכול לציין שדוקא בצבא הדבר סודר על-ידי הרבנות הצבאית, שאינה כפופה למש' רד הרבנות. אולם לא די בסידור בצבא בלבד. ואין הרבנים מביאים ברכה לרת כשהם מתעלמים מחרות הציבור לעולל המשוע הנגרם לעגונה ואינם ממהרים לתקן הדבר. ואשר לענין הנישואין והגירושים אומר רק זאח עכשיו : א) התחייבנו לא לשנות הדבר בכנסת זו. הת' חייכותנו אושרה על-ידי הכנסת כשאושרה הממשלה — ואנחנו נעמוד בדיבורנו. ב) אין להניח בשטח זה חלל ריק, ואילו היינו מבטלים בחוק זה הסדר הקיים — היינו מחייבים מיד לקבוע סדר חדש. ג) גם אם נבוא לעשות סידורים חדשים — לא בכנסת זו — יתברר שהדבר אינו כל-כך פשוט כפי שהוא נראה לחברי-הכנסת ניר ווילנר. לא אכנס עכשיו לסבך הבעיה, כי אין הדבר עומד על הפרק ; אנו זנים הפעם רק בשיווי זכויות האשה, ואני שולל הטענה, כי בלי שינויים יסודיים בקידושין וגירושין אין ערך לביטול ההפלות החוקיות נגד האשה. יש בכך גזומה מופלגת. אם יש צורך בסידור יותר מתוקן של עניני קידושין וגירושין, הוא דרוש גם לאשה וגם לגבר. ענינים אלה קשורים בהווי ובמסורת וביוקה משפחתית — ושינויים מרחיקי-לכת ימנעו מכמה חוגים יהודים האמ' שרות להתחתן עם חוגים אחרים. התחייבנו לא לעשות שינויים אלה בכנסת זו. אנו יודעים על קיום הבעיה, אנו יודעים חומרת הבעיה. לא התעלמנו ממנה, ולא העלמנו אותה מכס. כששר'המשפטים הביא הצעת החוק לכנסת לא התהדר בנוצות לא שלו ולא אחזי עיניכם, והודיע מראש שהחוק לא בא לשנות סדרי הנישואין והגירושין. אנו ממלאים הפעם התחייבות כפולה, חיובית ושלילית. התחייבנו להשוות זכויות האשה, התחייבנו לא לשנות סדרי הנישואין והגירושין — אנו שומרים על שתי הת' חייבויות אלה.

לא היה נעים אולי להכריז עכשיו, ערב הבחירות, על דברים אלה, ומשום כך ראיתי חובה לעצמי להגידם.

היו"ר י. בורג :

אני מעמיד למנין את ההסתייגות של חברי-הכנסת ניר וטובי, המציעים למחוק את סעיף 6.

ה צ ב ע ה

התיקון לא נתקבל.

היו"ר י. בורג :

נצביע איפוא על ההסתייגות האלטרנאטיבית של חברי-הכנסת ניר, המציע שבמקום המלים „בדיני איסור היתר" יבואו המלים : „באיסורים ובהיתרים".

ה צ ב ע ה

התיקון לא נתקבל.

להידיין לפי חוקי דתם, לא צריך להתערב בענין — בזה לא היה ספק, השאלה היתה איך להבטיח שזה יהיה באמת מרצונם הטוב וישלם יוכלו לטעון שהאשה הסכימה לכך מתוך לחץ, לזה חילפנו עצות, והפתרון שאנו קובים עים בהסתייגות שלנו, מספיק להחלט, קודם כל אנו קובים, שזה רק אם הצדדים הם בני 18 ומעלה והם הסכימו לכך בפני בית־הדין, אנו נותנים לבני 18 את מלוא הזכר יות בארץ, גם בעניני גיוס וגם בעניני בחירות, ואנו מציבים עים לתת להם זכות גם בענינים אלה. שנית אמרנו: עליהם להסכים בפני בית־הדין, וזאת אומרת, שלא די אם הם באים לבית־הדין ואומרים שהסכימו ביניהם קודם לכן, אלא עליהם להסכים במעמד בית־הדין לפני שניגשים לביורר בפני בית־הדין המוסמך. וכדי שרצונם הטוב יהא מובטח, הוספנו את המלים האלה בתוך הסעיף, ובית־הדין לערב צורים יוכל לבדוק, אם זה היה באמת מרצונם הטוב, ישנם שני סוגי ערעורים, ישנו ערעור לבית־הדין לערעורים שעל־ידי הרבנות הראשית, ואם זה כתוב בחוק, יכולה האשה, הטוענת שזה לא היה מרצונה הטוב ולפיכך לא היה בסמכותו של בית־הדין לדון לא לפי חוק זה — הרי היא יכולה ללכת לבית־הדין גבוה לצדק של בית־המשפט העליון. קבענו כליכך הרבה זומרות ושמרנו על כך, שזה יהא מרצונם הטוב של שני הצדדים, ושלא יהא שום הכרח עליהם שיתדיינו לא לפי דיני דתם.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

כנסת נכבדה, עם כל הרצון הטוב לא להעסיק את הכנסת בפרטי פרטים ובנימוקים יתרים, עלי להסב את תשומת־לב הכנסת לחשיבות התיקון הכלול בהסתייגות שלנו. החוק שאנו דנים בו היום מעורר בעיות שונות הקשורות בחופש המצפון וההכרה הדתית לא רק של יהודים אלא גם של לא יהודים. לפי השקפתנו רשאית המדינה לפגוע בחופש הזה רק במידה שהדבר הכרחי ובלתי־נמנע.

והנה, כל זמן שקיימת הסמכות של בית־הדין הדתיים לדון בעניני המצב האישי, יש להניח שיימצאו צדדים לא מעטים, הארוקים בעניני דת, שירצו להידיין בפני בית־הדין הדתי דוקא לפי כללי החוק הדתי ולא לפי הכללים שקיבלנו היום בחוק הנוכחי, אף כי הדבר עלול לפגוע באינטרס החמרי שלהם. מדוע נמנע מהם את האפשרות הזאת?

נתאר לעצמנו, ששני אורחים בני הדת היהודית רוצים להישפט בפני בית־דין רבני בעניני ירושה או מזון נות דוקא לפי הדין היהודי ולא לפי הכללים שקיבלנו היום בסעיפים הקודמים של החוק שלפנינו, אף כי יהיה בזה משום ויתור של צד אחד לצד שני על הנאה חמרת מסויימת הנובעת לצד האחד מתוך הכללים שקיבלנו — אינני רואה איפוא כל סיבה מדוע לא תינתן זכות זו לאנשים מבוגרים לוותר מרצונם הטוב על הנאה חמרת ובלבד שיוכלו לשמור על נאמנותם לדין היהודי המסורתי.

אנו חושבים, שלא ייגרם כל נזק למדינה אם תינתן זכות כזו, ואנו מבקשים לקבל את ההסתייגות הזאת, המכוונת בעיקר לשמירה על חופש ההכרה הדתית.

היו"ר י. בורג:

חבר־הכנסת בדר ויתר על הנמקת הסתייגותו. גם חבר־הכנסת טובי ויתר על הנמקת הסתייגותו. רשות־הדיבור לחבר־הכנסת רחל כהן המציעה תוספת לסעיף 8.

היו"ר י. בורג:

נעבור לסעיף 8. רשות־הדיבור לחבר־הכנסת כהנא.

קלמן כהנא (החזית הדתית המאוחדת):

סעיף זה, הבא להכריח את בתי־המשפט הדתיים לדון לפי החוק המוצע היום כאן, כולל לפי דעתי כפיה מצפוניות. החוק רוצה להכריח את בתי־הדין הרבניים לדון שלא כדין התורה, וחושבני שזהו נגד חופש הדת במדינה.

אני רוצה להסביר דבר זה, במדינה — לפי החוק הקיים — יש סמכויות מסויימות לבית־המשפט הרבני. דרך אנכ כדאי להזכיר, שהסמכויות של בית־המשפט הדתי היהודי הנן קטנות מאלו של בית־הדין הדתי המוסלמי. מועצת־המדינה הזמנית ביטלה, מיד עם ייסודה, כל הפליות נגד יהודים, רק הפליה זו לא בוטלה, כנראה מפני שהדבר נוגע לעניני דת, לעניני תורה. עצם הדברים נוגעים לשני גופים של שאלות: יש ענינים שבהם סמכות השיפוט של בית־המשפט הרבני היא סמכות אבסולוטיבית, בלעדית; לגביהם מוצא החוק את ענין הנישואין והגיט, טון, אבל יש עוד ענינים, עניני מזונות בין איש ואשתו וענין אישור צוואות, הנתונים בסמכות בלעדית של בית־הדין הרבני. לעומת זאת הענינים האחרים, כמו עניני ירושה, אימוץ ילדים, אמטרופסות, אלה הם ענינים הנדונים בסמכות מקבילה של בית־הדין הרבני ובית־הדין המחוזי. זאת אומרת, שאם אחד מהצדדים, הצריך להידיין בפני בית־הדין הרבני, שאנו מסכים להידיין בפניו — מעדייר את הדיון לבית־המשפט המחוזי.

אני מציע לתת אפשרות בענינים אלה, הנתונים לסמכות מקבילה של בתי־הדין הרבניים, לדון בהם לפי דיני התורה, שהרי אלה שמסכימים להידיין בפני בתי־דין רבניים, מקבלים עליהם את דין־התורה, ואי־אפשר לבוא ולהכריח את בית־הדין הרבני לשפוט אחרת מאשר לפי מצפוננו. גם עם קבלת הסתייגותי ניתנת האפשרות למי שאינו רוצה להידיין בפני בית־הדין רבני, שלא לעשות כן. משום כך אני חושב שההסתייגותי מוצדקת ואני מבקש לקבל את ההסתייגות הבאה: „כל בתי־המשפט ינהגו לפי חוק זה; כן ינהגו לפי חוק זה כל בתי־הדין המוסלמיים כדון בעניני המעמד האישי, מלבד לענינים הנתונים לסמכותם המקבילה של בתי־הדין הדתיים ובתי־המשפט האזרחיים“.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

במלה „מלבד“ הכוונה ל„מחוץ“?

קלמן כהנא (החזית הדתית המאוחדת):

כן. אם לא תתקבל הסתייגותי זו — אתמוך בהסתייגותו של חבר־הכנסת ורהפטיג.

היו"ר י. בורג:

רשות־הדיבור לחבר־הכנסת ז. ורהפטיג.

זרח ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

כנסת נכבדה, ראשית כל ברצוני לומר, שאפילו אם תתקבל הסתייגותו של חבר־הכנסת כהנא, גם אז הסתייגותי עומדת, כי היא אינה תלויה בהסתייגותו של חבר־הכנסת כהנא.

ההסתייגות המשותפת שלי ושל חבר־הכנסת קליבנוב הולכת בכיוון זה: בוועדה כמעט שלא היו חילוקי דעות, שאם אפשר להבטיח, שהצדדים יסכימו מרצונם הטוב

רחל כהן (ויצ"ו) :

אני מבקשת את סליחתכם על שאני מטרידה אתכם, אך העניינים הם חשובים. ההצעה לבית-דין מיוחד היתה לנו חשיבות מיוחדת, אילו היה מתקבל החוק שלי בחלקו או בשלמותו. אך מאחר שהחוק שלי לא נתקבל בשום צורה, יש להצעה זו כמובן משמעות אחרת, פחותה.

בכל זאת אני חושבת, שכדאי למסור את כל הענייני האלה לבית-דין מיוחד לא כללי — יכול להיות גם לא ציבורי, אך לא כללי. האשה זקוקה על-פי רוב להידינות ואיננה יכולה לשבת בבית-דין רבני. הגברים אינם יכולים להבין את הלך-רוחה של האשה — זה קשה גם בכנסת. אחרת מרגישות אנחנו, אחרת מנמקות אנחנו ואחרת רואות אנחנו את העניינים, ולא דוקא בעניני האשה, אלא במערכת כל החוקים בלי יוצא מן הכלל. שמענו גם מפי דוברי החזית הדתית — וביחוד מפי אחד היקרים שבהם, הרב כהנא, שקשה להכריח את השופט שידון לפי חוקים שאינם מקובלים על דעתו, ואינם לפי מצפוננו, לפי המסורת שלו, לפי החינוך שקיבל משך דורות — איך אנו יכולים לבוא אליו בדרישות כאלה? מדוע לכפות זאת עליהם? אתם גם שמעתם קריאות-ביניים, מדוע האשה צריכה להיות שווה לאיש. כן שמענו, שהמלמד אשה תורה וכו'.

כל זה מעיד על הלך-רוחם של אנשים היושבים בבתי-דין הרבניים. אני חושבת שמסירת כל עניני המשפחה, חוץ מגיטין ונישואין, לבית-דין מיוחד, תשמש מוצא גם לגבי בתי-הדין המוסלמיים. מדוע באמת תהא לבתי-הדין המוסלמיים הרשות האקסקלוסיבית בכל העניינים ולבתי-הדין שלנו רק בעניינים אחרים? מדוע לא נשווה אותם, שלא יהא יתרון לאחד על השני?

לפי הכלל הקיים עכשיו יש לבתי-הדין הרבניים הזכות האקסקלוסיבית בעניני מזונות, אישות וצוואות. אנו יודעים גם על פסקי-דין של בית-הדין הגבוה לצדק, הקובע שבית-הדין של הרבנות אין לו הסמכות לדון עולים חדשים שאינם אזרחי ישראל. וגם העורך-דין לבנון, שאי אפשר לחשוך בו שהוא אינו דתי, טען ואמר שפסקי-דין זה חוסם את הדרך לכל העולים החדשים להיזקק לבתי-הדין הרבניים. אנו יודעים, שבין האנשים האלה ישנם אנשים דתיים, ואולי יהיה להם קשה להסכים לבית-דין אחר כשישנם גם בתי-דין רבניים.

אני אינני רואה כזה שום פגיעה בכבוד, הרי כבר הוצעו ונתקבלו חוקים מיוחדים דומים לאלה, ומדוע לא נקבע בתי-דין מיוחדים גם לעניני מזונות, ילדים, רכוש הקשור בנישואין? כבר אמרתי ואני תוזרת ואומרת: קשה מאד לאשה להיזקק לבתי-דין אזרחיים, כלליים, כי ברוב המקרים הן צריכות לפנות לבתי-דין מחוזיים, ושם אי-אפשר להפיע בלי עורך-דין, ויש שלם את דמי ההוצאות, ולאשה אין על-פי רוב אפשרות זו, והעניינים נסחבים עד בלי סוף. האשה, שהפרוטה אינה מצויה בכ"ס, נופלת בסופו של דבר תחת המעמסה ומסכימה לכל התנאים כדי לזכות במשהו.

אני מבקשת מחברי-הכנסת, שבענין זה, שלפי דעתי איננו עקרוני, יקבלו החלטה להקמת בתי-דין מיוחדים, וששרי-המשפטים יקבע את סמכותם ואת הרכבם.

היו"ר י. בורג :

על שלוש ההסתייגויות הראשונות ישיב יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, מר ניר. על שאר ההסתייגויות ישיב חברי-הכנסת בר-רב-יהיא. רשות-הדיבור לחברי-הכנסת ניר.

ג. ניר-רפאלקס (יו"ר ועדת-החוקה, חוק ומשפט) :

כנסת נכבדה. אני לא אבקש את סליחת הכנסת על כך שאני מעסיק אותה, כי הכנסת העסיקה אותי בחוק זה הרבה יותר. אני רוצה רק להעיר הערה אחת, כי לפעמים מתקבלות בוועדה הצעות שונות ברוב דעות, וכך גם בענין ההסתייגויות כשהוועדה דוחה הסתייגויות מסויימות. אחר כך קורה משהו וחברי סיעות שונות חוזרים בהם ובכנסת מצביעים בדיוק להיפך ממה שהציגו בוועדה — אני מפתח שזה יקרה גם עכשיו.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון :

הכנסת קובעת ולא אתה.

נחום ניר-רפאלקס (יו"ר ועדת-החוקה, חוק ומשפט) :

אני רק אומר, שאני מפתח שכך יקרה. אני לא ערעתי על סמכות הכנסת. חברי-הכנסת הם אנשים חיים והיום חושבים כך ומחר יוכלו לחשוב אחרת.

לפי דעתי, הענין אינו מסובך כל כך. הסתייגויותיהם של חברי-הכנסת כהנא וזרפטיג דומות זו לזו, מפני שהסמכות מוגבלת על מקרים שיש הסכם בין האנשים המידיניים, אם האנשים מסכימים — הרי מה איכפת לכם? אני צריך לומר, שישנם מקרים שהאנשים מסכימים, ולמרות ההסכם קובע החוק, שהדבר בטל. הרי לכם דוגמות: בחוק הגבלת שכר-דירה קובע החוק, שההסכם אינו הסכם. כן אנו קיבלנו חוק לביטול האיסור על שכירות משנה, אף-על-פי שהדבר כתוב בין שני הצדדים. החוק השלישי שאני רוצה להזכיר לחברי-הכנסת, הוא: משכורת חברי-הכנסת. בחוק כתוב, שאסור לא לקבל משכורת, גם אם חברי-הכנסת אינו רוצה לקבל משכורת. אין אנו מעוניינים לעשות מהחוקים דבר, שמי שרוצה ישתמש בו, ומי שאינו רוצה לא ישתמש. אנו מעוניינים שהחוק יהיה כללי. אנו חושבים, שאם יש בחוק משהו מזיק, ולא דוקא לאשה פלוגית או אלמונית, הרי ההפליה האישית היא המזיקה לחברה, אפילו באותם המקרים שהאשה מסכימה להפליה, כי זה יוצר אזרחים משתי דרגות. החוק הוא אקסקלוסיבי; ואפילו אם יש הסכם בין הצדדים והם אומרים שרוצים להישפט לפי חוק העדה, הרי אם מקבלים את ההסתייגויות האלה מבטלים את החוק.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים) :

מדוע יש חוק בורות?

היו"ר י. בורג :

חברי-הכנסת בר-רב-יהיא מותר על מתן תשובה בשם הוועדה, ניגש, איפוא, להצבעה על ההסתייגויות ולאחריהן על סעיף 8 בנוסח הוועדה.

ה צ ב ע ה

התיקון של חברי-הכנסת ק. כהנא לסעיף 8 לא נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת ז. זרפטיג וי. קליבנוב לסעיף 8 נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת י. בדר לסעיף 8 לא נתקבל.

היו"ר י. בורג :

נצביע על הצעת התוספת של חברי-הכנסת טובי.

הקודם וגם בתאריך הנישואין החדש היה חוק שאינו החוק היהודי והרשהו להיות בעל ליותר מאשה אחת. כלומר, אם אדם משתייך לעדה דתית, אשר חוק הנישואין שלה מרשה לו לשאת יותר מאשה אחת, הרי השתייכותו זו משמשת לו הגנה טובה ומספיקה מפני ההאשמה בביגמיה. היוצא מזה, שהאנשים השייכים לעדה המושלמית או לעדה דתית אחרת, שחוק הנישואין שלה מאפשר לשאת יותר מאשה אחת, פטורים מעונש על אשמת הביגמיה.

לפי הצעת החוק בסעיף 8(א) שלפנינו, תחבטל פיס"ק ג' הנ"ל והחוק הדתי לא ישמש עוד הגנה מפני הא"שמה בביגמיה. כלומר: אנחנו כופים על אזרחי ישראל המושלמים את המונגמיה ואוסרים עליהם לשאת יותר מאשה אחת. עד כמה שהדבר נוגע ליהודים, האיסור של ביגמיה חל על כולם, גם על אותן העדות היהודיות שבאו ממקומות שבהם היו מקובלים נישואין עם יותר מאשה אחת. אך אני שואל את כל הסיעות היושבות בכנסת הזאת: האם כבר הגיע הזמן לכפות את החוק הזה גם על העדה המושלמית היושבת בארץ? הייתי רוצה שחב"ריהכנסת יחשבו ויענינו בדבר הזה עיין היטב.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
 התשובה חיובית: הגיע הזמן.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:
 מה ה"עיון" של סיעתך?

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):
 הסיעה שלי מתנגדת לכך. אין אנחנו חושבים שהגיע הזמן לכך. הדבר עלול לגרום נזק פוליטי למדינתנו, הן ביחסינו עם אזרחינו המושלמיים והן בעמדתנו לגבי הארצות השכנות.

החופש לשאת יותר מאשה אחת הוא אחד מהעיקרים המקודשים של הדת המוסלמית ולא מן התבונה לפגוע בו. אם מותר להביא בענין זה דוגמות מארצות אחרות, הרי ברוסיה הסובייטית, שהיא בודאי קיצונית הרבה יותר מאתנו בדברים הנוגעים לחתירה תחת המסורת הדתית והווי המשפחה, עברו שנים רבות עד שהממשל הקומוניסטי כפה את המונגמיה על העמים השונים שברוסיה האסיאתית ועל העם הטאטארי בתוך רוסיה האירופית. הצעת המוצע פה עלול לעורר תגובה קשה מאד, וכבר עורר תגובה קשה, מכמה וכמה צדדים בעדה המוסלמית.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
 הקידומה מעוררת תמיד בהתחלה תגובה קשה.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):
 ודאי יגיע פעם הזמן, ואולי לא רחוק הוא, בו תונהג מונגמיה גם בעדה המוסלמית, אבל לדעתנו זמן זה עדיין לא הגיע. אין צורך ליצור שטחי מריבה חדשים נוספים, שאין בהם הכרח, בתנאים הנוכחיים במדינתנו. אני מצטרף להסתייגותו של חבר-הכנסת ג'רג'ורה, שאין זה מן התבונה לקבל את החוק בסעיף זה בצורתו המוצעת.

היו"ר י. בורג:
 הרוב בוועדה ויתר על הזכות להשיב על ההסתייגות. והואיל וזוהי ההסתייגות היחידה בסעיף 9, אני מעמידה להצבעה. יש הסכם, שאם חבר-הכנסת נעדר מן הישיבה, וחברי-כנסת אחר מנמק את ההסתייגות, נקראת ההסתייגות על שם חבר-הכנסת שהגיש אותה. היו אפילו

מאיר וילנר (מק"י):

מאחר שלא נימקו את ההסתייגות, אני מבקש לקרוא אותה.

היו"ר י. בורג:

ההסתייגותו של חבר-הכנסת טובי היא: „בתי-הדין הרבניים ושל יתר המוסדות הדתיים בטלים כסמכות משפטית לדון בעניני המעמד האישי של האשה“.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי לסעיף 8 —
 הצעת תוספת — לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ר. כהן לסעיף 8 —
 הצעת תוספת — לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת י. ברייהודה לסעיף 8 —
 הצעת תוספת — לא נתקבל.

היו"ר י. בורג:

אני מעמיד להצבעה את סעיף 8 על התיקון שנתקבל.

הצבעה

סעיף 8 נתקבל.

היו"ר י. בורג:

נעבור לסעיף 9. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת קליבנוב, שינמק את ההסתייגות הרשומה על שם חבר-הכנסת ג'רג'ורה.

מאיר וילנר (מק"י):

הדבר לא ייתכן. חבר-הכנסת ג'רג'ורה הוא מסיעת מפלגת פועלי ארץ-ישראל.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

כנסת נכבדה. אמנם אין לי כל יפוי-כוח מפורש לנמק את ההסתייגות הזאת בשם חבר-הכנסת ג'רג'ורה, אבל בוועדת המשנה, בישיבותיה הראשונות, שבהן השתתף חבר-הכנסת ג'רג'ורה, הוא ביקש באופן מיוחד לשימור לו את הזכות להסתייגות בסעיף זה. חושבני שאני עושה כראוי בקבלי על עצמי לתת ביטוי לדעתו של חבר-הכנסת הנערך מן הישיבה, ומה גם כשאני עצמי תמידים אתו בקשר להסתייגותו זו.

ההסתייגותו של חבר-הכנסת ג'רג'ורה נוגעת לסעיף 8(א) בחוק שלפנינו, הקובע שיש למחוק את פיסקה (ג) של הסעיף לסעיף 181 של החוק הפלילי. סעיף 181 לפי קודת החוק הפלילי אומר: „כל אדם שלו בעל או אשה בחיים, הנושא אדם אחר בחייהם של אותם בעל או אשה, בין שהנישואין החדשים מבטלים או נתונים להיעשות מבטלים ובין שאינם מבטלים או אינם נתונים להיעשות מבטלים, אשם בפשיעת ביגמיה, וצפוי למאסר של חמש שנים“. זוהי הגדרת הפשע וקביעת העונש הצפוי לפושע. אך לאחר זאת באה תוספת: „בתנאי שיהיה זה לימוד זכות טובה על האשמה לפי הסעיף הזה, להוכיח: —“, כלומר, אם הנאשם יוכל להוכיח אחד מארבעת הדברים המפורטים הלאה בסעיף זה, ייחשב זה להגנה טובה ומספיקה העושה לשחררו לגמרי מן העונש הצפוי לו, או על-כ"פנים להפחית את העונש. בין ארבעת הדברים האלה נמצא הדבר האמור בפיסקה ג', והיינו: „חוק הנישואין שהיה עשוי לחול על הבעל גם בתאריך הנישואין

— חוק שיווי זכויות האשה (בורג, ארגוב, ליבנה, הררי, ע. מימון, ר. כהן, בריהודה) —

היו לי הזכות והכבוד להביא לפני הכנסת הראשונה את הבעיה הכאובה והרצינית כאחת — את שאלת החלי-צה והעגינות. ידעתי שבכנסת הראשונה לא נחוקק חוק ברור בענין זה, ולכן פנית מעל במת הכנסת בקריאה לרבנים, לכנסת ולנשי ישראל בכל העולם לפעול במשור-תף כדי להתיר את הכלים מעל האשה ויהיה בזה כבוד לתורת ישראל ולעם ישראל במדינת-ישראל. אני מאמינה ובטוחה ששאלה כאובה זו כשאלות אחרות, בקשר לשור-יון האשה, תבוא לדיון ולסיכום בכנסת השנייה.

רחל כהן (ויצ"ו):

אחרי דברי ההסבר ששמענו פה בשם רוב הוועדה מסי חבר סיעת מפא"י, ומפי שר-המשפטים והיועצים המשפטיים בוועדה, שכונת החוק לא היתה לכתחילה אלא לבטל כמה הפליות משפטיות, נקרא נא את הילד בשמו — „חוק לחיקון מעמדה המשפטי של האשה“. זה שם מכובד מאד; זה הישג גדול שיש לברך עליו והוא גם מבטא את חכנו. אני מבקשת לקבל את הצעתי זו.

ישראל בריהודה (מפ"ם):

אני מציע לקרוא לחוק זה, בהתאם לתכנון, בשם: „חוק לחיקון הגבלות אחדות לגבי האשה“. שם זה מבטא בדייקנות את חוכן החוק. למעשה אמרה זאת גם חברת-הכנסת עדה מימון, אלא שהיא התביישה להסיק את המסקנות.

רצוני להזכיר לכם שני דברים. ראש-הממשלה אמר כאן מה הבטיח בשעתו. עיינתי בחוברות „דברי הכנסת“ וקראתי את דברי הפתיחה שלו ב־8 במאס 1949 ואת דברי תשובתו ב־10 במאס. ב־8 במאס הוא אמר כך: „יקויים שוויון מלא וגמור של האשה, בזכויות ובחובות בחיי המדינה, החברה והמשק, ובכל מערכת החיים“. בדברי התשובה שלו כבר ראה להוסיף הגבלה אחת, ואמר כך: „נשאלתי בדבר גטים ונישואים, ושמעתי תר-עומת מדוע באח-יכוח מועצת הפועלות לא נגעה בזה. גטים ונישואים זה ענין הנוגע לא רק לנשים — לא רק נשים ונישואים, גם גברים ונישואים“. ובכן, ממשלה זאת איננה מוכנה להציע חוק על גטים ונישואים לא-ידתיים. אבל כל מה שהוצע כאן בתיקונים השונים קשור קשר בליינתק בחוק של גטים ונישואים אורחיים, ובדחייתו של חוק כזה הפרו את ההתחייבות „לקיים שוויון מלא וגמור של האשה“.

סיעתי הביאה הצעת חוק המאפשר לבחור גם בנישואים אורחיים, אך ברור שנמנעה מאתנו אפילו האפשרות להעלותו לדיון בכנסת. אף באחד התיקונים של המסתייגים כאן אין זכר לחוק על נישואים וגטים אורחיים. הובאו רק הצעות לחיקון איה-שויון בנוגע לחוקים הקיימים, הדתיים, של גטים ושל נישואים, אך לא הוצע להחליף את החוק הדתי בחוק אורחי. אני רוצה להזכיר לכם שלפני שילוש דקות קיבלנו ברוב גדול (רק שנים התנגדו) תיקון לגבי ענין שלפי חוק הנישואים הדתי המוסלמי הוא צודק, חוקי ובסדר גמור. כולנו מצאנו שאם זה פוגע בשוויון של האשה המוסלמית, אם לא רק שאנו זכאים, אלא חובתנו לתקן את המעצת, אם גם אנו סוגעים בעקפיין בפרט של חוק נישואים דתי, האם ענין החליצה פוגע פחות, האם ענין העגנות בחוק הדתי היהודי פוגע פחות בשוויון האשה? האם לא הציעו כאן עוד תיקונים בבבולות החוק הקיים שאינם מכוונים אלא להבטחת שוויון האשה? דיברו כאן רק על תיקון

מקרים שחבר-הכנסת הררי, למשל, נימק הסתייגויות שהוא עצמו התנגד להן.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר-הכנסת א. גריגוריה לסעיף 9 לא נתקבל.

סעיף 9 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. בורג:

אני מעמיד להצבעה את סעיף 10. שאין בו הסתייגויות.

ה צ ב ע ה

סעיף 10 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. בורג:

נחזור לשאלת שם החוק.

מאיר ארגוב (מפא"י):

אני מציע לוותר על ההנמקה ולגשת להצבעה.

היו"ר י. בורג:

בנוגע לשם החוק אין הסתייגויות, אלא הצעות. בעל-ההצעה הוא בעל זכות ההנמקה, ורשותו לוותר על ההנמקה. לא זכריתו אותו לגמק, רשות-הדיבור לחבר-הכנסת ליבנה, שינמק את הצעתו של חבר-הכנסת ורהפטיג.

אליעזר ליבנה (מפא"י):

הצעתו של חבר-הכנסת ורהפטיג היא לשונית, ואני חומך בה. אין מדובר בחוק זה על שוויון תכונות האשה והגבר. הן אינן שוות. מדובר על כך, שלמרות שהתכונות אינן שוות, הזכויות שוות. לכן יש לקרוא לחוק בשם „חוק שיווי זכויות האשה“. החוק הזה אינו עוסק בשאלות פסיכולוגיות או ביולוגיות, אלא בשאלות משפ-טיות וחוקיות.

יהור הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

הצעתי פשוטה מאד, ולמעשה נימקתי אותה בהס-תייגות לסעיף 1. הואיל ואיני יוצא מתוך הנחה שה-איש הוא כביכול במלוא זכויותיו, ורק את האשה יש להעלות לדרגת האיש, מציע אני לקרוא לחוק בשם „חוק שוויון האיש והאשה“, כלומר, שהאחד יהיה שווה לשני: האיש לאשה והאשה לאיש.

עדה מימון (מפא"י):

כנסת נכבדה. אני מציעה לקרוא את שם החוק „חוק לשוויון האשה“. לא פעם יש והשם מבטא את התוכן. השם המוצע, „חוק שוויון האשה“, עשוי להטעות ויהיה בו משום שימת ממשול לפני עיוור — כי הרי עם קבלת החוק זה עתה לא מתחנו אלא אשנב בפתרון שאלת שור-יון האשה. אני מחשיבה מאד את ההתחלה הזו שנעשתה בכנסת הראשונה, ואין ספק שיהיה לה המשך בכנסת השנייה. אבל ברור לכולנו שנעשה רק הצעד הראשון לשוויון האשה. כמובן, מתנגדת אני לתוספת של חבר-הכנסת הררי, המציע לקרוא לחוק „שויון האיש והאשה“. יראה אני שכל „תוספת“ של זכויות לאיש תגרע מזכויות האשה. ואם יגיע זמן מן הזמנים ויהיה צורך להגן על זכויות האישים (הגברים), מודיעה אני מעל הבמה הזו שחברותי ואני נעמדו לימינם. . .

באותו דבר שבו האשה היא במצב אחר. מאחר שאנו דנים עכשיו רק בשם החוק, אשוב לנושא ואומר: אין כל ספק שלגבי כמה וכמה פרטים שבהם היה אישויון לגבי האשה, הכניס החוק הזה תיקונים שכל איש מת-קדם במדינה הזאת צריך לשמוח עליהם. וזה לפחות התחלה, ואני מקווה שיהיה המשך. אגו, על-כילפנים, נעשה הכל כדי שיהיה המשך. אבל, כשקובעים שם לחוק הזה אין להתייפות בנוצות מבריקות ואין להתגדר בשם שאינו מתאים לתוכן, ותכנון האמתי של החוק הוא, כפי שניסחתי: „חוק לתיקון הגבלות" אחדות לגבי האשה"; וטוב שהת-חלנו בתיקונים אלה.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

לרגל שם החוק — שאיני רואה בו ענין רב — הכניס הנואם האחרון השאלה אם הממשלה התחייבה או לא התחייבה בסוגיה זו.

חבריהכנסת ברייהודה ציטט דברי שנאמרו בעשרה למאסר, לפני כינון הממשלה. הוא היה צריך לדעת — כי מדבריו תמיד יש רושם שהוא מבין בענינים משפ-טיים-פורמליים ואזוק בהם מאין כמוהו — שהממשלה לא הוקמה עד שהכנסת הביעה לה אמון ואישרה תכני-תה. הודעתי כי הממשלה הזאת לא תכניס חוק בדבר נישואין וגירושין אורחיים, זאת אומרת שנקיים בתקופת הכנסת הראשונה החוק הקיים. התחייבות זו ניתנה בטרם אישרה הכנסת תכנית הממשלה והרכב הממשלה. הקושה של מר ברייהודה על איסור ריבוי נשים לגבי מוסלמים אינה שייכת לענין. מר ברייהודה כנראה סבור כעורך-הדין מר קליבנוב, כי על-פי הדין המוסלמי חייב כל מוסלמי לשאת נשים אחדות. איני מומחה למשפט האיט-לם, אבל במקרה למדתי משפט זה במקורו לפני הרבה שנים, עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, ולמדתי אותו באוניברסיטה מוסלמית מפי מורים מוסלמים, ומורי התורכים לימדו אותי שלמוסלמי מותר לקחת עד ארבע נשים — אבל אין חובה כזאת. זה היה עוד לפני הופעה אתא-תורק, אשר אסר על ריבוי-נשים בתורכיה. רוב הגברים בעולם המוסלמי נושא למעשה רק אשה אחת, מטעם פשוט — שמספר הנשים והגברים הוא כמעט שווה בכל ארץ. אין בקרב המוסלמים חוקים ביולוגיים מיוחדים. ואין יולדים נעדרת בהרבה יותר מנערים, ואי-אפשר לכל מוסלמי לשאת הרבה נשים. אמנם הפחות והאפנדים העשירים היו נושאים נשים אחדות, והיו לעתים קרובות מביאים לשם כך נשים מארצות אחרות, כגון מקוקו. אבל טעה העורך-דין קליבנוב בחשבו שחובה דתית על מוס-למי לשאת כמה וכמה נשים. המדינה המוסלמית הגדולה ביותר במרחק התיכון כבר אסרה ריבוי-נשים, ואין בכך כל פגיעה בדין המוסלמי. יש אולי פגיעה במסורת, אבל אין זו פגיעה בדת. כך לפחות למדתי מפרופסורים מוס-למים ומספרות מוסלמית. המוסלמים במדינתנו יוסיפו להתחתן על-פי הדין המוסלמי, אבל כמו בתורכיה לא יורשו לשאת יותר מאשה אחת. יש מוסלמים גם באנגליה וגם באמריקה, וריבוי נשים אסור בארצות אלה, ואין איש רואה בכך פגיעה באיסלם. מה שמציע חבריהכנסת קלי-בנוב — הוא השפלת האשה בכלל, והשפלת האשה המוס-למית בפרט. אנו אוסרים על תימנים ריבוי נשים — מפני שאנו רואים בריבוי נשים עלכון האדם, עלכון האשה כאדם. ואם נתיר ריבוי נשים בקרב המוסלמים פירוש הדבר שאנו מפקירים האשה המוסלמית ואנו מפלים בין

הי"ר י. בורג:

עלינו להחליט על-שם החוק. אני מצביע כל החלטה בעד, וזו שתקבל רוב תהיה ההחלטה הסופית.

מציעים להצביע בעד ונגד.

אני מעמיד להצבעה את הצעת חבריהכנסת ורהפטיג.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה 24 —

נגד 12 —

הי"ר י. בורג:

ההצעה התקבל רק אם הצעה אחרת לא תקבל רוב. נמשיך בהצבעה.

ה צ ב ע ה

הצעת חבריהכנסת י. הררי לא נתקבלה.

הצעת חבריהכנסת ע. מימון לא נתקבלה.

הצעת חבריהכנסת ר. כהן לא נתקבלה.

הצעת חבריהכנסת י. ברייהודה לא נתקבלה.

הי"ר י. בורג:

נצביע על שם החוק לפי הצעת הוועדה.

ה צ ב ע ה

הצעת הוועדה לא נתקבלה.

הי"ר י. בורג:

נתקבלה איפוא הצעתו של חבריהכנסת ורהפטיג. שם החוק הוא, איפוא, „חוק שיווי זכויות האשה". לאחר שנת-קבלו השם וכל הסעיפים — מעשרת המוצעים ונשאר, כידוע תשעה — עלינו להצביע על החוק בשלימותו, על התיקונים שנתקבלו. לפני שנקיים הצבעה זו, אתן רשות הדיבור לנציגת סיעת ויצ"ו, שתגמק מדוע נמנעה מהצ-בעה.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון:

אחרי ההצבעה.

הי"ר י. בורג:

תמיד נהגתי כך, אך אין הבדל. נצביע איפוא.

ה צ ב ע ה

חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א — 1951

נתקבל.

רחל כהן (ויצ"ו):

אני חושבת לזכות גדולה לכנסת ולזכות גדולה לי, שהגענו להתחלת חקיקת חוקים לשוויון האשה. ומכיון שאין ברצוני לקחת חלק בדבר העלול להטעות את הצי-בור, שכן עלולים לחשוב שחוק זה נותן שיווי זכויות לאשה — נמנעתי מלהצביע בעד חוק זה.

הי"ר י. בורג:

רשות-הדיבור לחבריהכנסת וילנר להודעה בשם סיעתו.

ישיבה רע"א, י"ג תמוז תשי"א (17 יולי 1951)
 — חוק שיחיי זכויות האשה (וילנר, בורג) —

בהודמנות זו אני רוצה להציע לכנסת לא להתפזר,
 אלא לדון — —

היו"ר י. בורג :

לא קיבלת רשות־הדיבור להצעה. סיימת את הודעתך.
 הודעתי לך שלוש פעמים שוועדת־הכנסת החליטה שלא
 תינתן לך אפשרות להביא הצעה. התקנון אומר שאם
 יצטרפו אליך 19 חברי־הכנסת משתי סיעות, תוכל לדרוש
 לקיים ישיבה. אני מודיע שהישיבה ננעלה.

מאיר וילנר (מק"י) :

סיעתנו, סיעת המפלגה הקומוניסטית הישראלית, נמי
 נעה מלהצביע בעד החוק הזה מכיון ששמו אינו הולם
 את חכנו, אין הוא מבטיח שוויון זכויות האשה בישראל.
 ומשאיר את אי־השוויון בהרבה ענינים ובשטחים חשובים
 ביותר, בענינים סוציאליים ובענינים של נישואין, גיטין,
 חליצה ועגינות.

חוק זה איננו חוק שוויון זכויות האשה, שהמדינה
 חצטרך לקבלו בעתיד. משום כך נמנענו מהצבעה.

הישיבה ננעלה בשעה 23.25.

נספחות

א. סדר-היום לישיבה רע"א

חוק שוויון האשה, תשי"א — 1951 (קריאה שניה).

ב. הצעת חוק שוויון האשה, תשי"א — 1951

1. שוויון לפני החוק
דין אחד יהיה לאשה ולאיש לכל פעולה משפטית ;
וכל הוראת חוק המפלה לרעה את האשה, באשר היא
אשה, לכל פעולה משפטית — אין גורמים לסיפה.
2. קניניה של אשה נשואה
לאשה נשואה תהיה כשרות מלאה לקנין ולעשייה
בקנינים כאילו היתה פנויה ; ואין קניניה שרכשה לפני
הנישואין נפגעים על-ידי קשר הנישואין.
3. חובת האשה במזונות אישה ובפרנסת ילדיה
(א) האשה חייבת במזונות אישה, והאם חייבת בפר-
נסת ילדיה, במידה שהנסיבות מחייבות ונותנות.
(ב) הסמכות לתביעות לפי סעיף-קטן (א) היא לבית-
המשפט המחוזי.
- (ג) אין בהוראות סעיף-קטן (א) כדי לגרוע מחובת
האיש לזון את אשתו ומחובת האב לפרנס את ילדיו.
4. אפוטרופסות שווה
(א) האם והאב כאחד הם האפוטרופסים הטבעיים על
ילדיהם ; מת אחד ההורים, הנשאר בחיים הוא האפו-
טרופוס הטבעי.
(ב) אין בהוראות סעיף-קטן (א) כדי לפגוע בכוחו
של בית-משפט או בית-דין מוסמך לנהוג בעניני אפו-
טרופסות על ילדים, הן על גופם והן על רכושם, בהתחשב
עם טובת הילדים בלבד.
5. זכויות בעזבונו של אדמת מולק ומיטלטלים
(א) על אף האמור בכל חוק אחר, זכויות בעזבונו של
אדמת מולק ומיטלטלים ייקבעו לפי ההוראות הניתנות
בתוספת השניה לפקודת הירושה⁽¹⁾.
6. נישואין וגירושין
אין חוק זה בא לפגוע בדיני איסור והיתר לנישואין
ולגירושין.
7. הונאה על האשה
אין חוק זה בא לפגוע בכל הוראת חוק הבאה להגן
על האשה באשר היא אשה.
8. תחולת החוק
כל בתי-המשפט וכל בתי-הדין המוסמכים לדון בעניני
המעמד האישי ינהגו לפי חוק זה.
9. תיקון פקודת החוק הפלילי, 1936
פקודת החוק הפלילי, 1936⁽²⁾, תוקן כך :
(א) פסיקה (ג) של הסייג לסעיף 181 — בטלה ;
(ב) אחרי סעיף 181 יבוא סעיף זה :
"181א. התרת קשר נישואין על כרחה של אשה
התיר האיש קשר הנישואין על כרחה של האשה,
באין פסק-דין של בית-משפט או בית-דין מוסמך
המחייב את האשה להתרת קשר הנישואין — האיש
אשם בפשע ודינו מאסר עד חמש שנים".
10. ביצוע
שר-המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה.

הסתייגויות לחוק הנ"ל

- לשם החוק
- ה ו ר פ ט י ג —
השם יהיה : "חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א —
1951".
- י ה ר ר י —
השם יהיה : "חוק לשוויון האיש והאשה, תשי"א —
1951".
- ע ד ה מ י מ ו נ —
השם יהיה : "חוק לשוויון האשה, תשי"א — 1951".
- ר ח ל כ ה נ —
השם יהיה : "חוק לחיקון מעמדה המשפטי של
האשה, תשי"א — 1951".
- י ב ר י ה ו ד ה —
(א) הסתייגויותיו לחוק לא יתקבלו) —
השם יהיה : "חוק לחיקון הגבלות אחדות לגבי
האשה, תשי"א — 1951".
- ל ס ע י פ 1
- ג נ י ר ו י ה ר ר י —
גוסס הסעיף יהיה : "האשה והאיש שווים בזכויות ;
וכל הוראה בחוק האזרחי או הדתי המפלה את
האשה באשר היא אשה או את האיש באשר הוא
איש — בטלה".
- ת ט ו ב י —
גוסס הסעיף יהיה : "האשה והאיש שווים בזכויות
ובזוכות ; וכל חוק המנוגד לכך בטל ומבוטל".

(1) חוקי א"י, כרך ב', פרק קל"ה, עמ' 1353.
(2) ע"ר מט' 652 מיום 14.12.36, תוס' 1, עמ' 268.

בשווה, בלי לפגוע בזכות בן-הזוג לתשלומים או רכוש אחר כפי שיפסוק בית-הדין לעניני המשפחה לבן-הזוג או לבנים ובנות".

לסעיף 3

ק. כה נא, וזו ורה פ ט י ג מציעים: למחוק את כל הסעיף. (חבריה הכנסת י. הררי, ור. כהן מצטרפים להסתייגות זו אם לא תתקבל הסתייגותם לסעיף 2).

י. ב ד ר —

נוסח סעיף-קטן (א) יהיה:

"האשה חייבת במוזנות אישה, אם אין הוא יכול לזון את עצמו, והנסיבות נותנות שיש ביכלתה לזון אותו; והאם חייבת בפרנסת ילדיה, אם אין האב יכול לפרנסם, והנסיבות נותנות שיש ביכלתה לפרנסם".

ז. ו ר ה פ ט י ג —

(במקרה שלא תתקבל הסתייגותו הנ"ל) —

נוסח סעיף-קטן (א) יהיה:

"בית-משפט או בית-דין מוסמך יכול לחייב את האשה במוזנות אישה ואת האם בפרנסת ילדיה, במידה שהנסיבות מחייבות ונותנות".

ג. נ י ר —

(אם תתקבל ההסתייגות של חבריה הכנסת ע. אסף,

י. הררי, ר. כהן ונ. ניר לסעיף 2) —

נוסח סעיף-קטן (א) יהיה:

"האשה והאיש שווים במוזנות, לזכות ולחובה; והאם והאב שווים בחובת פרנסת ילדיהם".

סעיף-קטן (ג) יימחק.

י. ב ד ר מציע —

להוסיף בסוף סעיף-קטן (א):

"נססקו החיים המשותפים באשמת האיש, תהא האשה פטורה מן החובה לזון את אישה".

ז. ו ר ה פ ט י ג וי, ק ל י ב נ ו ב מציעים —

למחוק סעיף-קטן (ב).

י. ב ר י ה ו ד ה מציע —

להוסיף כסעיף-קטן זה כסעיף-קטן (ד):

"האיש והאשה קובעים מתוך הסכמה את מקום מגוריהם, את אורח-חיייהם, את הנהלת המשק והרכוש המשותף ואת דרכי החינוך של בניהם ובנותיהם".

ר. כ ה ן ו נ. נ י ר מציעים —

(במקרה שלא תתקבל הסתייגותם לסעיף 2).

להוסיף סעיף-קטן זה כסעיף-קטן (ד):

"אם אחד מבני-הזוג מבזבז את רכושו הנפרד לצרכי מותרות או מתנות או בצורה אחרת וכי תוצאה מכך עלול הרכוש להפסיד מערכו יותר מחמישית, או כשיש חשש מבוסס של הברחת הרכוש הנפרד באופן אחר, זכאי בן-הזוג האחר לפנות לבית-המשפט המחוזי בבקשה להטיל עיקול על הרכוש או למנוע את הפעולות המזיקות כדלעיל".

ר. כ ה ן ו נ. נ י ר מציעים —

להוסיף סעיף-קטן זה:

"כל אדם חייב לספק את הצרכים ההכרחיים לאביו, לאמו, לסבו ולסבתו בשעה שהם מחוסרי-אמצעים וגטולי כושר-עבודה ואפשרויות פרנסה,

ז. ו ר ה פ ט י ג —

נוסח הסעיף יהיה: "האשה כאיש ראויה לכל פעולה משפטית; ואין נוהגים בכל פעולה כזאת לגבי אשה, באשר היא אשה, אלא כפי שנוהגים לגבי איש".

ר ח ל כ ה ן —

(במקרה שתתקבל הסתייגותו של חבריה הכנסת ז. ורהפטיג) —

במקום המלה "ראויה" תבוא המלה "זכאיות".

לסעיף 2

ע. א ס ף, י. ה ר ר י, ר. כ ה ן ו נ. נ י ר —

בנוסח הסעיף יימחקו המלים "ואין קניניה שרכשה לפני הנישואין נפגעים על-ידי קשר הנישואין"; הסעיף יוסמן כסעיף-קטן (א) ואחריו יבוא סעיף-קטן זה:

"(ב) כל מה שנרכש על-ידי אחד מבני-הזוג, בין לפני הנישואין ובין בתקופת הנישואין, הוא קנינם המשותף, אלא אם הוסכם ביניהם אחרת. הרכוש יהיה קנינם המשותף של בני-הזוג, אף אם הוא רשום על שם אחד מהם בלבד או מוחזק בפועל על-ידי אחד מהם בלבד. הוסכם ביניהם אחרת, בין לפני הנישואין ובין לאחריהם, לא יהיה ההסכם בריחוקף אלא אם נחתם בפני נוטריון כדת וכדין".

ג. נ י ר ו ר. כ ה ן —

להוסיף סעיף-קטן נוסף בנוסח זה:

"האשה חפשיה לבחור לה מקצוע ולעסוק בו בלי צורך בהסכמת האיש לכך".

י. ב ר י ה ו ד ה —

(אם לא תתקבל ההסתייגות של חבריה הכנסת ע.

אסף, י. הררי, ר. כהן ונ. ניר) —

נוסח הסעיף יהיה:

"(א) כל מה שהיה שייך לאחד מבני-הזוג בשעת קשר הנישואין וכל מה שרכש בתקופת קיום הנישואין במתנה, בירושה או בתוקף צוואה, וכל הפירות וההכנסות מהם, מהווים את רכוש הנספד של בן-הזוג. אין לנושים של בן-הזוג האחר כל זכות תביעה ברכוש נפרד זה. זכאית האשה להשתמש ברכוש נפרד של בעלה רק בתחום צרכי משק-הבית וחינוך הילדים בהתאם לרמת החיים הרגילה של הזוג, וכן להיפך.

(ב) כל אחד מבני-הזוג רשאי להחזיק בכל מלאכה, מקצוע או עסק, הכנסתו ממקורות אלה בתקופת קיום הנישואין הופכת לרכוש משותף של הזוג. לכל אחד מהם זכות לחצי ברכוש זה. הרכוש מתנהל כיחידה אחת בהסכמת שני בני-הזוג. כל פעולה שתיעשה ברכוש משותף זה בלי הסכמת שני בני-הזוג — תהיה בטלה. בתחומי הנהלת-משק-בית רגילה וחינוך הבנים והבנות מותר לאשה להוציא הוצאות ולחוב חובות על חשבון הרכוש המשותף, וזכות שכירות בדירת-המגורים המשותפת ותוהו-שכירות הדירה נחשבת לרכוש משותף, וזכויות בני-הזוג שוות בה אף אם קנין הבעלות שייך לרכוש הנפרד של אחד מבני-הזוג. בשעת התרת הנישואין מתחלק הרכוש המשותף בין בני-הזוג שווה

י. ב ד ר —
נוסח סעיף־קטן (ג) יהיה :
„אין הוראות סעיף־קטן (א) באות לפגוע בתקפה של צוואה“.

לסעיף 6

ג. נ י ר ות. ט ו ב י מציעים —
למחוק את סעיף 6.
ג. נ י ר —
(אם הסעיף לא יימחק) —
במקום המלים „בדיני איסור והיתר“, יבואו המלים „באיסורים ובהיתרים“.

י. ב ד ר —
נוסח הסעיף יהיה :
„אין סעיף 1 נוגע לדיני נישואין וגירושין“.

י. ה ר ר י ונ. נ י ר מציעים —
להוסיף הוראה זו :
„אך איש פנוי ואשה פנויה נישואיהם מותרים ;
וכל איסור שבחוק או בנהוג הדתי החל על
נישואיהם — בטל“.

ע ד ה מ י מ ון מציעה —
להוסיף הוראה זו :
„אך אלמנה שלא חצלו^לה מותרת בנישואין“.

ג. נ י ר מציע —
להוסיף הוראה זו :
„אך אשה שאישה נעדר כמשך תקופה של
שנתיים ואין ידיעה עליה — מותרת בנישואין“.

י. ב ר י ה ו ד ה מציע —
להוסיף הוראה זו :
„אך דין שווה לאשה ולאיש לגבי היתר נישואין
אם בן־הזוג אינו שפוי בדעתו“.

הערה :—במקרה שאחת מארבע ההסתייגויות האחרות
נות תתקבל אחרי שהסעיף נמחק, חושמט
בה המלה „אך“.

ר ח ל כ ה ן מציעה —
להוסיף סעיף־קטן זה :
„במקום ספק, קובע בית־הדין לעניני משפחה את
האימהות או את האבהות על סמך עדויות והוכח
חות שתוגשנה לבית־הדין“.

תוספת אחרי סעיף 6

ר ח ל כ ה ן —
אחרי סעיף 6 ייוסף סעיף זה :

„נטישת בן־הזוג

בן־הזוג הנוטש את בן־זוגו האחר ללא הצדקה
מספקת למשך זמן של יותר מ־20 יום, בלי
להבטיח את צרכי משק־הבית, דינו — קנס
עד 200 לירה או מאסר עד 6 חודשים או שני
הענשים יחד“.

ת. ט ו ב י —

אחרי סעיף 6 ייוסף סעיף זה :
„שכר שווה
האשה והאיש יקבלו שכר שווה בעד עבודה
שווה“.

אלא אם כן יוכח כי אדם זה משולל כל רכוש
או מקורות־הכנסה המאפשרים לו לעשות זאת“.

לסעיף 4

י. ב ד ר מציע —

למחוק את המלה „הטבעיים“.

ק. כ ה נ א —

נוסח הסעיף יהיה :

„בית־המשפט או בית־הדין המוסמך ינהג בעניני
אפוסטרופסות על ילדים, הן על גופם והן על
רכושם, בהתחשב בטובת הילדים כלכד. דין שווה
לאב ולאם לאפוסטרופסות“.

י. ב ר י ה ו ד ה ור. כ ה ן מציעים —

להוסיף סעיפים קטנים אלה :

„(ג) בשעת פירוד בין בני־הזוג, בין אם הפירוד
הוא זמני או קבוע, הרי בהעדר הסכם בין בני־
הזוג, יחליט בית־הדין לעניני משפחה אצל מי
צריכים להיות הבנים והבנות ועל דמי החזקהם.
ועליו להתחשב בעיקר בטובתם החמרית וה־
רוחנית של הבנים והבנות. דינם של בנים ובנות
שנולדו מחוץ לנישואין שווה בכל לאלה שנולדו
בנישואין“.

(ד) אב שאינו מספק לבנו ולבתו, שלא הגיעו
לגיל ט"ו שנה, צרכי־אוכל, הלבושה, דיור וחינוך
לפי הכנסתו ואפשרויותיו, בידעו שהבנים או
הבנות נתונים בחזקתו ובטיפולו של איש אחר
ושאין לו לאותו איש אחר האמצעים להחזקת
הבן או הבת, חייב לשלם לאותו איש בעד
ההחזקה פיישלושה בעד התקופה שלא סיפק
את הצרכים הנ"ל או שאיחר בסיפוק הצרכים,
נוסף לנ"ל אם תקופת אי־סיפוק הצרכים ארכה
יותר מ־3 חודשים, דינו של אב זה — קנס עד
מאתיים לירות או מאסר עד ששה חודשים או
שני הענשים גם יחד. דין זה חל גם על האם
בתנאים דומים“.

לסעיף 5

ז. ו ר ה פ ט י ג מציע —

למחוק את הסעיף.

ז. ו ר ה פ ט י ג מציע —

להוסיף בסוף סעיף־קטן (א) את המלים : „אולם
מזונות האלמנה והבנות עד שתינשאנה יוטלו על
העובדן לפני חלוקתה“.

ק. כ ה נ א מציע —

להוסיף בסוף סעיף־קטן (א) את המלים :
„אולם זכות האלמנה למזונות אחרי מות אישה
שמורה לה והיורשים חייבים בהם“.

י. ב ד ר וי. ק ל י ב נ ו ב —

נוסח סעיף־קטן (ב) יהיה :

„הוראות סעיף־קטן (א) יחולו על כל עובדן של
אדם שמת אחרי שנכנס חוק זה לתקפו“.

ה. ב ר ר ב ה א י. ק ל י ב נ ו ב וי. ו ר ה פ

ט י ג מציעים —

בסעיף־קטן (ג), למחוק את המלים :
„אך על אף האמור בכל צוואה, יהא שמור
לבן־זוגו של המנוח החלק בעובדן שהוא זכאי
לו לפי סעיף־קטן (א)“.

לסעיף 8

ק. כהנא —

נוסח הסעיף יהיה:

„כל בתי־המשפט ינהגו לפי חוק זה; כן ינהגו לפי חוק זה כל בתי־הדין המוסמכים לדון בעניני המעמד האישי, מלבד לענינים הנתונים לסמך כותם המקבילה של בתי־הדין הדתיים ובתי־המשפט האזרחיים“.

ז. וררה פטיגווי. קליבנוב —

נוסח הסעיף יהיה:

„כל בתי־המשפט ינהגו לפי חוק זה; כן ינהגו לפי חוק זה כל בתי־דין המוסמך לדון בעניני המעמד האישי, אלא אם כל הצדדים הם בני שמונה־עשרה שנה ומעלה והסכימו לפני בית־הדין, מרצונם הטוב, להידיין לפי דיני עדתם“.

י. בדר מציע —

להוסיף סעיף־קטן זה:

„על אף האמור בכל חוק אחר, מותר יהיה להביא תביעות לפי סעיפים 4 ו־5 לפני בית־המשפט המחוזי“.

ת. טובי מציע —

להוסיף לסעיף 8 את הפסקה:

„בתי־הדין הרבניים ושל יתר המוסדות הדתיים בטלים כסמכות משפטיות לדון בעניני המעמד האישי של האשה“.

תוספת לסעיף 8

רחל כהן —

אחרי סעיף 8 יבוא סעיף זה:

„בתי־דין לעניני משפחה

יוקמו בתי־דין לעניני משפחה; סמכותם, הרכבם, מקום מושבם ותחום שיפוטם ייקבעו על־ידי שר־המשפטים בתקנות“.

י. בריהודה —

אחרי סעיף 8 יבוא סעיף זה:

„בתי־דין לעניני משפחה

יוקמו בתי־דין לעניני משפחה לגבי שאלות רכוש, מזונות, וזכויות על הילדים“.

לסעיף 9

א. ג'ורג'ה מציע —

למחוק פסקה (א).

ג. דין יחשבונו של ועדת־החקירה הפארלאמנטארית בענין עצירי המחנה בג'למי (*)

מבוא

בהתאם להחלטת הכנסת מיום כ"ב באייר תשי"א (28 במאי 1951) (**) להקים ועדת־חקירה פארלאמנטארית מבין חברי־הכנסת לשם חקירת התנהגות המשטרה כלפי העצורים, שנעצרו בתוקף צו של ממלא־מקום שר־הבטחון, לפי תקנה 111 מתקנות ההגנה (שעת־חירום), 1945, נבחרה בישיבת הכנסת מיום כ"ט באייר תשי"א (4.6.51) ועדה בת 7 חברים.

שמות חברי הוועדה: יוחנן בדר, הרצל ברגר, דוד כהן, זרח ורדפטיג, אידוב כהן, יוסף ספיר, חנה למן — נבחרה כיושב־ראש הוועדה.

למען הקל את עבודת הוועדה ניתן לה כתב־סמכות מאת שר־המשפטים, לפי פקודת ועדות־החקירה.

שר־המשפטים מינה — לפי בקשת הוועדה — את מר שמעון עינת כיועץ משפטי ליד הוועדה.

הוועדה קיימה 18 ישיבות בירושלים ובתל־אביב. הוועדה גבתה עדויות מפי עצורים ומפי אנשי המשטרה בכל הקשור בפרשת ג'למי. היו תלונות גם על אופן החקירה בכלא ירושלים, אולם בהתחשב עם המשפט התלוי ועימך נגד העצורים האלה, העדיפה הוועדה לא לחקור בכך.

עדות המשטרה

1. הכנת מחנה ג'למי

אור ליום 15/5 קיבל הקצין שיף פתק, שנשלח בלילה מירושלים על־ידי המפקח הכללי של המשטרה מר סחר. בפתק זה נדרש הקצין שיף לנסוע לחיפה כדי

לקבל מידי הצבא את מחנה ג'למי ולהתקינו כמחנה עצורים למספר ניכר של אנשים.

הקצין שיף יצא מיד לחיפה, קיבל את המחנה מידי הצבא, נפגש עם הקצין שור ומסר לו הוראות להקמת המחנה.

2. קבלת העצורים במחנה ג'למי

בליל 16 במאי 1951 הועברו מבית־המעצר הנמצא במטה המשטרה בירושלים, 15 עצורים ועצורה אחת למחנה ג'למי. העצורים הועברו בשתי מכוניות תחת משמר של 10 שוטרים וסמל בפקודו של הקצין אורטר. העצורה הובאה במכונית מיוחדת, מלווה על־ידי השוטרת אסתר כהן. העצורים יצאו את ירושלים בשעה 12.00 בלילה בערך והגיעו למחנה בשעה 3.40, אור ליום תמישי 17/5.

בהגיע העצורים לג'למי נמצאו במקום: סגן מספד מחוז חיפה א. שור והקצינים אורן, קרמר ובראונטל. המפקח בראונטל מונה כאחראי לבית־המעצר בג'למי. במקום נמצא סגל של 14 סמלים ושוטרים, שהורכב על־ידי ס. מ. מ. שור מבין אנשי המשטרה הניידת בחיפה ועכו.

העצורים הורדו מהמכוניות והוכנסו לתוך המחנה. כל מכונית נעצרה כשגבה פונה לפשפש שער הכניסה למחנה, והעצורים הועברו אתו אחד דרך מעבר צר שרחבו כמטר.

על אופן ההורדה נחלקו דעות אנשי המשטרה: בראונטאל העיד שהיה חשש לנסיגות אי־ציות והתמרדות, ועליכן הוא נתן הוראה להריץ את האנשים על

(*) נדפס כנספח ל„דברי הכנסת“ בהתאם להחלטה שנתקבלה ביום ג' באב תשי"א (5 באוגוסט 1951) בישיבת המשותפת של יושב־ראש הכנסת, סגני היו"ר ונציגי הסיעות.

(**) „דבריה הכנסת“, חוברת כ"ח (מושב שלישי).

עצור אחד התאונן שעבד בניקוי בית-כסא ובשעה שהשוטר שהיה ממונה עליו הלך להביא לו מקל, אמר שוטר אחר: "ובידיים אינך יכול?"

עצור שני טען שנצטווה לפתוח בידים בית-כסא תחום וסירב.

השקאת הגינה הנמצאת מחוץ לשער המחנה נעש-תה בריצה, וכן הבאת המים.

המתיתות נמשכה כל ארבעת הימים הראשונים, ונמשכו גם העלכונות עליידי השוטרים.

3. תרגילי-הסדר

העצורים הוצאו בכל יום (חוץ משבת) לתרגילי-סדר. תרגילים אלה בשעות לפנה"צ שנמשכו כשעה וחצי—שעתיים התנהלו בפקודת סמל תורני. בשעת התרגילים הושמעו עליידי הסמל פקודות ריצה מהירה, הע"נשת המפגרים בפקודת "ארצה פול", פעמים רבות קרי"אות עלבון: "להרים את הרגלים עד הבטן המחוברין", וכן בעט באתוריהם של הרצים. התלונות היו בעיקר לגבי יום א' 20/5. אחד העצורים, אשר שוחרר עליידי הרופא מתרגילי-סדר בגלל רגליו החלולות, הושכב על הארץ למשך זמן התרגילים. כעבור ימים אחדים הוטל פיקוד התרגול על אחד העצורים.

לא היו תלונות במשך כל הזמן לגבי המזון וטיבו. היה לעצורים מטבח כשר שניהלהו בעצמם. השיכון היה מרווח. התאוננו רק על תוסר ספרים ועתונים. היה מקום תפילה וכן הובא ספר תורה. (ביומן המחנה נמצאה רשומה הראה של מר שור, להתקין את המזונות שכבר הובאו למחנה).

4. תלונות אישיות

דניאל רפול —

א) בשעת תרגילי-הסדר הוכה הוא וכן אחיו אליהו רפול עליידי הסמל המתרגל. הוא קיבל מכות בשעת הריצה מדי עברו עליידי הסמל, ואחר-כך בשעת מילוי פקודה "ארצה פול" הוכה במקל ממטאטא שהיה בידו של הסמל והמקל נשבר על גופו. עדות זו אושרה עליידי עצורים אחרים; ב) בשעה שהגיע המשלוח השני של העצורים היו התאים סגורים, ורפול לא יכול היה לראות את הנעשה בחצר אלא דרך סדק צר מחתל לדלת. שמע צעקות ועודד את העצורים בצעקה: "אל תפחדו". השוטרים הוציאו לאחר זה את דניאל רפול לחצר ונתנו לו פקודות "ארצה פול" הרבה פעמים.

העצור אליהו רפול התאונן גם הוא, שהוכה בשעת תרגילי-הסדר.

מרדכי וורמטר (קטע מעדותו):

"במכלאה ראיתי את יתר החברים מסתובבים בעיגול ושוטר אחד נתן קצב: "שמאל ימין". לפי הקצב הזה הלכנו במכלאה מסביב. השוטר זירז את הקצב ואני לא הלכתי יותר מהר. עליידי כך נוצר רווח בין האדם לפני וביני. כשהרווח גדל ניגש אלי שוטר, שם לי רגל ורצה להפיל אותי. לא נפלתי, אך עליידי כך הרווח שנוצר הוקטן. לא רצתי והרווח שוב גדל, והשוטר שוב ניסה לשים לי רגל. פרשה זו חזרה כמה פעמים. התרתחתי וצעקתי לשוטר: "אינני הכלב שלך". השוטר לא הגיב על כך, וכפי שאמרתי, פרשה זו חזרה עוד כמה פעמים, ולבסוף פקד השוטר שנתן את הקצב: "תביאו את החייל לצינוק". הוציאו אותי החוצה ובדרך לצינוק שוב עמדו שוט-

מנת "להטיל משמעת". הקצין שור העיד, שמאחר שהי-עצור וורמטר שירד ראשון גילה התנגדות והיה חשש לעזרה מבחוץ, ניתנה פקודה עליידי בראונטאל לרוץ, והוא הסכים לפקודה זו.

רוב השוטרים הכחישו שניתנה פקודה להריץ, אחד או שנים אמרו שהעצורים רצו.

כולם הכחישו את קריאות העלבון, וביחוד את הפקודה לכוון את המקלע לחצר בשעה ששם עמדו העצור רים. סיפרו על קריאות-גנאי של עצורים, כגון "מלאכת רשעים".

עדות העצורים

1. קבלת העצורים במחנה

מרים ברונר ירדה ראשונה ונצטוותה לרוץ. לאחר שהחלה לרוץ התערבה השוטרת ומנעה ממנה את הריצה. אחריה ירד שמעא, ברגע שירד שמעא ממכונית המשטרה נתפס בשתי ידיו עליידי שוטרים שנצבו לצדו, ומיד נדחה לכיוון פשפש הכניסה לשולחן-הרישום כשהם בוטחים בו.

יתר העצורים מעידים, כי אף הם נתפסו ונדחפו באותה צורה. אחרי-כן ניתנה פקודה לרוץ דרך המעבר המוביל למכלאה ולהיכנס לחוכה. במעבר נדחפו העצורים לפעם לפעם עליידי שוטרים שעמדו בתוכו עד הגיעם למכלאה. גם במכלאה נצטוו להמשיך בריצה בשורה רפית. אחדים מהעצורים העירו שקיבלו בעי-טות בעברם את המעבר וחיו ריצתם במכלאה. אחד העצורים התעלף ונגרר עליידי שוטרים הצדה, עד שהתי-אושש ונצטווה להמשיך לרוץ. השוטרים צעקו והשמיעו כלפיהם דברי עלבון, קריאות-גנאי והפתרה, כגון: "לא תצאו מכאן חיים; נעשה מכם גל עצמות; אין לכם כוח לרוץ, ולהצית מכוניות אתם יכולים; מגיפי דגל לבן לעבדאללה". כן שמעה פקודה לזקוף על הגג: כוון את המקלע לחצר. עצורים אחדים הוצאו מהשורה והר-עמדו לאורך הגדר, כשפניהם לגדר וידיהם מורמות. לאחר ריצה והליכה לסירוגין, הוכנסו אחרון העצורים לתאו. במשך השעתיים האלה הוצא כל אחד ואחד מה-עצורים מהמעגל והובא לחדר-הרישום. כאן נצטוו להת-פשט לשם חיפוש בגדיהם, מכל אחד נלקחו החפצים (כל החפצים פרט לבגדיהם) והוחזרו לו עם עזבו את המחנה. בדרך לתחנת-רישום זו יבדרך חזרה לתאים נדחפו העצורים. הם נצטוו להשתמש בכיטיים כגון "תודה רבה, אדוני השוטר", ואחדים שסירבו נענשו בסטירות-לחי או הרצה ובעיטות. העצור שדמי טען שמפקד המחנה, הקצין בראונטאל, דחפו בתר-הרישום.

לאחר פרוצדורה זו הוכנסו העצורים לתאים. ראשון הוכנס שדמי, בערך 10—15 דקות אחרי הגיעו למכלאה. האחרונים הוכנסו לתאיהם לאחר שעתיים בערך של ריצה והליכה במכלאה. התאים הם מרווחים, היו בהם מזרנים בלי מיטות, אם כי נמצאו במחנה מיטות. מרים ברונר קיבלה מיטה. כעבור 3-2 ימים ניתנה פקודה האוסרת את הישיבה על המזרנים.

למחרת, ביום ששי 18/5, הגיע משלוח שני של עצורים והם נתקבלו במחנה באותה צורה.

2. 4 הימים הראשונים (17—21 במאי 1951)

העצורים נצטוו לעשות כל פעולותיהם מחוץ לתאים בריצה (לקבלת איכל, לבית-הכבוד, בהורדת מטען ממכוניות, לבית-התפילה וכו').

שבתאי יודלביץ. (בגיל 40 בערך) —

מסר שנצטווה לרוץ, קיבל בעיטות, במקום צנוע בגופו והתבייש להראות סימנים לרופא. לא עשה תרגילים מימיו והיה לו קשה לרוץ. לעגו לו, תפסו אותו במכסוי וזרקו אותו. בגידו נקרעו. בגלל פיגוריו האריכו את התרגילים כ־20 דקה לערך כעונש על הקבוצה כולה.

העיד שבזמן שהיה עוד במכונית בבואו לגילמי שמע צעקה: "תן עוד חתיכה" יחשב: "אולי הם מתכוונים לחתיכת סבון". כשהיה במכלאה שמע צעקה: "הכניסו את החתיכה השמנה".

מרים ברונר —

אחד הזוטרים העליב אותה בניבול-פה. התאוננה שהלק מבגדיה שנשלחו על-ידי הוריה לא נמסר לה.

5. אחר 4 הימים הראשונים

אחר 4 הימים הראשונים, היינו לאחר ביקורו של כ. מ. כ. נחמיאס — פנה המתיחות במחנה, ויחס המשרה היה הוגן יותר.

מכתבי העצורים למשפחותיהם

העצורים העידו, כי נמסר להם שהם יכולים לכתוב למשפחותיהם. ניתן לכל אחד נייר ועפרון. העצורים כתבו ונמסרו את המכתבים. המכתבים לא הגיעו לתעודתם. אחוים מן העצורים ראו את המכתבים האלה בתיקיו של הקצין החוקי. עדות זו נתאשרה גם על-ידי באי-כוח המשטרה, שטענו כי המכתבים היו דרושים להם כדוגמת כתביד לצורך החקירה.

ערעורים לוועדה המייעצת

כן נמסר לעצורים שיש להם הזכות לערער על מעצרב בפני הוועדה המייעצת, הפועלת בהתאם לתקנה 111 לתקן נות ההגנה (שעת-חירום), 1945. כ־20 כתבו כל העצורים לאותה ועדה ומסרו את ערעוריהם. גם מכתבים אלה לא הגיעו לתעודתם.

גם עדות זו אושרה על-ידי המשטרה, שטענה כי הערעורים לא נמסרו לוועדה המייעצת, הואיל והעצורים שוחררו בינתיים. אולם אין אנו מקבלים הסברה זו, כי היה רווח-זמן של לא פחות משבועיים בין תאריך הערעור רים לבין שחרור חלק מן העצורים ששוחררו לאחרונה.

העברת העצורים לירושלים

משלוח ראשון של עצורים הוחזר אור ליום 21/5 מגילמי לירושלים. את העצורים העירו ב־2 בלילה, הם קיבלו חפציהם והועלו במכונית מלווה שוטרי המקום. המכונית תעה בדרך והגיעו לירושלים רק כעבור 4½ שעות בערך. בדרך ביקשו העצורים רשות לרדת לעשות צרכיהם. הדבר לא ניתן להם ונאמר להם, "תעשו במכני סיים". לעומת זאת ירדו הזוטרים לעשות צרכיהם בדרך. עציר אחד עשה צרכיו במכונית.

דבר זה נתאשר בעדות המשטרה. ההסברה היתה שהואיל והעצורים לא היו כבולים, לא יכלו להרשות להם לרדת בלילה מהמכונית מטעמי בטחון. אולם ידוע לנו שהמכונית עברה ברכה ליד כמה תחנות-משטרה ויכלה להתעכב שם ולהוציא את העצורים בלי חשש בריחה.

רים. סירבתי לרוץ ושוב נתנו לי בעיטות ודחיפות עד הצינוק שהיה חדר-מעצר מבודד. לפני שהגעתי פקד עלי שוטר: "הורד את הכובע". מיד הורדתי את הכובע. הצטרפתי על כך, כי אני בן-אדם דתי ואין לשוטר סמכות לצוות עלי להוריד את הכובע. איננו מבין מדוע הורדתי את הכובע, אך זוהי עובדה. השוטר נתן לי כיפה בכיס ואחר-כך חבשתי. ייתכן כי בגלל זה הורדתי את הכובע. השוטר פתח את דלת התא, הכניס אותי ונתן לי סטירה על העורף.

שם שהיתי שלוש שעות. ישנתי שם קצת. לא היה משהו מיוחד.

בבוקר, בשעה 6.00 בערך, פתחו את הדלת והוציאו אותי שוב החוצה. בדרך מהמכלאה שוב אמרו לי שאני צריך לרוץ; ואני — אינני רץ. אני מקבל בעיטות ודחיפות.

אני נכנס למכלאה. אחד הזוטרים שהלך אתי שאל: "עכשיו תרוץ?" אמרתי: "לא. איני יכול לרוץ". הוא התחיל להתוכח אתי: "מה זאת אומרת אינך יכול לרוץ?" אני אמרתי שבשום אופן איני יכול לרוץ. אחד הזוטרים אמר: "אל תתוכח אתו". אני חוטף סטירת-לחי והמשקפיים שלי עפו למרחק כמה מטרים, ואז מתחילה הפרשה: אחד סוחב בשערות ומאחורנית מיהו במקל; ושוב מתחילים לסחוב אותי. כשסוחבים — אני נגרר; כשעוברים בים — אני נשאר. אני בשלי — אינני רץ. וכך סוחבים אותי סביב המכלאה. כנראה שהשוטרים התעייפו; אחרי כך עוזבני אותי, מחזירים לי את המשקפיים ומביאים אותי למשרד למסור את החפצים לפקדון.

בדרך שוב עומדים שוטרים בכל כמה מטרים. אני מקבל בעיטות ודחיפות. פתאום אני מקבל מכה במקל על הראש; הראש מסתחרר ואני נופל. אחרי ששכבתי, צעק עלי השוטר: "תקום כבר!" אחרי-כך אמר השוטר: "עכשיו אינך צריך לרוץ. אתה יכול ללכת". אני הולך. נכנסנו למשרד. שם מצויים עלי להתפשט. בודקים את כל החפצים ורושמים כל מה שנלקח ממני.

אחר-כך ניגש אלי השוטר ואומר: "תאמר: תודה רבה, אדוני הסמל". אמרתי: אינני מוכן לומר תודה רבה, אדוני הסמל. ואז אני מקבל סטירת-לחי. הוא חוזר על דבריו ואני בשלי, ושוב אני מקבל סטירת-לחי וכך שלוש פעמים. כולה הזמן אני טוען: בשום אופן לא תכריחו אותי לומר תודה רבה. בזה נגמר העסק. לא אמרתי תודה רבה.

שוב מוציאים אותי החוצה, מכניסים אותי למכלאה ושוב מתחילה פרשת המכות. אומרים: "תרוץ עכשיו". ושוב סוחבים אותי בידים ובשערות.

ורמסר מסר משקפיו ולקחו ממנו והוחזרו לו רק לאחר שפנה לרופא. התאונן על פצע בראשו כתוצאה מן המכות.

י. אהרונוב —

העיד שנצטווה לרוץ וסירב, טען שאיננו יכול לרוץ לאחר שביית רעב שלו, נדחף במקל בגבו עד שהוכנס למכלאה. במכלאה שוב נצטווה לרוץ, וכשסירב נתנו לו מכות. כאשר נעמד ניתנו לו פקודות "ארצה פול" במהירות גדולה שלא יכול לקיים אותה. בחזר-הרישום נצטווה לומר "תודה רבה", סירב להודות. הוציאו אותו שוב לחצר, הריצו אותו ותבעו ממנו לומר "תודה רבה". ביקש לשחררו מאמריה זו, וכאשר לא נענה אמר: "אני מודה לכם על כל מה שעוללתם לנו". לאחר זאת הוכנס לתאו.

ביקור הוועדה במחנה ג'למי

הוועדה ביקרה במחנה וסיירה בו בליווי הקצין אורן והעצור שמעא. מחנה ג'למי ותחנת המשטרה יגור הסמוכה לו בנויים על גבעה מבודדת, במרחק כמה מאות מטרים מן הכביש הראשי ובמרחק ניכר מכל מקום ישוב. במורד הגבעה מצד אחד נמצאים צריפים רבים של מחנה צבאי שאין בו צבא. ראינו את השביל, המכלאה, התאים, התא ששימש חדר-טיפולה וחדר-אוכל, המטבח, הגינה וחדר-הרישום. כל השטח איננו גדול, ואדם הנמצא בחדר-הרישום יכול לשמוע דברים הנאמרים בחצר בקול רם. הגינה שהי עצורים עבדו בה היא מעבר לשער הכניסה. (כמה מחברי ועדת-החקירה תמחו על כך שהיה צריך להוציא אסיר אל מחוץ לשער רק כדי להישקות את הגינה, בשעה שהיתה סכנת בריחה לפי טענת המשטרה).

הקצין אורן הסביר לנו שדרושים היו אמצעי-הזרחה רבים, כדי למנוע בריחה. כדוגמה הצביע על סולם המוליך לגג ומי שמגיע לגג יכול לרדת מעברו השני ולהימלט.

נוכחנו בביקורנו ששני השלבים העליונים של הסולם היו מחושמלים, ואחד המלווים שטיפס על הסולם קיבל זרם ונזרק למטה. על הסולם לא היה כל שלט אזהרה. לא ידוע לנו, אם זרם החשמל היה גם בזמן שבמחנה היו עצורים.

העדות

בנוגע לעובדות-יסוד איתרו עדויות העצורים זו את זו. היו סתירות בעדויות אנשי המשטרה. אשר לשוטרים ולסמלים לא יכולנו להשתמש בעדותם, כי רובם זכרונם היה לקוי ביותר, לא ראו דבר ולא שמעו דבר, אם כי לפי מקום הימצאם יכלו לראות ולשמע.

הקצינים העידו שהיה שימוש בכוח בשעת הרצת העצורים, אבל הכיבוש שהיו מכות. פרט להתנהגות של סמל אחד, אשר בית-הדין החוקר של המשטרה כבר קבע שיש יסוד להעמידו למשפט. אנו מביאים בזה קטע ממכתב אישי וסודי ששלח בית-הדין החוקר של המשטרה לסגן המפקח הכללי, בהתאם להוראות שקיבל ממנו: „הנני חושבים לנכון לציין בפניך כאן, כי גם אם לא ניתנו הוראות על-ידי מישור למישהו להכות או לבעוט, הרי היה זה סוד גלוי לכולם שדברים אלה נעשו, בפרט בבוקר הבאת העצורים הפוראדיים מאוחרים יותר. אנו חושבים שנהאר בנאמנות את האווירה ששררה בבית-המעצר, אם נגיד כי כל הדרגות שאתם דיברנו, הביעו את פלאות כנה על שטיפולם — הטוב מאד לדעתם — בעצור רים אלה שימש נושא לחקירה משמעתית“.

על מטרת הרצת העצורים בלילה הראשון ולאחריו ניתנו הסברים שונים על-ידי האחראים במשטרה. הקצין אורן אמר, שההרצה היתה דרושה מטעמי זיהרות ומש-מעת. מפקד המחנה בראונטאל, וכן מר שור, אמרו שמספר השוטרים היה נמועט והיה חשש להתמרדות; חשש זה נתעורר, כאשר ירד העציר הראשון וורמסר והתנגד למש-טרה. הסברה זו לא נתקבלה על-ידינו, מאחר שעל-פי יומן-המשטרה היו במקום 10 שוטרים, 4 סמלים ו-4 קצינים, נוסף לזה היו 10 שוטרים. סמל וקצין שליוו את השיירה מירושלים. ביחוד מאחר שהמשמר מירושלים ששהה במקום רק 20 רגע אפשר היה לעכבו לשם הגברת השמירה בשעת קבלת העצורים. מפקד המחנה טען שהמשמר היה עייף ולא היתה לו סמכות לעכבם; אפילו כן — אין זה

מסביר את ההרצה בימים הראשונים שלאחר הלילה הראשון וכן בזמן קבלת המשלוח השני. כן לא נתקבלה הסברה השניה על התנגדות וורמסר שגרמה לפקודה. הוכח שהראשונה ירדה מרים ברונר והיא נצטווה לרוץ. וורמסר לא היה בין 4-3 הראשונים. שלושת הקצינים הנ"ל הסבירו, שההרצה וכן פקודות „ארצה פול“ היו הכרחיות „כאמצעי בדיק להטלת משמעת“. אף אילו היה כך, היה זה אמצעי פסול לדעתנו.

מעדותו של הקצין אורן השתמעה האפשרות שהיתה תביעה מאת העצורים לומר „תודה רבה, אדוני“, כי „זהו הנוהג במשטרה להודיך את האסיר לדבר בנימוס“.

לפי הסברת הקצינים נלקחו המשקפיים מטעמי זהירות, הואיל והיו מקרי החאבדות בבתי-סוהר בארץ באמי צעות משקפיים, אבל כיון שנלקחו רק משני עצורים ולא מכל ארבעת מרכיבי המשקפיים, מתקבל על הדעת שזה היה עונש ולא אמצעי זהירות.

בנוגע למה שהיה במחנה אנו מאמינים לעצורים שמעא וטדמי, שעדותם על מה שראו משמשת בשבילנו בסיס, והם אישרו את תלונות העצורים האחרים.

הקצין אורטר, שליווה את השיירה מירושלים ושהה במחנה 20 דקה, העיד גם הוא. אמנם בעדותו לא נתן פריט מלאים על כל מה שהיה במחנה, אולם העיד שבשובו לירושלים באותו יום, ב-17/5, מסר למפקדו לרמן: „קבלת פני העצורים במחנה ג'למי לא מצאה חן בעיני“. לרמן העיד שמסר לאברהמי, והקצין אברהמי מסר דברים אלה למפקח הכללי, מר סחר, שהיה נוכח באותו מקום.

אופי עדות העצורים

במידה שהעצורים העידו על עובדות-יסוד, ניכרים דבריי-אמת. אשר להערכות שאחדים מן העצורים הוסיפו לעדותם, היה בהן מן ההפרזה ומידת מריחות ניכרת. היו גם הופעות מיוחדות, לא אפייניות ליתר העצורים, לדוגמה: דניאל רפול (בן 15½), שהשתמש בדברי חוצפה בשעת עדותו, והעד ש. לורנץ, אשר כיוון בגלוי את הערכתו לשם יצירת רושם פוליטי מסויים בדעת הקהל.

היו אשר ניסו להשוות את המשטרה ואת מחנה ג'למי למחנות בגרמניה הנאצית. השוואה זו שאין לה שחר, עומדת בניגוד למציאות, כפי שתוארה על-ידי העצורים עצמם, ופוגעים בדברי ההפרזה הקשים שבהשוואה זו.

אופי עדות המשטרה

שוטרים וסמלים לא זכרו דבר, לא ראו ולא שמעו, העידו עדות חלקית. מתקבל על הדעת שבמכתוון העלימו מן הוועדה עובדות מסוימות. הם הכחישו דברים אשר קצינים אישרו אותם.

הקצין הופשטר נשלח על-ידי מטה המשטרה לחיפה להיפגש עם אנשי המשטרה שעלולים היו להופיע בפני הוועדה (קצינים, סמלים ושוטרים), על מנת להדריך אותם בכל הנוגע לשאלות משפטיות הנוגעות לפקודות המעצר והעדות-החקירה הפארלאמנטארית. פגישה זו התקיימה בחיפה בשבת 9/6, בהרכב מעורב בלתי-רגיל של קצינים ושוטרים. על-פי עדות הקצין הופשטר, הוא נתן להם הסבר כללי וראה גם צורך בשיחה כללית. מאחר ששרר מצב-רוח של דכאון במשטרה בקשר לוויכוח בכנסת, בעת תונות ובציבור בענין זה. אחת-צ' פנו אליו יחידים בשאלות שעניינו אותם.

- ש. — אני שואל אם לא ישבת.
- ת. — אני יושב שעות רבות בפגישות. במשטרה יש כל מיני פגישות.
- ש. — אני שואל על פגישה עם הקצין הופשטטר ביום שבת, 9 ביוני, היתה פגישה כזו או לא ?
- ת. — בקשר למה ? יש לי פגישות רבות.
- ש. — אני שואל אם היתה פגישה ביום 9 ביוני, בחיפה. בה השתתפת גם אתה והיה נוכח הקצין הופשטטר?
- ת. — איני זוכר.
- ש. — מאיזה אזור הופשטטר ?
- ת. — מתל-אביב.
- ש. — ואם אני שואל אותך אם היתה פגישה מיוחדת לפני שבועיים עם קצין שבא לפגישה זו מתל-אביב, אתה אינך זוכר ?
- ת. — לי לא היתה פגישה מיוחדת.
- ש. — איני אומר פגישה מיוחדת, אלא פגישה בה השתתפת אתה והקצין הופשטטר בחיפה ב-9 ביוני.
- סגן המפקח הכללי, מר נחמיאס, הסביר התנהגות זו של השוטר מסינגר לפני ועדת-החקירה, ב"לויאליות השוטר לכוחות המשטרה".

- השוטר מסינגר, אשר נשאל ראשון בניין פגישה זו, הכחיש כליל, לאחר שניסה להתחמק מתשובה. אולם עדים שהופיעו אחרי, אישרו את נוכחותו באותה ישיבה. וכאן קטע מעדותו, תוך לחץ החקירה :
- ש. — אתה מכיר את הקצין הופשטטר ?
- ת. — כן.
- ש. — מתי ראית אותו בפעם האחרונה ?
- ת. — ביום ב' כאן.
- ש. — אתה נמצא בחיפה ?
- ת. — כן.
- ש. — ההתקיימה פגישת שוטרים ביום שבת, 9 ביוני. בחיפה ?
- ת. — על סמך מה פגישה של שוטרים ?
- ש. — היית בפגישה של שוטרים ? היתה איזו התייעצות בנוגע לעדות זו ?
- ת. — לי לא אמרו שום דבר.
- ש. — איש לא אמר לך דבר ?
- ת. — בקשר לזה — שום דבר.
- ש. — לא ישבת בפגישה עם שוטרים ביום 9 ביוני, בחיפה ?
- ת. — בקשר לזה ?

סיכום

- א. לאור העובדות והמסיבות שנתבררו מוצאת הוועדה, כי התנהגות המשטרה במחנה גילמי כלפי העצורים במקום היתה בניגוד לחוק, פוגעת בעצורים ובכבוד האדם, במקרים רבים בלתי-הוגנת ומשפילה, ואין לה מקום במדינת-ישראל.
- ב. לא היתה הצדקה כלשהי לאמצעים החמורים שנקטו על-ידי המשטרה.
- ג. לא היתה שום הצדקה בידי המשטרה לעכב את מכ-תבי הערעורים של העצורים אל הוועדה המייעצת.
- ד. האווירה שהקצינים האחראים יצרו עם הקמת המחנה — עוודה בקרב השוטרים והסמלים את ההנחה, כי רצוי להנהיג משטר חמור ביותר כלפי עצורים אלה. כן יש לציין, כי הקצינים, הסמלים והשוטרים שהיו קשורים בגילמי לא ידעו את החוק וההוראות לטיפול בעצורים וזכויותיהם, ובמידה שהיו הוראות כלליות — התעלמו מהן.
- ה. הוועדה מוצאת, כי שליחותו של הקצין הופשטטר
- לשוטרים וקצינים שהיו קשורים בגילמי — לא היה בה כדי להקל על עבודת הוועדה, והיא גרמה לכך, שהעדים מצד המשטרה נמנעו מלתת לחעדה את האיני-פורמאציה והפרטים, שהיו מאירים באור נכון כמה מהתופעות בגילמי.
- שלושה מחברי ועדת-החקירה דעתם בניין שליחותו של הקצין הופשטטר שונה מזו, והיא, כי מר הופש-טטר רשאי היה להרצות בפני המשטרה על העניינים של ועדת-החקירה. העובדה, שהשוטרים העידו כפי שהעידו ושלא היה למעשה תיאום ביניהם לבין הקצינים, מוכיחה הוכחה ניצחת, שלא היתה הדרכת עדי-יות. אילו נתכוונו להדריך עדי-יות, לא היו בוחרים בקצין הופשטטר, שהיה רחוק מכל העניין, אלא באחד מן הקצינים הקשורים בגילמי.
- ו. הוועדה מוצאת לחובה לציין את היחס הבלתי-רצוי, החשרני, מצד כמה מעדי המשטרה כלפי הוועדה ככאי-כוח הכנסת והציבור. יחס זה מעורר הרהורים קשים בקשר ליחסי המשטרה והציבור.

מסקנות

- קבלת העצורים, העיד לפני הוועדה, שקיבל הוראות ממס-קדיו להטיל במחנה משמעת חמורה.
- הקצין שור, שהיה נוכח בזמן קבלת העצורים וביקר שם לאחר-זו מדי פעם, רשם ביומן ב-17/5 בשעה 12.30 בצהריים : "הקצין בראונטאל מנהל את המחנה יפה. המש-מעת חמורה כדורוש".
- את ההוראות להקמת מחנה גילמי קיבל מר שור מפי הקצין שיף מן המטה.

- האם מה שהיה במחנה גילמי היה משטר מתוכנן, ואם כן — בפקודת מי ? אם להסיק מסקנה על-פי הרושם שעשה עלינו הסגל של המשטרה בגילמי, הרי בשום פנים לא נוכל לומר שעשו רושם של אנשים בעלי נטיות סאדיס-טיות. יתר-על-כן, ברובם עשו עלינו רושם חיובי. מהם אנשים ותיקי הגנה, מתנדבי בריגאדה, מהם גם עולים חד-שים. על-כן אין לחשוב שהם פעלו על דעת עצמם.
- הקצין בראונטאל, שנתן את ההוראות בלילה בזמן

טמל. באווירה זו היו גם התפרצויות בודדות של שוטרים וסמלים.

(:) האחריות הישירה לכל פרשת ההתנהגות בגילמי נוספת על המפקדים המקומיים ועל אנשי מטה המשטרה אשר, כפי שהוברר בחקירה, נתנו את ההוראות על הסידורים והמשטר שהונהג בגילמי עם הכנת המחנה ובמשך כל קיומו.

דעתם של 3 מחברי הוועדה בשאלת אחריותה של אנשי מטה היא, כי אין כל הוכחה למתן הוראות מגבוה על הרצה, בעיטות וכל המשטר המיוחד שהיה בגילמי. עובדה היא, שכאשר הגיעה למטה ידיעה ממשית על המשי-טר הזה, נעשתה פעולה מהירה לשינויו.

המפקח הכללי מר סחר, שידע כבר ב־17/5 על הודעתו של הקצין אורטר על הנעשה בגילמי באותו לילה, לא הגיב אלא ב־21/5, לאחר שהעצור ש. לורנץ התאונן בירושלים: רק אז נשלח סגן המפקח הכללי מר נחמיאס לברוק את הדבר. המשמעת החמורה במחנה גילמי מצאה את תיקונה בביקורו של מר נחמיאס ב־21/5 אשר רשם ביומן: „בדקתי את פקודות הקצין הממונה על בית-המעצר. הנני מצווה, כי בד בבד עם שקידה על משמעת המורה מצד העצורים, יש להימנע משימוש בכוח באיוז מידה שהיא ובאיוז צורה שהיא, כולל דחיפות“. מכאן:

(1) ההתנהגות בגילמי היחיה מתוכננת ולא צירוף מקרים בודדים יוצאי דופן של התנהגות שוטר או

המלצות

(2) על ועדת-הפנים לבחור ועדה של מומחים, שופטים ואנשי-יצבור, אשר במשך זמן המתקבל על הדעת ישקדו על שינוי הלך הרוחות במשטרה להגנת האסיר והעצור.

לאור הסיכום הנ"ל וחומר החקירה ממליצה הוועדה: (1) על הממשלה להסיק את המסקנות המתאימות בקשר לתיקונים שיש להכניס במשטרה, כדי למנוע הישנות מקרים כמו אלה שקרו בגילמי, ולהודיע עלי-כך לכנסת.

חברי ועדת-החקירה הסאראלאמנטארית:

- (-) חנה למדן — יו"ר הוועדה
- (--) יוחנן בדר
- (--) הרצל ברגר
- (—) דוד הכהן
- (--) זרח ורהפטיג
- (—) אידן־ב כהן
- (--) יוסף ספיר

א' מנחם-אב תשי"א
3 באוגוסט 1951

סיכום השיבה

בר"ב רביהאי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט) השיבו למתווכחים.

הוחלט: 1) לקבל את הסעיפים: 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10 בנוסח הוועדה; 2) לקבל את הצעת ק. כהנא, ז. ורהפטיג, י. הררי ור. כהן — למחוק סעיף 3; 3) לקבל את התיקונים של ד. בר"ב רביהאי, ז. ורהפטיג, וי. קליבנוב — לסעיף 5, ושל ז. ורהפטיג וי. קליבנוב — לסעיף 8; 4) לקבל את הצעתו של ז. ורהפטיג בדבר שם החוק: חוק לשיווי זכויות האשה.

ישיבה רע"א (י"ג תמוז תשי"א — 17 יולי 1951)

היו"ר — י. שפרינצק; י. בורג.

נ. ניררפאלקס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שניה את חוק שוויון האשה, תשי"א — 1951. בדיון השתתפו: נ. ניררפאלקס, י. הררי, מ. וילנר, ז. ורהפטיג, ר. כהן, י. ברייהודה, שר" המשפטים פ. רוזן, ראש-הממשלה ד. בן-גוריון, ק. כהנא, ב. צ. דינבורג, ש. כץ, י. קליבנוב, שר-הדתות י. ל. מימון, א. ליבנה, ע. מימון. נ. ניררפאלקס וד.

תיקוני טעויות

חוברת ל"א (מושב שלישי)

עמ' 2061, דברי בריהודה.

טור ב', שורה 20 (מלמטה).

במקום „כשזה מחוץ לעבודתם” — צ"ל: „כשזה נחוץ לעבודתם”.

חוברת ל"ב (מושב שלישי)

עמ' 2114, דברי מ. נורוק.

טור ב', שורה 8 (מלמטה): במקום „144 יום לפני הבחירות” — צ"ל: „14 יום לפני הבחירות”.

חוברת ל' (מושב שלישי)

עמ' 1998, טור א', קריאת ביניים.

במקום „יהודה יערי (מפ"ם)” — צ"ל: „מאיר יערי (מפ"ם)”

עמ' 2011, דברי בריהודה.

טור ב', שורה 19 (מלמטה).

במקום „אני יודע שורה של משקים שלנו, שנכנסו” וכו' — צ"ל: „אני יודע שורה של משקים שלנו, אשר כל חבריהם ובניהם המתים נכנסו” וכו'.